

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЯН ЦЗЮНЬ

УДК 378.011.3-051:78:001.859 (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
Ян Цзюнь

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: **Козир Алла Володимирівна,**
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Ян Цзюнь. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання /Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2019.

Зміст анотації

У дисертації досліджується проблема формування інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Ця проблема є актуальною у зв'язку з тим, що процеси глобалізації зумовили не лише швидкий розвиток інформаційних технологій, але й фактично спрямували світове співтовариство на усвідомлення необхідності переходу на більш високий інформаційний рівень соціальної організації. З цієї позиції інформатизація освіти вимагає відповідності фахової підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка вчителів, які володіють високим рівнем інформаційної культури та беруть активну участь у процесі інформатизації освіти.

Під інформаційною культурою вчителя музичного мистецтва розуміємо особистісне утворення, що передбачає обізнаність в музичному мистецтві та методиці його викладання, сформовану потребу і здатність до її розширення, відбору й оцінювання мистецьких явищ, втілення у професійній діяльності, а також готовність до рефлексивного самовизначення. Враховуючи, що специфіка художньої інформації передбачає емоційну виповненість впливу, який не передається стандартними нормалізованими мовами, підкреслюємо значення досягнення художньої образності як основи усвідомлення мистецької

інформації. Формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки ми розглядаємо в річищі системно-цілісного, особистісного, конструктивного, культурологічного, евристичного, рефлексивного, творчо-діяльнісного підходів.

Структура інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва охоплює орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти. Орієнтаційно-мотиваційний компонент передбачає здатність студентів обирати необхідні інформаційні джерела, зацікавленість у мистецької інформації та її оцінюванні. Когнітивно-комунікативний компонент зорієнтовано на засвоєння знань, умінь і навичок майбутніх учителів музики з обраного фаху, розв'язання інформаційних навчальних і самостійних завдань як засобу активного впливу на учнів. Креативно-діяльнісний компонент зумовлений необхідністю прогнозувати інформаційно-мистецький розвиток учнів, здатність до творчої діяльності.

Критеріями сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначено: ступінь обізнаності у художньо-інформаційному просторі, що передбачає широту і глибину мистецької ерудиції та наявність інтересу до її збагачення; міру цілеспрямованого прагнення до підвищення власної інформаційної культури; ступінь спрямованості до музично-творчої навчальної діяльності з учнями на основі отримання необхідних інформаційних даних.

Провідними принципами формування інформаційної культури майбутніх учителів музики визначено: принцип культуровідповідності, що орієнтує навчально-виховний процес на прогресивні підходи з врахуванням новітніх інформаційних технологій; принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін, який на інформаційному рівні забезпечує цілісність фахового навчання; принцип спонукання до творчого самовираження у художньо-музичній діяльності, що націлює студентів до безперервного процесу творчості відповідно науково-технічного та культурологічного розвитку.

Розроблено педагогічні умови ефективного формування інформаційної культури студентів, а саме: систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур. Методична модель інформаційної культури майбутніх учителів музики, що від постановки мети й основних завдань охоплює: наукові підходи, функції, принципи, педагогічні умови, поетапну методику, ефективні методи формування інформаційної культури студентів, що становить повний технологічний цикл.

На констатувальному етапі експерименту визначено рівні сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики (високий, середній, низький), що відрізняються здатністю студентів до продуктивного пошуку і втілення художньої інформації в процесі пізнавальної, оцінювальної, виконавсько-творчої та музично-педагогічної діяльності, а також навичками застосування інформаційних технологій для пошуку та опрацювання необхідних даних.

До високого рівня сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені (5, 76%) інформаційно обізнані студенти стосовно: основних понять інформаційної культури; особливостей інформаційних джерел щодо музично-естетичного виховання учнів; методів, форм і прийомів застосування сучасної інформаційної техніки в навчальному процесі. Такі студенти виявили активну навчальну позицію та спроможність до реалізації різних за ступенем розвиненості інформаційних потреб, інтересів на основі набутих фахових знань. Інформаційна підготовленість таких студентів виявилась: у розповсюдженні інформації в навчальних цілях; отриманні інформації з різноманітних інформаційних джерел; у вмінні адаптувати та інтерпретувати дані відповідно встановленим навчальним завданням; у здійсненні адекватного і повного викладення необхідних навчальних даних. Студенти мають системні уявлення про можливості

пошуку в глобальній мережі Інтернет, постійно застосовують інформаційні технології для пошуку та опрацювання даних. Сформовані навички роботи з комп'ютером виявляють у виконанні основних прийомів роботи з програмним забезпеченням загального призначення та спеціального призначення для розв'язання навчальних завдань.

До середнього рівня сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені студенти (29,76 %), що виявили недостатню інформаційну обізнаність щодо основних понять інформаційної культури, оскільки знання про засвоєння інновацій використовуються епізодично. Студенти тільки частково володіють знаннями щодо особливостей інформаційних джерел, а також щодо методів, форм і прийомів самостійної навчальної роботи над навчальним завданням із застосуванням можливостей сучасної інформаційної техніки. Такі студенти постають як активні суб'єкти навчального процесу, виявляють інформаційні потреби, а також зацікавленість процесом набуття фахових компетенцій. Однак недостатня інформаційна підготовленість постає перешкодою у фаховому саморозвитку. Такі студенти, отримуючи інформацію з різних джерел, не вміють адаптувати її до особливостей фахового навчання, не здатні до інтерпретації інформації відповідно навчальній темі. Студенти здатні до самостійного креативного мислення, але не мають досвіду творчої роботи з даними. Студенти здійснюють пошук нової інформації при додатковому зовнішньому стимулюванні викладача.

До низького рівня сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені студенти (64,32%), що виявили відсутність прагнення до набуття нової інформації, інформаційну необізнаність щодо основних понять інформаційної культури, особливостей використання інформаційних джерел. Характеризується фрагментарними теоретичними знаннями та елементарними вміннями опрацьовувати інформацію, оскільки такі студенти не мають чіткого уявлення про можливості пошуку даних у глобальній мережі Інтернет. Виявлене епізодичне

застосування сучасної інформаційної техніки для пошуку та опрацювання даних. У цьому процесі студенти використовують елементарні навички роботи з комп'ютером, основні прийоми роботи з програмним забезпеченням загального призначення з незначною сторонньою допомогою з боку викладача. Недостатня інформаційна активність студентів пояснюється незнанням методів, форм та прийомів застосування можливостей сучасної інформаційної техніки в навчальній діяльності над музичним твором. Виявлений даними студентами ступінь розвиненості навчальних потреб, їх невмотивованість до набуття інформаційних знань, інформаційна невідповідність суттєво вплинули на прояв самостійності та здатності до творчої діяльності з даними. Такі студенти вміють отримувати інформацію лише з мережі Internet, але не вміють її адаптувати відповідно навчальним завданням. Інформаційна невідповідність, а також недостатня розвиненість інтелектуальних умінь студентів виявляється у невмінні здійснювати навчальну роботу з даними, повідомляти інформацію. Виявлення студентами факультетів мистецтв стереотипного мислення перешкоджає навчальній творчій роботі, що потребує вироблення творчого продукту як результату фахової діяльності.

Результати проведеного констатувального дослідження дають можливість зробити висновки щодо загалом, недостатньої сформованості інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів.

Запропонована методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає дотримання таких етапів, як: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний.

На інформативно-орієнтаційному етапі рекомендується спонукання студентів до оволодіння знаннями щодо інформаційних ресурсів, а також до активного використання комп'ютерних інформаційних технологій, розширення уявлень про спектр, зміст і операційні форми основних художньо-

інформаційних процесів та базових навичок їх здійснення. З цією метою рекомендується застосування таких методів і організаційних форм навчання, як колективний аналіз отриманих художньо-інформаційних даних, метод свідомої самооцінки, метод моделювання, методи «Новий погляд на відоме», «Плюси і мінуси», проведення тематичних бесід, підготовка інформаційних повідомлень, написання есе, виконання експрес-вправ тощо.

Другий етап формування інформаційної культури студентів – рефлексивно-усвідомлений – позначено більшим вмістом практичної підготовки студентів, у процесі якої вони залучаються до самоаналізу результатів навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень художньо-інформаційної культури учнів, засвоюють шляхи, способи та засоби застосування теоретичних знань на практиці. На цьому етапі надається перевага застосуванню таких методів, як: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор» та ін.

Третій етап – проєктивно-трансформаційний – визначається спрямованістю до формування художньо-інформаційної компетентності студентів на основі залучення їх до самостійної музично-творчої навчальної діяльності. На даному етапі застосовується моделювання навчальних ситуацій, презентація студентами результатів своєї музично-творчої діяльності, виконання творчих завдань з використанням комп'ютерних технологій та інших інформаційних ресурсів. Проєктивно-трансформаційний етап характеризується особливою увагою до індивідуалізації навчання на основі проєктування індивідуальної траєкторії художнього розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва з урахуванням специфіки їх фахової підготовки в педагогічних університетах та здатності до використання сучасної інформаційної техніки.

У результаті проведення формувального експерименту зафіксовано значне зростання у кількісних та якісних показниках рівнів сформованості інформаційної культури студентів експериментальної групи, що свідчить про

ефективність та дієвість розробленої нами методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання. Отримані дані можуть стати підґрунтям для рекомендації щодо доцільності впровадження авторської методики у практику фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні вчителі музики, компонентна структура, фахове навчання, поетапна методика.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Ян Цзюнь. Художньо-компетентнісне спрямування підготовки майбутніх учителів музики до практичної діяльності /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Анатолія Ситченка. - № 4 (55). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 307-310.

2. Ян Цзюнь. Особливості формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва /Ян Цзюнь. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 23 (28). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 91-95.

3. Ян Цзюнь. Критеріальна визначеність сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Тетяни Степанової. - №3 (62). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – том 2. – С. 332-336.

4. Ян Цзюнь. Діагностичне дослідження сформованості інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Ян Цзюнь. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 24 (29). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 110-114.

5. Ян Цзюнь. Рівневий аналіз сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання /Ян Цзюнь //Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць [за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. - № 1 (87). – Харків: ТОВ «Видавництво НТМТ», 2018. – С. 67-73.

6. Ян Цзюнь. Методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у навчальній діяльності /Ян Цзюнь //Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. 25 (2-2018). – Ч. II. – К-П, 2018. – С. 131-137.

Стаття в іноземному науковому виданні

7. Ян Цзюнь. Основные направления профессионального обучения будущих учителей музыкального искусства в Китае /Yang Jun. //Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan /coord: Tetiana Bularga. –Balti. S.n.: Tipogr.: «Indigou Color», 2018. – С. 197-203.

Матеріали науково-практичних конференцій

8. Ян Цзюнь. Специфіка формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних університетах /Ян Цзюнь. //Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 99-103.

ABSTRACT

Yang Jun. Formation of information culture of the future music teacher in the process of vocational training. - Manuscript.

Thesis for a candidate of pedagogical sciences degree in specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Musical Education. - National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. - Kiev, 2019.

In the dissertation research the problem of the formation of information culture of students of the faculties of arts of pedagogical universities is considered. The information culture of a teacher of musical art is personal education, which implies awareness of musical art and its teaching methods, the existing need and ability to expand it, selection and evaluation of artistic phenomena embodied in professional activities, and readiness for reflective self-determination. Considering that the specificity of artistic information provides for emotional fullness of influence, which is not conveyed by standard normalized language, we emphasize the importance of comprehending artistic imagery as the basis for understanding artistic information.

The structure of the information culture of future teachers of musical art covers orientation-motivational, cognitive-communicative, creative-activity components. The orientation-motivational component involves the ability of students to choose the necessary information sources, interest in the artistic information and its evaluation. The cognitive-communicative component is oriented on the acquisition of knowledge, skills and abilities of future music teachers of the chosen specialty, solving informational educational and independent tasks as a means of active influence on students. The creative-activity component is conditioned by the need to predict the informational and artistic development of students, their ability to creative activity.

The proposed method of formation of informational culture of future teachers of musical art presupposes the following stages: informative-orientational, reflexive-conscious, projective-transformational.

At the informative-orientation stage, it is recommended that students be encouraged to master knowledge about information resources, as well as to the active use of computer information technologies, to expand the perceptions of the spectrum, content and operational forms of the main artistic and informational processes and basic skills of their implementation.

The second stage of the formation of the students' informational culture - reflexive-conscious - is marked by the greater content of the practical training of students, in the process of which they are involved in self-analysis of the results of educational activities, the possibilities for self-improvement, acquisition of skills to diagnose the level of artistic and informational culture of students, learn ways, methods and means of applying theoretical knowledge in practice.

The third stage - the projective-transformational - is determined by the orientation towards the formation of the artistic and informational competence of students on the basis of their involvement in an independent musical and creative educational activity. At this stage, modeling of educational situations, presentation by students of the results of their musical and creative activity, fulfillment of creative tasks using computer technologies and other information resources is used.

As a result of the formative experiment, a significant increase in quantitative and qualitative indicators of the formation of information culture of students of the experimental group was recorded, which indicates the effectiveness and efficiency of the developed step-by-step methodology for the formation of information culture of future music teachers in the process of vocational training.

Key words: information culture, future music teachers, component structure, vocational training, step-by-step methodology.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ЗМІСТ	12
ВСТУП	14
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	21
1.1. Специфіка, зміст та основні підходи до розгляду інформаційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	21
1.2. Процесуально-функціональний аналіз інформаційної культури студентів факультетів мистецтв у процесі фахової підготовки	48
Висновки до першого розділу	63
Список використаних джерел до першого розділу.....	68
РОЗДІЛ II МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	76
2.1. Структурні особливості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва	76
2.2. Педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання	92
Висновки до другого розділу	106
Список використаних джерел до другого розділу	109
РОЗДІЛ III ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ	116
3.1. Діагностичний етап дослідження сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки	116
3.2. Впровадження методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання та результати дослідно-експериментальної роботи	133

Висновки до третього розділу	168
Список використаних джерел до третього розділу	171
ВИСНОВКИ	178
ДОДАТКИ	183

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нове тисячоліття визначається реформуванням освітньої сфери, інтеграцією її у світовий простір, де одним із шляхів реформування фахової освіти є оптимізація інформаційної культури майбутнього вчителя. Методологічний аналіз різноманітних визначень поняття «культура» показує різноманіття методів і підходів до вивчення цього феномена, а саме: антропологічний, аксіологічний, історичний, нормативний, психологічний, гносеологічний, праксеологічний, метрологічний, семіотичний, соціологічний, інформаційний, кібернетичний, тощо. Універсальність культури як феномена, що інтегрує досягнення суспільства на певному рівні його розвитку, діє за принципом функціональної додатковості та передбачає особливості гармонійного саморозвитку, вимагає формування такої соціокультурної організації суспільства, яка сприяла б не хаотичному, а усвідомленому розвитку кожної особистості, стимулювала б підвищення рівня групової консолідації й ефективності взаємодії суб'єктів з метою нагромадження досвіду міжкультурної взаємодії.

Процеси глобалізації, ініційовані наприкінці ХХ століття інтелектуальною елітою людства, зумовили не лише швидкий розвиток інформаційних технологій, але й фактично спрямували світове співтовариство на усвідомлення необхідності переходу на більш високий інформаційний рівень соціальної організації. З цієї позиції інформатизація освіти вимагає відповідності фахової підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка вчителів, які володіють високим рівнем інформаційної культури та беруть активну участь у процесі інформатизації освіти.

Розглядаючи культуру як систему надбіологічних програм людської діяльності, поведінки та спілкування, що історично розвиваються та виступають умовою відтворення й зміни соціального життя в усіх її основних проявах, необхідно наголосити на тому, що культура – це сфера

духовного життя суспільства, що охоплює систему освіти, духовної творчості (особливо мистецької). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості особистості (С.Гончаренко).

Інформаційне суспільство є поєднанням великої кількості структурних елементів, у ряду яких особливе місце займають нові способи знаково-символічного перетворення художньої інформації в сучасній культурній сфері. Складність і неординарність нової суспільної формації вимагає глибокого теоретичного і прикладного осмислення проблем, пов'язаних із стрімким поширенням сучасних інформаційних технологій в усіх сферах людської діяльності та їхнім впливом на трансформацію традиційної соціокультурної організації суспільства. Численні дослідження питань взаємодії суб'єктів у суспільстві, які все більше тяжіють до використання засобів віртуальної комунікації, свідчать про те, що зміст й ефективність різноманітних контактів багато в чому залежать від здатності їх учасників розуміти один одного і досягати взаєморозуміння.

Актуалізуючи значення художньої інформації в музично-виконавській діяльності, вчені пов'язують його з культурологічною підготовкою студентів-музикантів (М.Берлянчик, Д.Кірнарській, Е.Просолов, О.Шевнюк, О.Щолокова та ін.). Автори такого підходу розуміють інформаційно-культурологічну підготовку майбутніх учителів як: естетичне ставлення до навколишньої дійсності, асоціативно-образний елемент художньої культури, здатність до узагальненого сприйняття змістовних образів різних видів мистецтв, естетичну ерудицію і загально-художню компетентність. Також цей підхід орієнтований на концепцію створення виразної інтерпретації художнього образу музичного твору (О.Єременко, А.Зайцева, А.Козир, О.Олексюк, О.Орлов, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, В.Шульгіна, О.Щолокова, Д.Юник та ін.).

Попри значущість кола розглянутих питань проблема формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики ще не дістала належного наукового висвітлення. Визначення теоретичної й практичної значущості

формування інформаційної культури майбутніх учителів музики, розробка шляхів оптимізації цього виду педагогічної діяльності, актуальність, своєчасність та недостатній рівень дослідження окресленої проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики» (протокол № 5 від 26 грудня 2015 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 10 від 28 січня 2016 року).

Мета дослідження - розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження - процес фахової підготовки майбутніх учителів музики на факультетах мистецтв педагогічних університетів.

Предмет дослідження - методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки.

Виходячи з мети дослідження, нами були поставлені *наступні завдання*:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній науці та мистецтвознавстві.
2. Теоретично обґрунтувати, визначити зміст, специфіку та функції інформаційної культури майбутніх учителів музики.
3. Розробити компонентну структуру, визначити критерії, показники, встановити рівні сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання і розробити методику її діагностування.

4. Визначити принципи, педагогічні умови та розробити модель інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання.

5. Експериментально перевірити поетапну методику формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали філософські ідеї про формування творчої особистості в інформаційному суспільстві (В.Андрущенко, Ю.Афанасьєв, Г.Волинка, М.Каган, Л.Левчук, О.Тихомиров та ін.); психолого-педагогічні праці з теорії діяльності особистості (Г.Балл, І.Бех, Л.Бочкарьов, Л.Виготський, П.Гальперін, С.Гончаренко, І.Зязюн, В.Кудін, В.Семиченко, Г.Сковорода, П.Юркевич та ін.); дослідження потреб педагогічної практики розвитку України в епоху інформатизації суспільства (О.Бордюк, О.Дубасенюк, О.Комісаров, Н.Ничкало, О.Романовський, С.Сисоєва та ін.); праці, присвячені удосконаленню фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (А.Болгарський, О.Єременко, А.Зайцева, С.Горбенко, А.Козир, Н.Мозгальова, Г.Падалка, В.Орлов, О.Ростовський, О.Рудницька, В.Федоришин, О.Хоружа, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.); науково-методичні розробки з проблеми інформатизації освіти (В.Биков, І.Булах, Р.Гуревич, Ю.Дорошенко, М.Жалдак, Г.Кедрович та ін.); здобутки науковців у розв'язанні проблем розвитку інформаційної культури вчителя (А.Зайцева, А.Коломієць, А.Гуржій, Т.Яценко та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поданих завдань використані загальнонаукові методи: аналітичний – для вивчення філософських, психолого-педагогічних, методичних та мистецтвознавчих досліджень, нормативних документів, а також реального досвіду підготовки майбутніх учителів музики у вищих музично-педагогічних закладах з метою встановлення теоретичного й практичного рівнів розв'язання проблеми; узагальнення – для визначення наукового апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень та висновків; системно-

структурний – для визначення компонентної структури інформаційної культури майбутніх учителів музики у системі музично-педагогічної освіти; моделювання – для дослідження процесів шляхом конструювання моделі інформаційної культури майбутніх учителів музики, що відображає взаємозв'язки між елементами досліджуваного феномена; спостереження, обговорення, опитування, порівняння – для виявлення рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики; оцінювання – для систематичного дослідження основних характеристик інформаційної культури майбутніх учителів музики; експериментальний – для аналізу реального стану, відстеження динаміки, перевірки ефективності методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музики; статистичний – для доведення достовірності й ефективності результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *розроблено*: компонентна структура, критерії, показники та методична модель формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання;

- *визначено*: функції, комплекс методів і прийомів; наукові підходи та принципи формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки;

- *уточнено* поняття «інформаційна культура майбутніх учителів музики»;

- *подальший розвиток отримали*: засоби комплексного діагностування, методика фахового навчання майбутніх учителів музики;

- *розширена* теоретико-методологічна основа формування пізнавальної активності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його теоретичні висновки та експериментальні результати можуть слугувати: для оновлення змісту навчальних курсів з фахової підготовки студентів, уточнення планів і програм з інформаційної підготовки. Виділені специфічні особливості

підготовки китайських студентів до формування інформаційної культури, що дозволяє інтегрувати результати дослідження в освітнє середовище Китаю.

Основні результати дисертаційного дослідження *впроваджено* в освітній процес: факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/885 від 04.06. 2018 року), факультету музичної освіти ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка №1019/17 від 11.05. 2018 р.), Навчально-наукового інституту культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка № 2118 від 11.10. 2017 р.).

Апробація результатів дослідження проводилась у процесі виступів і обговорень основних положень та результатів дослідження на науково-методичних і науково-практичних конференціях, педагогічних нарадах. Міжнародних: «Педагогічних читаннях пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2015), «Сучасні аспекти проектування мистецької освіти» (Тайюань, Китай, 2013); «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2015), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ 2015, 2017); «Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики» (Київ, 2014); «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» (Херсон, 2016); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2016); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Час мистецької освіти: традиції і новаторство» (Харків, 2016); II міжнародних науково-практичних читаннях пам'яті академіка Анатолія Авдієвського «Сучасна мистецька освіта» (Київ, 2018); на засіданнях кафедри теорії і методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського та щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і докторантів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2015-2018).

Публікації. Основні теоретичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 8 одноосібних науково-методичних публікаціях автора, 6 з яких представлено в провідних фахових виданнях з педагогіки в Україні й 1 стаття в зарубіжному науковому виданні.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (185 найменувань, з них 12 іноземними мовами). Основний текст дисертації складає 169 сторінок, загальний обсяг роботи – 228 сторінок. Робота містить 8 таблиць, 7 рисунків, що разом з додатками становить 47 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

1.1. Специфіка, зміст та основні підходи до розгляду інформаційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Суттєві соціокультурні зміни, що є ознакою нашого часу, зумовлюють необхідність модернізації освіти, переорієнтації її мети, сутністю якої є забезпечення реалізації особистісних і фахових якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у сьогоденному соціумі. Головним завданням сучасної освіти є формування у майбутнього фахівця цілісного та системного бачення власної професійної діяльності, вміння аналізувати й вирішувати завдання та проблеми, що виникають в її процесі. Одним зі стратегічних напрямів сучасної мистецької освіти є формування інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Саме орієнтація на досягнення певного освітнього результату, пошук нових форм і методів мистецького навчання в останні десятиліття визначає ключові тенденції сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців мистецької освітньої галузі.

З цієї позиції інформаційну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва нами розглянуто як важливу складову його професійно-педагогічної культури, оскільки це має особливе значення, тому що передача сукупного соціального досвіду від одного покоління до наступного можлива лише завдяки її закріпленню у знаковий формі, тобто через соціально значиму інформацію, яка регулює фахову діяльність.

Доцільно зазначити, що інформаційне суспільство (з англ. «Information society») – є новою історичною фазою розвитку цивілізації, в якій основними продуктами виробництва є інформація і знання. Інформаційне суспільство

передбачає збільшення ролі інформації та знань, а також ролі інформаційних комунікацій у суспільних процесах, створення глобального інформаційного простору з урахуванням змін, що відбулись у сфері трансляції і зберігання культурно-значимої інформації [62]. Створення та використання інформаційної техніки, переробка та зберігання інформації, збільшення масивів інформації, форм її передачі та сприйняття у суспільстві – все це змінює комунікативний простір загалом, та його складові, зокрема, тим самим трансформуючи моделі комунікації. Тобто, інформаційне суспільство є поєднанням великої кількості структурних елементів, в ряду яких особливе місце займають нові способи знаково-символічного перетворення художньої інформації в сучасній художньо-інформаційній культурі.

Поняття «інформація» походить від латинського слова «informatio», яке має декілька значень: роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта та ін. [50]. Лише з середини XX століття «інформація» стала загальнонауковим поняттям, але й досі у науковій сфері воно залишається, певним чином, дискусійним. Основними властивостями інформації є її: цінність, що визначається корисністю та здатністю забезпечити суб'єкта необхідними умовами для досягнення ним поставленої мети та достовірність, як здатність інформації об'єктивно відображати процеси та явища, що відбуваються в навколишньому світі. Загалом, достовірною вважається насамперед така інформація, яка несе у собі безпомилкові дані, які не мають, прихованих або випадкових помилок.

Доречно підкреслити, що інформація має суспільну природу, так як джерело інформації поповнюється завдяки пізнавальній діяльності людей, суспільства тощо. Окрім того інформація виражається за допомогою мови – знакової системи будь-якої природи, яка служить засобом спілкування, мислення, висловлювання думки. Мова може бути природною, що використовується у повсякденному житті та служить формою висловлення думок і засобом спілкування між людьми, а також штучною, створеною

людьми з певною метою (наприклад, мова математичної символіки, інформаційно-пошукова, алгоритмічна, або мова музики).

Інформаційна природа музичного мистецтва відома здавна. Проводячи історичний екскурс слід виокремити вплив музики на людину в давньогрецькій, китайській філософії, що трактує музику як засіб етико-виховного впливу [37, 265]. Так, Піфагором були виявлені мелодії й ритми, які нейтралізують непомірні пристрасті людини, внутрішні розлади, роздратування, гнів тощо. Платон, Дамон, Аристотель приписували окремому музичному ладові певний вплив на емоційне життя людини. Так, наприклад, вважалось, що дорійський лад – мужній та поважний – врівноважує емоції; фригійський – нестримний та екстатичний – дезорганізує дії; лідійський – розслаблює [35, 88]. Загальна освіта у Стародавній Греції була дуже щільно пов'язана з музичною. На думку Платона могутність та сила держави напряму залежать від того, яка музика в ньому звучить. Для держави немає гіршого способу руйнування моралі, як відхід від вдумливої музики. Через розпусні ритми та лади, вважав Платон, у душі людей просочується таке ж розпусне начало. Платоном та Піфагором були встановлені мелодії та ритми, з допомогою яких на душі молодих людей можна було справляти відповідний вплив. Це були мелодії, які відволікали від суму, надмірних емоцій, роздратування, гніву.

Особливо шанували музику в Стародавньому Китаї, де її вважали всемогутньою, бо вона «усувала безлад та відновлювала космічний та громадський порядок» [32]. Музика у Стародавньому Китаї була найважливішим елементом виховання та входила до числа наук, обов'язкових для вивчення. Згідно стародавньої китайської філософії, музика як «дар Неба», заснована на законах гармонії всесвіту та володіє великою силою впливу на особистість. Згідно концепції Конфуція, який надавав великого значення музичному вихованню та навчанню як засобам морального удосконалення людини, починати освіту потрібно з поезії, потім вводити норми поведінки, а закінчувати виховання – музикою. Конфуцій надавав величезного значення

музиці – «ює», як найкращому засобу виправлення поганих звичок та вад. На думку мислителя, ознакою шляхетного чоловіка, була наявність у нього музичного інструменту, на якому він грав, із яким ніколи не розлучався [32, 191]. Пізніше представники конфуціанства займалися проблемами впливу музики на моральність та звичаї народу, використовували її в процесі управління державою з метою виховання особистості. Стародавні мислителі, визначаючи вплив музичного мистецтва на внутрішній стан людини, започаткували вчення не лише про морально-етичну, а й регулюючу функції музики, підкреслювали, що різні співвідношення музичних тонів і ритмів викликають неоднакові психічні та соматичні реакції, сприяють активізації, або розслабленню людини.

У Стародавньому Китаї музика була щільно пов'язана з ораторським мистецтвом, з філософськими вченнями та релігійними уявленнями. Слід зазначити, що мовна інтонація є найважливішим елементом промови тексту китайцями. За допомогою зміни інтонації китайці розрізняють однакові за складом звуків слова. Будучи невід'ємним елементом слова, що вимовляється, інтонація в китайському мовленні визначає її змістове значення. Тому поєднання елементів музики, поезії, гри на музичних інструментах, пластичних рухів, танцю дозволяли створити атмосферу урівноваженого творчого середовища.

Багато цінного в теорію та практику мистецького навчання внесли видатні діячі різних народів у наступні історичні епохи. Зберігаючи стародавні традиції, вони акумулювали фундамент створення комунікаційно-творчого середовища. І лише з другої половини XX століття, формування інформаційної культури стало не лише надбанням цілого покоління людей, а й соціальним замовленням інформаційного суспільства. Це століття визначило головним ресурсом інформацію, а основними технологіями – інформаційні технології пошуку, подання, обробки, збереження та використання інформації.

Під інформаційною культурою суспільства доцільно розуміти певну сукупність досягнень у галузі його інформатизації: ступінь задоволення людей

наявною інформацією, рівень оснащення комп'ютерною технікою та засобами зв'язку, кількістю людей, які використовують інформаційні технології в повсякденному житті.

Виходячи з цього, інформатизація освіти – це комплекс «соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією», тобто впровадження в освітні заклади інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційній продукції і педагогічних технологіях, які базуються на цих засобах [9, 203]. Сучасні інформаційні технології давно вже вийшли за межі засобів організації комунікаційного акту і претендують на те, щоб подивитися на дидактичний процес як на інформаційний процес, в якому відбувається одержання інформації, її переробка і використання. Таким чином перероблена інформація призводить до соціальних та культурних трансформацій, що передбачають кількісний та якісний стрибок в галузі їх застосування.

Інформатизація освітньої системи потягнула за собою виникнення цілого ряду проблем, однією з основних якої є впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Також загострення процесу інформатизації навчального процесу викликає ймовірне зменшення міжособистісних контактів, за рахунок «розширення звернення до позбавленої особистісних рис інформації» [9, 204].

Інформаційну культуру майбутнього вчителя музики доцільно розглядати з позиції сучасної художньої культури, що включає всю сукупність різновидів мистецтв, художніх практик, проектів, близьких до художніх, тобто, це певна соціальна діяльність, не пов'язана з безпосереднім створенням художнього об'єкту, але має своєю кінцевою метою можливість утвердження художнього об'єкта в соціокультурному просторі [47, 115]. Специфіка сучасної художньої культури, на відміну від художніх культур попередніх історичних періодів, полягає в її зламно-перехідному характері, що пов'язано з істотними змінами в культурі (рубіж XX-XXI століть) і формуванням

інформаційного суспільства. На думку О.Подшибякіна, дослідження специфічних особливостей художньої культури в контексті інформаційного суспільства має важливе практичне значення, оскільки художня культура в цілому, і музичне мистецтво зокрема, на інтуїтивному рівні більш точно визначають «сучасну ситуацію», ніж більшість наукових інструментів, що працюють за принципом «post factum» [47]. У певній мірі художня культура виступає в роз'яснювальній ролі важко фіксованих науковими інструментами сучасних процесів за допомогою актуалізації художніх уявлень виконавців та їх слухачів, що викликані мистецькими творами.

Питанням взаємодії комунікацій з культурною сферою загалом, та мистецькою освітою, зокрема займаються філософи, соціологи, мистецтвознавці (Б.Асаф'єв, А.Белкін, О.Берегова, Н.Белявіна, В.Борев, С.Виготський, Г.Єржемський, Г.Макаренко, В.Медушевський, Є.Назайкинський О.Подшибякін, Г.Селевко, Н.Уланова, Л.Черкашина, В.Щербина, А.Якупов, а також Р.Вільямс, Г.Грайс, П.Сенж, Е.Холл, Р.Якобсон, Е.Ямбург та ін. Художньо-інформаційна культура охоплює досягнення особистості в сфері музичної творчості, виконавства і освіти, що дозволяє виявити рівень обізнаності та вихованості людини (О.Бордюк, Л.Гаврілова, А.Зайцева, А.Коломієць, О.Комісаров, О.Шевнюк, О.Щолокова та ін.) [4; 5; 7; 8; 14; 38; 47; 50; 58; 77; 86].

Тому, незважаючи на значну кількість досліджень, орієнтованих на вивчення проблеми інформатизації культурного та мистецького простору, все ще недостатньо досліджені питання реалізації мистецьких проектів у контексті інформаційного суспільства; немає чітко розроблених механізмів здійснення художньої комунікації в інформаційному середовищі; не достатньо вивчений взаємний зв'язок між інформаційними технологіями і формуванням художньої культури. Також, виникає потреба у послідовних дослідженнях специфіки формування художньої культури майбутніх учителів музики в умовах становлення інформаційного суспільства.

На думку М.Кагана [19], художня культура особистості в умовах інформаційного простору охоплює: основні властивості суб'єкта; продукти художньої діяльності; вклад суб'єкта в створення і висвітленню художньої діяльності; інститути, що забезпечують функціонування художньої діяльності. З цієї позиції під властивостями суб'єкта (індивіда) вчений має на увазі музичні здібності. Продукти ж художньої діяльності є не що інше, як твори мистецтва (музичного, образотворчого, хореографічного, театрального, поліхудожнього, тощо). Тому власне художньою діяльністю можна назвати творчість як таку, тобто процес збагнення й застосування специфічних знань, умінь і навичок з створення художньо-мистецьких творів, а також мистецтвознавчі описи аналітичних процесів (з метою подальшої передачі такої інформації на особистісному рівні). Інститути ж забезпечують функціонування такої діяльності - це різні навчальні, науково-дослідні й культурні заклади спеціального призначення (музичного, образотворчого, хореографічного, театрального, мистецтвознавчого, тощо); загальноосвітні установи (школи, ліцеї, гімназії, коледжі); вищі навчальні заклади мистецького профілю; культурно-просвітні заклади (музеї, концертні зали, бібліотеки, архіви, Будинки й Палади культури та ін.); науково-дослідні установи різної відомчої підпорядкованості.

Художня культура у сучасному суспільстві існує в системі об'єктивізації соціокультурної діяльності, основними ланками якої виступають два рівнонаправлених вектора художньої діяльності в соціальному просторі, а саме:

- вектор, що визначає структуру та кодування майбутнього вчителя музичного мистецтва (творчість митця, актуалізація його естетико-аксіологічного світогляду);

- вектор, що найбільше проявився лише в культурі ХХ століття (але, був присутнім протягом становлення мистецтва протягом багатьох століть), - це співтворчість композитора-виконавця-слухача в процесі осмислення художніх образів мистецьких творів та наділення їх певним значенням. Тому, в якості

одного з основних елементів сучасної художньої культури виступає поняття художньої комунікації. На думку О.Подшибякіна, твір мистецтва не створюється у відриві від соціокультурного контексту, оскільки будь-який діалог з простором здійснюється як дія, спрямована на втілення і вияв свого художнього послання в житті окремої особистості, групи людей чи всього суспільства в цілому [47].

Доречно підкреслити, що основною функцією освітньої сфери в усі часи розвитку людства була передача підростаючому поколінню культурно-історичного надбання суспільства, а також формування творчої особистості, яка була б здатна на протязі всього життя не лише адаптуватися до швидких змін у професійній сфері, але й сприяти новим досягненням культури. З цієї позиції інформаційна культура має особливе значення, оскільки передача сукупного соціального досвіду від одного покоління до наступного можлива лише завдяки її закріпленню у знаковий формі, тобто через соціально значиму інформацію, яка регулює діяльність, поведінку та спілкування людей. Тому актуальність проблеми формування інформаційної культури особистості обумовлена тим фактом, що вміння опановувати інформацію та орієнтуватися в її великій кількості стає невід'ємною рисою фахівця у будь-якому виді діяльності та особливо у мистецькій сфері.

На думку С.Гончаренка, інформаційна культура охоплює знання, вміння та навички ефективного користування інформацією, що передбачає різнобічні навички пошуку необхідної інформації і її використання – від «роботи з бібліотечним каталогом, комп'ютерної грамотності до перегляду інформації в мережі Інтернет» [9, 204]. З такої точки зору інформаційну культуру (в широкому сенсі) можна визначити як особливий соціальний механізм трансляції значущої інформації, тобто як спосіб діяльності, що спрямований на накопичення, збереження та передачу ідей, знань і матеріально-духовних цінностей.

Інтенсифікація художньо-інформаційної культури майбутнього вчителя музики передбачає якісні активні аналітичні дії (здатність аналізувати

результати навчально-виховної роботи, здійснювати музично-теоретичний, виконавський аналіз музичних творів, підбирати і аналізувати навчальний і концертний репертуар) з метою досягнення бажаного результату в процесі фахової діяльності, націленої на виконавсько-творчі втілення художніх образів музичних творів. У цьому процесі важливим є те, що засвоєння основ художньо-інформаційної культури дозволяє більш глибоко й повно розкривати майбутнім учителям музики сутність художньо-творчої діяльності, активізувати навчальний процес, швидше засвоювати художньо-музичний матеріал.

Загально-розповсюджена думка про те, що інформаційну культуру людини слід розуміти як уміння користуватися комп'ютерною технікою та здатністю формалізувати знання таким чином, щоб вводити їх в автоматизовані системи – є вихолощеною та невірною. Адже інформація існує не в предметних межах комп'ютера – у вигляді даних, знань тощо, а повсюди, в оточуючому середовищі. Комп'ютер є лише засобом для оперативної й автоматичної роботи, тому він є зручним для обробки інформації користувачем, якого б виду вона не була (текстовою, числовою, графічною, музичною, комбінованою, тощо). Таким чином, на сучасному етапі культурна людини повинна володіти певними знаннями та вміннями роботи в інформаційному просторі, при цьому, вміти ціннісно орієнтуватись у ньому. Ця робота включає як традиційні способи роботи з інформацією, так і ті, що пов'язані з використанням комп'ютерної техніки та мереж комунікацій.

З такої позиції, інформаційна культура особистості – це системне утворення, що дозволяє людині:

- інтегрувати знання про основні методи інформаційних технологій;
- виробляти вміння використовувати наявну інформацію для вирішення прикладних завдань;
- формувати навички використання персонального комп'ютера і технологій зв'язку;

- розвивати здібності представляти інформацію в зрозумілій для інших формі;

- орієнтувати на розширення, поновлення та придбання нових знань;
- обирати і ставити мету;
- здійснювати постановку завдань;
- формулювати обґрунтовані гіпотези, систематизувати факти;
- осмислювати і аналізувати висновки, узагальнювати спостереження;
- передбачати наслідки прийнятих рішень та власних дій;
- вміти оцінювати власні дії.

Аналіз психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури дозволяє засвідчити, що формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється через опанування фаховими знаннями та вміннями, які включаються до її основних елементів. Ці елементи опановуються в процесі комплексного вивчення дисциплін фахового циклу, а саме: музично-теоретичних (теорія та історія музики, народознавство, гармонія, поліфонія, сольфеджіо, методика музичної освіти, акмеологія мистецької освіти та ін.), виконавських (гра на музичному інструменті, постановка голосу, хорове диригування, практикум за кваліфікацією, основи фахової майстерності та ін.), що вивчаються на факультетах мистецтв педагогічних університетів. Особлива роль при цьому належить освітньому предмету «інформаційні технології в мистецькій освіті», який забезпечує:

- розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їх ролі в пізнанні оточуючої дійсності та специфіки фахової діяльності вчителя, її значення в забезпеченні взаємозв'язку всіх елементів;

- розуміння проблеми передачі, оцінки і виміру інформації, її сприйняття і осмислення, сутності процесу формалізації, усвідомлення зв'язку між змістом і формою, а також ролі інформаційного моделювання в сучасній фаховій діяльності;

- уміння формалізувати наявні знання та будувати інформаційні моделі досліджуваних процесів і явищ.

За такого підходу, у майбутніх учителів музичного мистецтва повинна складатися свідомо мотивація щодо постійного розширення професійного та загальнокультурного світогляду, а також сприйняття відкритості системи фахових знань, які набуваються у закладах мистецької освіти, переконання у тому, що основу міцності та надійності знань дає лише безперервний процес пошуку та споживання необхідної інформації, її аналіз тощо. Тому інформаційну культуру нами розглянуто як складову загальнолюдської культури, що має визначально-сутнісне значення, адже інформація є все ж таки абстрактним поняттям, що має різноманітні значення залежно від контексту.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що одним із основних завдань мистецької освіти сьогодні є створення інформаційного простору для розвитку інформаційної культури особистості, що сприяє:

- формуванню самостійного мислення;
- виникненню відчуття нового;
- умінню відслідковувати реальні зміни та професійно реагувати на них;
- освоєнню нових художніх прийомів, заснованих на технологічних рішеннях у сфері комунікації та інформатизації;
- умінню приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, що можливо лише за умов повного інформування особистості.

У зв'язку з цим, доречно зазначити, що сприймання студентами музичної інформації є процесом активної взаємодії реципієнта з музичним твором, в якому беруть участь активні й пасивні, довільні та мимовільні, усвідомлені і неусвідомлені складові людської психіки, а способами отримання музичної інформації виступають особистісні сенсомоторні, перцептивні, свідомі дії [7, 189].

Активна взаємодія реципієнта і музичної інформації можлива завдяки діалогічному характеру музичного мистецтва, внаслідок якого відбувається асоціювання музичних образів з життєвими. Так, художньо-музичні образи викликають у людини різноманітні позамузичні аналогії із власними

почуттями й переживаннями, фактами навколишньої дійсності, тобто викликають певні асоціативні дії. Допоміжну роль в цьому процесі грає явище синестезії (взаємодія зору, слуху та інших відчуттів в процесі сприйняття музики) [54]. Особливістю цього процесу є те, що асоціативність сприймання мистецьких творів призводить до того, що певні музичні твори або фрагменти, які були одного разу використані вчителем для оптимізації емоційно-функціонального стану учнів, закріплюються в їх свідомості як такі, що насправді активізують або заспокоюють, і в майбутньому одне лише їх звучання може призвести до бажаного ефекту.

Таким чином, механізм інтеграції сучасної художньої культури в простір інформаційного суспільства, відбувається за допомогою методів трансляції художніх об'єктів і методів конструювання художньо-музичної реальності. Трансформуючись, сучасні моделі комунікації охоплюють весь процес та динаміку обміну інформацією між учасниками комунікаційного процесу. В основі сучасної моделі комунікації як процесу закладено те, що людина одночасно і постійно виступає і в ролі джерела, і в ролі одержувача інформації. Тому в сучасному інформаційному просторі модель комунікації є найбільш поширеною та видозмінюючою.

З цієї позиції сучасна художня культура охоплює всю сукупність різновидів мистецтв і на відміну від художніх культур попередніх історичних періодів пов'язана з істотними змінами в культурі та активним формуванням інформаційного простору. Тому інтенсифікація художньо-інформаційної культури майбутнього вчителя музики в процесі фахового навчання передбачає досягнення ними якісних активних аналітичних дій. Інформаційна культура майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання є потужним фактором передачі соціального досвіду, що регулює поведінку і спілкування людей. Тому інформаційну культуру, в широкому сенсі, можна визначити як особливий соціальний механізм трансляції важливої інформації, тобто як спосіб художньої діяльності, спрямований на накопичення, збереження і передачу ідей, знань і матеріально-духовних цінностей. Засвоєння основ

інформаційної культури дозволяє більш повно розкрити майбутнім учителям музичного мистецтва сутність художньо-творчої діяльності, що активізує навчальний процес, сприяє швидкому освоєнню музично-навчального матеріалу.

У зв'язку з цим, формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки ми розглядаємо в руслі *системно-цілісного, особистісного, конструктивного, культурологічного, евристичного, рефлексивного, творчо-діяльнісного підходів*.

Системно-цілісний підхід є методологічною основою формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання, тому що він завдяки проведенню системного аналізу дозволяє визначити сутність і зміст складності даного процесу. На думку С.Гончаренка, системний підхід у педагогічній науці спрямований на «розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів, зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину» [9, 423].

Система (від грецького «ціле, що складається з частин») – сукупність елементів, що перебувають у багатовимірних стосунках один з одним і створюють певну цілісну єдність, здатну функціонувати. Доречно підкреслити, що розроблена теорія систем, яка може бути застосована в дослідженнях різних об'єктів, але з різним ступенем ефективності, що залежить від природи самих об'єктів і складності їх взаємозв'язків. Загальною вимогою до будь-якої системи є наявність трьох ознак системності, а саме:

- об'єктності – як елементів певної множинності або сукупності;
- структурованості – як мережи відносин та зв'язків між визначеними елементами;
- цілісності – як властивості цієї сукупності елементів функціонувати як певна цілісність, де ціле залежить від елементів, а елементи від цілого.

Сучасний рівень наукового мислення передбачає реалізацію системних підходів до вивчення досліджуваних предметів. Виявлення структури предмету, що вивчається, є необхідним аспектом його системного

дослідження, адже без структурного аналізу виокремлення компонентів системи є недоцільним, оскільки невідомими залишаються їх зв'язки, взаємовідносини, підпорядкованість, тощо. Тому застосування системного підходу є важливим з урахування факторів, що впливають на систему в цілому, особливо тих, що піддаються педагогічному управлінню.

Слід зазначити, що система не обмежується сумою елементів, адже властивості елементів визначаються їх місцем в структурі у співвіднесенні з іншими елементами, адже система – цілісна єдність, що здатна функціонувати [9, 139]. Системність можна визначити як онтологічну властивість впорядкованості кількості елементів, зокрема, комунікаційних засобів, в основі якої лежать взаємообумовлені принципи їх тотожності та різниці. Цінність системного підходу для педагогічної науки ґрунтується, насамперед, на тому, що він визначається системою цілей, які в процесі цілеутворення доповнюють одна одну, конкурують між собою, впливають одна на одну, тощо. На думку І.Зязюна, цінність системного підходу полягає в потребі виникнення системних уявлень, що з'являються при зіткненні зі складністю реальних життєвих явищ. Тобто ці уявлення сприяють «передбаченню суперечностей, постановці проблем і пошукові адекватних засобів їх вирішення. Системний світогляд конкретизується в системному мисленні як сукупність здібностей для побудови моделей проблемних ситуацій шляхом виокремлення всіх суттєвих для їх формування, фіксації і вирішення факторів, а також організацію їх в ієрархічну доцільність» [18, 42].

Використання системного підходу дає можливість визначити основні елементи системи, виявити їх ієрархію та зміст, взаємозв'язки всередині самої системи й відносно зовнішніх факторів. Вказуючи на вибіркове залучення системних елементів, Г.Падалка визначає, що їх взаємодія і взаємовідносини набувають характеру взаємосприяння. Вчена зазначає, що можливість функціонування системи «визначає за певної внутрішньої її організації, наявності функціональних характеристик у цілому та її окремих компонентів», а також наявності комунікативних властивостей системи, тобто взаємодії з

середовищем, іншими суб'єктами, суперсистемами, наслідування минулого й майбутнього в її компонентах [42].

Особистісний підхід є вкрай важливим для формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, адже він сприяє регуляції системи професійно вагомих відносин студентів й спрямований на формування професійно важливих якостей та практичних навичок інформаційного спілкування. З позиції формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, найважливішою проблемою є їх особистісна мистецька орієнтація. Необхідно зазначити, що педагогіка мистецтва завжди приділяла значну увагу індивідуальному навчанню учнів, оскільки її важливим завданням є розвиток спеціальних (музичних, художніх, ритмічних, пластичних, тембральних) здібностей учнів.

У сучасних умовах індивідуальне навчання має забезпечити не лише активну, максимально продуктивну роботу учнів, а й особистісно-проективний розвиток, адже готові ідеї вчителя сприймаються через призму уніфікованих знань. Перехід до особистісної парадигми означає, що пізнавальний і практичний досвід стає складовою більш широкої, емоційно забарвленої соціальної стратегії. За допомогою особистісного підходу опанування творів мистецтва набуває якісно нового характеру – спрямованості на розвиток внутрішнього світу студентів факультетів мистецтв, формування їх особистісно-ціннісної свідомості. За цих умов особистісно орієнтована освіта акцентує увагу на розвиткові таких функцій, які людина виконує у своїй життєдіяльності, а саме: вибору й цілепокладання, рефлексії, самовизначення, створення цілісного «Я-образу», прийняття самостійних рішень й відповідальності за їх виконання. У навчальному процесі це проявляється у трьох аспектах:

- пізнання предметного світу;
- культурного спілкування;
- потребою в самоосвіті.

З урахуванням вищезазначеного, О.Щолокова [74] наголошує на тому,

що особистісний підхід у мистецькій освіті намагається виявити нові ситуації спілкування з мистецтвом, збагачуючи цей досвід не лише поглибленням у світ окремих його видів, а й шляхом інтеграції, виявлення споріднених законів, що існують у різних художньо-творчих системах.

На думку В.Роменця [52], особистісний підхід виражається не в якомусь закінченому знанні індивіда, а насамперед у відкритості для розвитку та самотворення. Властива людині відкритість, спрямованість на когось чи на щось приводить її до пошуку сенсу свого існування. «Відкритість особистості полягає ... в тому, що вона сама себе відкриває поширюючись на весь доступний для неї світ. Цей світ входить у неї як визначеність. Вона відкрила його. Але не ззовні, а зсередини» [52, 23]. Відкритість до знань, та в цілому – пізнання – це і теоретичне, і емпіричне, і раціональне, і чуттєве, і розумом, і серцем, і інтуїтивне, і раціонально-конструктивне – обґрунтоване на базі масиву авторитетних даних.

Доречно підкреслити, що особистісний підхід – це не просто облік індивідуальних особливостей вчителя у професійній діяльності, а насамперед, визначення шляхів становлення його як професіонала. К.Абульханова-Славська стверджує, що особистісний підхід дозволяє розкрити особливі якості психічної діяльності особистості, вищий рівень здійснення регулювання її активності, що сприяє «ініціюванню та реалізації власних стратегічних планів» [1, 133]. Сутність особистісного підходу полягає у створенні перспектив планування суб'єктом цілеспрямованих способів дій, реалізації потенційних можливостей, безперервного розвитку професіоналізму. А це, в свою чергу, дає підставу стверджувати, що чим успішніше відбувається розвиток значущих особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва, тим краще засвоюються професійні знання, у результаті ефективніше відбувається злиття всіх складових фахової діяльності.

Таким чином, освіта на особистісному рівні – це смислове, суб'єктне сприймання реальності, і ніяка предметна діяльність не гарантує утворення

наперед заданого смислу, що загалом, сприяє постійному пошуку правильних рішень, а також саморегуляції, самоорганізації та самореалізації вчителя музики у процесі практичної діяльності, спонукає майбутнього фахівця до активної діяльності.

Конструктивний підхід у обраному проблемному полі дисертаційного дослідження, має на меті виокремлення чинників посилення значущості практичної орієнтації майбутніх учителів музичного мистецтва в інформаційному просторі, спрямованої на збалансованість між спонтанністю й організацією, емоційним і раціональним, що сприяє такій підготовці студентів, яка забезпечує володіння фахівцями не просто набором фактів, а способами та технологіями їх отримання з метою впровадження у подальшу продуктивну діяльність.

З позиції конструктивного підходу інформаційна освітня парадигма виходить з необхідності передачі особистості максимальної кількості з усіх накопичених людством знань, умінь, навичок. Такий підхід трактує спрямованість навчально-виховного процесу певним чином, орієнтуючи вчителів музичного мистецтва на предметні програми, фіксовані результати тощо. Конструктивний підхід передбачає внутрішнє, духовно-особистісне самозростання, творчу активність, спрямовану на те, щоб бути відкритим і причетним для отримання інформації. Конструктив, у цьому сенсі полягає в тому, щоб знати глибше, ґрунтуючись на пізнавальному інтересі, «осягати цілісний світ і себе у цьому світі, пізнавати явища через надання їм особистісного смислу» [68, 136].

На думку сучасних науковців очікуваним результатом інформаційно-освітнього процесу є не система знань, умінь та навичок, а набір заявлених державою ключових компетенцій, без яких неможлива діяльність сучасної людини в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній, інформаційній та інших сферах [52, 89].

Розкриттю сутності конструктивного підходу сприяє концепція Е.Ямбурга, який спробував визначити спрямування, що дозволить рухатися у

напрямку гармонізації різних педагогічних парадигм, на «зламі старого та визрівання новітнього змісту освіти» а саме:

- педагогічний плюралізм – визнання рівноправного, партнерського співіснування всіх освітніх парадигм і відповідних педагогічних практик;
- подолання односторонності – тверезе усвідомлення сильних та слабких сторін кожної з провідних освітніх ідей;
- взаємне доповнення – на кожному етапі розвитку особистості оптимальне поєднання підходів буде відрізнятися, але при цьому воно повинно бути ретельно продуманим та відповідним чином технологічно забезпеченим;
- знаходження точок дотику дозволяє, з одного боку, побачити спільні для різних парадигм сфери дотику, а з іншого, – визначити питому вагу кожної з них при вирішенні конкретної освітньої проблеми;
- ієрархічність освітніх парадигм передбачає побудову пріоритетів як для всього неперервного освітнього процесу, так і для його конкретних, локальних процесів [77, 48].

Доцільно зазначити, що єдність особистісного та конструктивного підходів визначається інтегративними та варіативними зв'язками, які існують у практичній діяльності вчителя музичного мистецтва. Це поєднання суттєво впливає на формування професійних умінь студентів ставити педагогічні завдання, аналізувати виховні ситуації, діагностувати музично-творчі здібності учнів, тощо. Відповідно вимогам конструктивного підходу необхідно визначати сутність і зміст складності педагогічного процесу на основі принципів доповнюваності та діалогу. Зважаючи на те, що педагогічний процес є поліцентричним, полілогічним, діалогічним, його складники та зв'язки між ними носять змінний характер, утворюють неорганічну однорідну цілісність, яка не може злитися в однорідність і водночас не може розділитися. З огляду на це, нестійкість і хаотичність співіснують наряду зі стійкістю і закономірністю в педагогічному процесі на основі взаємодоповнюваності, а не виключення.

Культурологічний підхід до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає поряд з цілісним аналізом художніх творів тих загальних відношень і залежностей, що створюють можливість їх існування. Культурологічна спрямованість мистецького навчання, на думку Г.Падалки, передбачає з'ясування змісту художніх творів на «тлі історії їх створення, в процесі пізнання авторських задумів, виявлення художньо-стильових ознак мистецької творчості» [42, 152].

Про продуктивність застосування культурологічного підходу в мистецькій освіті свідчить міра освоєння особистістю художньої культури суспільства. Здатність вірно розбиратися в особистості і поведінці своїх учнів, адекватно відгукуватися на їхні вчинки, вибирати адекватну систему методів навчання і виховання, що найкращим чином відповідають індивідуальним особливостям дітей, - показник високої професійної культури вчителя, його педагогічного мистецтва. Культурологічний підхід передбачає досконале володіння вчителем музики всією сукупністю знань, умінь і навичок, сполученого з професійною захопленістю, розвиненим педагогічним мисленням, інтуїцією, морально-естетичним ставленням до життя.

Механізмом культурологічного спрямування мистецької освіти виступає художній стиль, який є найважливішим елементом культури, однією з найдосконаліших форм духовної пам'яті людства. Вивчаючи різні художні стилі, майбутній вчитель музичного мистецтва починає відчувати поступовий розвиток мистецьких здобутків. У міру їх опанування усвідомлюються характерні стильові особливості кожної епохи, приходить розуміння відмінностей, які ідентифікуються або з духовним світом митців, або з художніми текстами як матеріальною продукцією цієї епохи. Саме тому майбутньому вчителю музичного мистецтва надзвичайно важливо знати і розуміти стильові особливості кожного історичного періоду, а також індивідуальні стилістичні риси митців у різних мистецьких сферах, уміти їх аналізувати і співставляти.

З цієї позиції культурологічний підхід дозволяє студентам поглиблювати художньо-педагогічну інтерпретацію творів мистецтва і розробляти цілісну систему фахових знань, обумовлених онтологічною, ціннісною, евристичною, просвітницькою і комунікативною функціями, що забезпечують більш ґрунтовну професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Таким чином, професійна культура вчителя музичного мистецтва, наскрізно пронизана загальнокультурними, загальнопедагогічними і мистецтвознавчими аспектами і складається з наступних домінуючих елементів:

- духовно-гуманістичного світогляду особистості вчителя, здатного вбирати в себе естетично-пізнавальний і виховний вплив музичного мистецтва;
- професійного інтересу до явищ музичного мистецтва на основі особистісно-ціннісних переконань;
- концептуально-цілісного бачення змісту, сутності, природи та закономірностей музичного мистецтва;
- творчої захопленості музично-педагогічної діяльністю;
- активної самоосвітньої пізнавально-мистецької праці у сфері музичного мистецтва.

Учитель музики як носій високої художньої культури виступає співтворцем музичної культури, що відіграє значну роль у формуванні духовної культури учнів. Позитивний результат формування художньо-інформаційної культури забезпечується здатністю студентів до усвідомлення себе майбутнім фахівцем-професіоналом, впевненістю в можливості реалізації власного професійного «Я». Специфіка інформаційної культури майбутнього вчителя музики виражається в її спрямованості на творення і утвердження цінностей музичної культури та на розвиток особистісної музичної культури учнів, зростання їх духовної свободи та культурного багатства. Виходячи з цього, всі новаторські ідеї реалізуються через творчу діяльність учителя

музичного мистецтва від якого, багато в чому, залежить зміст духовного життя учнів.

Евристичний підхід до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва характеризується такою організацією навчального процесу, що продукує творче мислення і є сукупністю притаманних людині механізмів, за допомогою яких породжуються процедури, спрямовані на розв'язання творчих завдань.

Питання евристичного навчання розглянуто у працях таких учених, як В.Андрєєв, А.Бєлкін, Т.Дмитренко, Ю.Кулюткін, В.Лозова, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Д.Пойа, Г.Падалка, В.Пушкін, О.Ролінська, О.Рудницька, Р.Сєнж, Г.Сєлевко, Л.Спірін, Н.Тализіна, І.Топчієва, М.Фуллан, А.Хуторської, Л.Шрагіна та ін. [5; 42; 54; 58; 69; 70; 86].

Доцільно зазначити, що евристичне навчання історично започатковане Сократом, і полягає в пропонуванні учням серії навідних питань і прикладів. Колективний метод розв'язання складних проблем, тобто «мозковий штурм» ґрунтується на тому, що учасники колективу ставлять авторові ідеї розв'язання навідні запитання з прикладами і контрприкладми. Особливого значення набуває евристичне навчання в умовах інформаційного простору в процесі вибіркового пошуку при розв'язанні складних інтелектуальних задач [9, 147].

З позиції нашого дослідження доречно порівняти евристику людини і комп'ютера, що має різний принцип побудови. Евристичні програми для комп'ютерів відрізняються від програм систематичного пошуку, оскільки містять критерії обмеження пошуку серед великої кількості можливостей і не гарантують обов'язкового розв'язання задач. На думку С.Гончаренка, евристика людини не зводиться до формальних правил, а містить мотиваційні й емоційні компоненти, зони пошуку розв'язання [9, 147].

У практичній діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва все більшого розповсюдження отримують методи адаптації евристичних прийомів до особливостей виконання музичних творів, які спрямовані на

розвиток уміння у студентів самостійно визначати необхідність застосування того, чи іншого евристичного прийому під час навчальної роботи. Використання евристичних прийомів спрямовується на пристосування їх до особливостей музичного твору і виявлення у студентів індивідуальних творчих можливостей.

Використання евристичного підходу допомагає майбутньому вчителю музичного мистецтва визначати:

- характерні риси створеного музичного образу;
- способи трансформації музичних образів за допомогою елементів музичної виразності;
- відшукати у нотному тексті музичних творів фрагменти, які є подібними за виконанням технічних прийомів на скрипці, що сприяє усвідомленню студентом особливостей музичної форми й розвитку музичної думки.

Евристичний пошук у виконавській діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє їх зорієнтуванню на набуття досвіду використання інноваційних прийомів під час навчальної роботи над музичними творами. У цьому процесі студенти долучаються до пошуково-творчої діяльності, під час якої визначається доцільність використання певних евристичних прийомів, та аналізується отриманий навчальний результат такого застосування. Робота студента з нотним текстом музичного твору уможливорює своєчасне врахування ним особливостей його виконавського звучання.

Творче осмислення студентами сутності набутих фахових знань, володіння методологією музичної творчості дозволяє їм набути вмінь свідомого керування процесом генерування нестандартних ідей учнів у майбутній фаховій діяльності. Це обумовлюється практичною необхідністю вчителя музичного мистецтва у загальноосвітній школі використовувати під час музично-естетичного розвитку школярів евристичних методів, які захоплюють учнів цікавим змістом, новими нестандартними способами

вирішеннями навчальних завдань. Саме від особистості вчителя музики залежить не тільки виховання і навчання дітей, а й розвиток їх творчих здібностей, мистецьких уподобань, тому на вищі навчальні заклади мистецької освіти покладається особлива відповідальність у підготовці майбутніх учителів музики до евристичного навчання учнів.

Рефлексивний підхід обумовлює розвиток у вчителя музичного мистецтва потреби в творчому мисленні та його реалізації на індивідуально-особистісному рівні. Цей підхід дозволяє педагогу-музиканту усвідомлювати, осмислювати діалектичну природу музично-педагогічної дійсності й власного «Я», пізнавати і перетворювати їх в залежності від особистісно-професійного цілепокладання та рівня розвитку методологічного інформаційно-операційного багажу знань, умінь, тощо.

Враховуючи те, що рефлексія – роздуми, самоспостереження, здатність бачити та переосмислювати себе та свою діяльність, зауважимо, що використання аналізу різних аспектів музично-педагогічної діяльності та самооцінки, а саме: власних професійних якостей, музичної, педагогічної та рефлексивної компетентності, стилю та засобів їх здійснення, сприятимуть переосмисленню та корекції здійснення адаптації майбутніх учителів музичного мистецтва до продуктивного виконання педагогічної діяльності. Таке переосмислення виражається у зацікавленості та фаховій мотивації, виникненню інтересу до майбутньої діяльності, впевненості у правильності її вибору, педагогічних та музичних можливостях, а отже у рефлексивній дії.

Велику роль у процесі активізації настанови на рефлексивну діяльність як пріоритетної у процесі фахової підготовки, відіграє рівень розвитку професійної самосвідомості. Самосвідомість майбутнього вчителя музичного мистецтва охоплює систему відношень до майбутньої музично-педагогічної діяльності, систему уявлень про сутність музично-педагогічної професії та вимоги, які висуваються до особистості вчителя музики, систему уявлень про ідентифікацію себе в ролі «Я-вчитель» [40, 103].

Рефлексивний підхід до виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє активізації їх музичного сприймання та музичного мислення, що дозволяє значно краще здійснювати:

- аналіз виконуваних музичних творів;
- самостійну роботу з авторським текстом;
- підбір відповідних засобів музичної виразності;
- аналіз та синтез емоційно-образного змісту музичного твору;
- рецензування власного виконання музичних творів;
- осмислення особистісних недоліків виконавської діяльності;
- акумуляція та використання виконавського досвіду у практичній діяльності.

Реалізація рефлексивного підходу у власній навчальній діяльності дозволяє студентам зрозуміти та усвідомити, що в результаті роботи над собою – через самопізнання, рефлексію своїх сильних і слабких сторін, відбуватимуться позитивні зміни у мотиваційній сфері, при цьому активно розвиваються пізнавальні потреби, бажання самореалізуватись у музично-педагогічній діяльності. На думку Г.Падалки, мистецька рефлексія є усвідомленням власних психічних станів і процесів у «зіставленні із пережитими, відтвореними в художньому образі, роздуми людини над власним життям, заглиблення до власних почуттів у зв'язку зі змістом мистецького твору, у зіставлення об'єктивного змісту художніх образів із результатами самоаналізу власного внутрішнього життя» [42, 158-159].

Отже, рефлексивний підхід до фахової діяльності охоплює осмислення, самоаналіз і самооцінку студентом власної музично-педагогічної роботи і її результатів через осмислення шляхів ефективної організації, визначення на основі свого власного досвіду оптимальних методів і прийомів самореалізації. Завдяки рефлексії студенти мають можливість відстежувати цілі, процес і результат своєї роботи щодо набуття компетенцій у галузі мистецької освіти, а також усвідомлювати ті внутрішні зміни, які відбуваються у процесі фахової діяльності. У цьому сенсі рефлексія дозволяє виявити і подолати суперечності,

що виникають в житті людини між знаннями і поведінкою, між бажаними і можливими, реальними діями. Завдяки рефлексивному механізму людина переходить на нові рівні свого розвитку [41].

З позиції рефлексивного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно акцентувати увагу на:

- здійсненні систематичного пізнання та самопізнання себе;
- актуалізації власних виконавських досягнень, які варто цілеспрямовано й публічно підкреслювати;
- підтримці та заохоченні найменших успіхів, постійній мотивації у просуванні до досягнення успіху,
- орієнтації навчально-виконавської діяльності на досягнення мети;
- створенні позитивного навчального середовища, яке б дозволило уникати різкої критики та осуду у випадках певних невдач.

Важливим для широкого впровадження рефлексивного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є мотивація на успіх, яка продукується через рефлексивну позицію, позитивне ставлення до нової соціальної ролі, – тобто виконання вчителем продуктивної діяльності з учнями, що потребує включення внутрішніх механізмів, які забезпечать упевненість у собі як успішному фахівцю.

Творчо-діяльнісний підхід до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у розвитку майбутнього фахівця як суб'єкта навчально-виховного процесу в ракурсі відповідності його особистісних якостей вимогам творчої музично-педагогічної діяльності. Фахове становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва з позицій творчо-діяльнісного підходу постає як складно структурований процес, що дозволяє виокремлення особистісного її аспекту – формування творчо позитивних мотивацій, інтересів, потреб, орієнтацій, що надалі трансформуються в здатність студента до самоосвіти й самовиявлення через творче перетворення. На думку С.Сисоєвої, засвоєння «вже існуючих

результатів творчості – поштовх для власної творчої продуктивної діяльності» [59, 28].

З позицій творчо-діяльнісного підходу фахова підготовка вчителів музичного мистецтва зорієнтована на соціально значущий результат, метою якого є формування готовності майбутнього спеціаліста до творчої реалізації соціальних обов'язків, самостійної практичної діяльності у сфері музично-педагогічної освіти. В умовах інтеграції мистецької освіти поєднання складників музично-педагогічної діяльності дозволяє регулювати формування інформаційної культури студентів, що з позицій творчо-діяльнісного підходу постає як набуття практичних умінь та навичок самостійного регулювання мотиваційних утворень, емоційних станів, ціннісних орієнтацій, та творчих когнітивно-пізнавальних процесів [32].

У світлі творчо-діяльнісного підходу, формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики потребує активізації чинників виявлення його педагогічного та творчого потенціалу з позиції: гуманістичної спрямованості на виконання творчої діяльності; визначення художньої цінності музичних творів, їх духовної основи; постійного прагнення до досконалості, високої продуктивності та новаторства у музично-педагогічній творчості; наявності креативності, інтуїції, ініціативності, тощо. За умови творчо-діяльнісного підходу найбільш загальним буде визначення творчості як способу само-буття людини: саме у творчості особистість перетворюється через ствердження, адже в процесі самоконструювання особистісно-творчого шляху майбутній фахівець знаходить евристичні методи його моделювання, чим сприяє досягненню поставленої мети. Як зауважує К.Абульханова-Славська, творчість «бере участь у формуванні життєвих установок особистості, формує його ставлення до дійсності, що знаходиться за межами логічного сприйняття» [1, 121].

М.Каган, аналізуючи стан сучасної освіти наголошує на пріоритеті функціонування творчо-перетворювальної діяльності, яка сприяє створенню нового, культурного об'єкта з матеріалу природної, соціальної, людської

даності. Такий підхід сприяє досягненню людиною художнього освоєння світу, в якому синкретично зливається його сприймання дійсності з безпосереднім виконанням художньої дії, що взаємно ототожнюється в мистецтві [19, 228]. Керуючись поглядами вченого, зосереджувати увагу необхідно не лише на розвитку пізнавально-аналітичних здібностей особистості, а на його духовне життя, яке не зводиться до здатності навчатися і розвивати корисні раціональні функції. Тобто, у процесі навчально-творчої діяльності студенти повинні оволодівати не лише пізнавально-інформаційними аспектами своєї майбутньої професії, а й духовно її переосмислювати.

Основним завданням сучасної мистецької освіти є виховання творчої особистості здатної до успішного виконання поставлених завдань. Адже творчій особистості притаманна стійка спрямованість на здійснення творчої діяльності, мотиваційно-творча активність, яка проявляється в органічній єдності з високим розвитком творчих здібностей, що дають їй можливість досягнути прогресивних, особистісно-значущих творчих результатів у педагогічній роботі [59]. Творчо-діяльнісний підхід забезпечує можливість досягнення, трансляції інновацій, трансформації їх відповідно до конкретної ситуації, а також спроможність створення інновацій в процесі музично-педагогічної діяльності. З позиції формування інформаційної культури у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики до продуктивної роботи з учнями у них виробляється здатність до самостійного прийняття рішень у невизначених, непередбачених завчасно ситуаціях, виникає впевненість у власних діях.

Проведений аналіз дозволив засвідчити, що дослідницькі завдання у сфері мистецької освіти передбачають вибір теоретико-методологічної стратегії, яка втілюється у наукових *підходах* до пізнання. З позиції нашого дослідження основними підходами до формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки є системно-цілісний, особистісний, конструктивний, культурологічний, евристичний,

рефлексивний, творчо-діяльнісний. Запропоновані методологічні підходи дають змогу визначити стратегію вирішення нагальних завдань мистецької освіти, чим уможливлюють формування інформаційної культури вчителів музичного мистецтва у процесі особистісного професійного становлення.

1.2. Процесуально-функціональний аналіз інформаційної культури студентів факультетів мистецтв у процесі фахової підготовки

Сучасні процеси глобалізації зумовили не лише швидкий розвиток інформаційних технологій, але й фактично спрямували світове співтовариство на усвідомлення необхідності переходу на більш високий інформаційний рівень соціальної організації. У зв'язку з цим, складність і неординарність нової суспільної формації вимагають глибокого теоретичного і прикладного осмислення проблем, пов'язаних із стрімким поширенням сучасних інформаційних технологій в усіх сферах людської діяльності та їхнім впливом на трансформацію традиційної соціокультурної організації суспільства [18]. Численні дослідження питань взаємодії суб'єктів у суспільстві, які все більше тяжіють до використання засобів віртуальної комунікації, свідчать про те, що зміст й ефективність різноманітних контактів багато в чому залежать від здатності учасників цього глобального процесу розуміти один одного і досягати взаєморозуміння. Тому важливою проблемою сьогодення є формування саме інформаційної культури фахівців.

На думку І.Зязюна, універсальність культури як феномена, що інтегрує досягнення суспільства на певному рівні його розвитку, діє за принципом функціональної додатковості та передбачає особливості гармонійного саморозвитку, вимагає формування такої соціокультурної організації суспільства, яка сприяла б не хаотичному, а усвідомленому розвитку кожної особистості, стимулювала б підвищення рівня групової консолідації й ефективності взаємодії суб'єктів з метою нагромадження досвіду міжкультурної взаємодії [18].

Масова інформаційність сучасного суспільства, її глибокий інтелектуальний потенціал визначають перехід до «принципово нового стану цивілізації і культури – до глобального гіперінтелекту» [6, 41]. Адже культура (від латин. «cultura» - виховання, освіта, розвиток), сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. На думку С.Гончаренка, культура – це сфера «духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування» [9, 248]. Водночас під культурою доцільно розуміти рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності.

З цього приводу доцільно зазначити, що незважаючи на історичні катаклізми свого розвитку, українська духовна культура ілюструє змістовний матеріал для виявлення інформаційно-художніх координат, що формують менталітет нації, специфіку її сприйняття світу як системи світобачення. Такий підхід до української інформаційно-художньої культури дає можливість нового осмислення свідомісного буття у контексті парадигми мистецького мислення нового часу і формування «модуль-особистостей», що будуть визначати рівень культурного інтелектуалізму нації в майбутньому.

В освітній сфері, О.Асмолов звертає увагу на те, що на даному етапі розвитку суспільства, мають місце дві основні парадигми – «інформаційно-командна і смислова-творча. За вибором цих парадигм стоїть і вибір майбутнього, у якій із культур ми хочемо жити – в тоталітарній чи в гуманістичній, в культурі «Корисності» чи в культурі «Гідності» [5, 676]. На думку науковця, освіта, яка прагматично націлена на модель фахівця, формує збіднену односторонню особистість, інформаційне перенасичення, яке властиве науково-технічному століттю, зводить освітню систему на шлях «предметного егоцентризму». Єдиний вихід, як зазначає О.Асмолов, – це вступити на інакший шлях, «шлях смислової і творчої парадигми в освіті» [5,

677]. Тому проблема формування саме інформаційної культури особистості зараз на часі, адже цей феномен в освітянській сфері дозволяє створити смислову картину світу і допомагає приймати конструктивні життєві рішення у невизначених ситуаціях.

Сутнісні характеристики інформаційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно розглядати під кутом зору загальної психолого-педагогічної науки, через призму її основних структурних підсистем, що охоплюють соціально-світоглядні, методологічні, мистецькі, психологічні, комунікативні та музично-естетичні складові.

Розглядаючи питання інформаційної культури майбутнього вчителя, Л.Гаврілова концентрує увагу на мультимедійних навчальних засобах з музичного мистецтва, що визначаються як інформаційна технологія, що поєднує в одному програмному продукті різноманітні види інформаційних ресурсів, а саме: текст, звук, анімація, ілюстрації, графічні образи, аудіо- і відеоінформацію. З цієї позиції вчена розглядає осмислення природи мультимедіа як явище культури, а саме:

- як новий засіб електронної комунікації, до якого призвела еволюція медіа, який характеризується інтегруванням усіх засобів комунікацій, що впливає на розвиток культури, видозмінюючи її;

- як форма художньої творчості новими засобами. Мультимедіа «завдяки своїй синкретичності – дигітальне (цифрове) втілення ідей синтезу художніх форм. Приклади нових форм художньої творчості – мережеве мистецтво (NetArt), «кіберкультура», комп'ютерна музика, інтерактивний комп'ютерний перформанс, тобто види мистецтва, які не могли бути реалізованими в рамках традиційного мистецтва [8, 103].

Інформаційна складова мистецької освіти, на думку О.Рудницької, забезпечує введення та адаптацію студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів в основні положення «теорії культури та її категоріального апарату, в проблеми морфології та історичної динаміки вітчизняної та світової культури, полікультурні виміри соціально-культурних

традицій, норм, образів життєдіяльності та взаємозв'язків між ними, що загалом, спрямовано на формування їх професійної готовності до використання результатів пізнання культурних смислів у майбутній педагогічній діяльності» [54, 96].

У процесі аналізу та узагальнення науково-педагогічного значення інформаційної культури вчителя музичного мистецтва з'ясовано, що вона дозволяє забезпечити бачення цілісності морально-естетичного сприйняття світу, що стає предметним підґрунтям світоглядної художньо-педагогічної діяльності майбутнього фахівця. У фаховій підготовці майбутнього вчителя музики велике значення має глибина знань предмета та його науково-світоглядні переконання. Ерудований вчитель музики, на думку А.Козир, досконало знає найновіші наукові ідеї та вміє доступно передати їх студентам. Із цієї позиції формування інформаційної культури сприяє стимулюванню творчого мислення майбутніх учителів музичного мистецтва, розширенню їхнього художньо-асоціативного досвіду, збереженню рівноваги між емоційним та раціональним у процесі продуктивної музично-педагогічної діяльності [21, 99].

Отже, набуття студентами факультетів мистецтв основ інформаційної культури передбачає:

- ознайомлення з різними типами навчальних мультимедійних програм, вивчення їх дидактичних можливостей;
- закріплення вмінь і навичок засвоєння теоретико-інформаційного матеріалу;
- включення мультимедійних елементів у проблемне та програмоване мистецьке навчання;
- використання елементів моделювання штучного інтелекту, що сприяє забезпеченню рефлексивного управління, інтеграції навчальних текстів засобами художньої культури;
- використання евристичних питань, мультимедійних підказок.

Поряд з тим, використання телекомунікацій та інформаційно-технологічної мережі в навчальному мистецькому процесі, надає можливість доступу до знань наукової та музично-педагогічної інформації, а також створює оперативний обмін між методичною, музичною та науково-педагогічною інформацією. У процесі проведення цієї роботи уможлиблюється проведення відео-конференцій, відкритих семінарів, телемостів тощо.

Здобуваючи основи інформаційної культури студенти факультетів мистецтв педагогічних університетів освоюють знання та вміння використання сучасних комп'ютерних технологій у сфері художньо-мистецького навчання, а саме:

- створення на екрані кольорових малюнків на основі варіювання форм, розмірів, кольору, перспективи, окремих музичних фрагментів;
- здійснення синтезу різновидів мистецтв, для розширення музично-теоретичних знань;
- аранжування та створення музичних творів за допомогою музичних редакторів;
- використання програм-енциклопедій для прослуховування, вивчення та аналізу музичних творів;
- створення музичних програм для аналізу та вивчення теоретичних і виконавських дисциплін з одночасним наданням тексту аудіо-звучання та відео-зображення;
- використання музичних редакторів, які відкривають можливості для експериментування з електронними звуками (програми-тести, вікторини, комбіновані програми та ін.);
- зберігання та оперативна обробка музичної інформації (на кшталт електронного каталогу музичного фольклору, за допомогою якого досліджуються стилі, жанри, типи композицій творів, тощо);

- використання інформаційних довідників для швидкого отримання найрізноманітнішої музичної інформації (енциклопедії, ігрові музичні програми та ін.);

- створення композицій за аналогією режисерської діяльності завдяки здатності використання системи виражальних засобів музики (ладу, тембру, ритму, нюансування, тощо;

Так наприклад, комп'ютерна програма «Нір-Нор-Еј» дозволяє використовувати функції оператора як режисера, моделювати їх як різні музичні уривки, так і цілісні музичні твори. Музичні мультимедійні заняття повинні бути якісно озвученими, тому звук на цих заняттях використовується за допомогою вербальних символів і виразних музичних засобів. Звук записаний у файл прив'язується до певних кадрів, а для якісного відображення звуку комп'ютерний файл повинен мати додаткове обладнання, а саме: звукову плату, навушники, мікрофон тощо.

Доцільно зазначити, що функції інформаційної культури аналогічні функціям загальнолюдської культури [33], але більш конкретними є: світоглядна, яка формує уявлення про інформаційну картину світу; регулятивна, що здійснює вплив на діяльність, включає до світогляду людини норми та правила у галузі інформаційних технологій; пізнавальна, котра розширює знання особистості за рахунок придбання нею вже існуючої інформації; творча, що допомагає організувати дослідження, результатом якого є здобуття нових ідей, знань, умінь та цінностей, тощо; виховна, яка впливає на особистісну поведінку людини; комунікативна, що сприяє діалогу між людьми, у тому числі й за допомогою комп'ютерних мереж; ціннісна, яка сприяє формуванню ідеалу надбання знань; прикладна та психогігієнічна, котра необхідна для вивчення творів музичного мистецтва.

Актуалізація прикладної та психогігієнічної функцій потребує вибіркового ставлення майбутнього вчителя музичного мистецтва до музичного репертуару з урахуванням основних видів навчальної мистецької діяльності, періоду розумової працездатності, особливостей музичного

сприймання учнями творів мистецтва, тощо. Психогігієнічній функції, за своєю сутністю, аналогічна психотерапевтична функція, яка здатна певним чином підвищити емоційний тонус людини, зняти стомлення, психічне напруження, підвищити працездатність, активізувати інтелектуальну діяльність, створити сприятливе середовище для оптимального пристосування індивіда до умов навколишнього світу, атмосферу психологічного комфорту.

Основна особливість психотерапевтичної функції полягає у посиленні фізичних можливостей людини; активізації інтелектуальних здібностей; удосконаленні й поглибленні оперативної та довготривалої пам'яті; гармонізації духовного простору людини; зміцненні її вольової сфери; продовженні життя; синхронізації ритмів життя людини з різними природними ритмами; активізації всіх біохімічних і психоенергетичних процесів людського організму; стимуляції й активній участі в розвитку людської особистості; об'єднанні людей єдиними почуттями для виконання загальних цілей [75, 10].

В основі регулятивної дії музичного мистецтва лежать такі механізми, як: гедонізм, катарсис, емоційна розрядка, регулювання емоційного стану, полегшення усвідомлення власних переживань, конфронтація з життєвими проблемами, запобігання конфліктів, підвищення соціальної активності, придбання нових засобів емоційної експресії, полегшення формування нових установок і відносин тощо [50, 66]. Певні зразки музичного мистецтва справляють на людину релаксаційну дію, ознакою якої є психофізіологічне розслаблення. Одночасно музика виконує й сугестивну функцію – навіює реципієнту певні емоції, посилює або відповідно ослабляє підсвідомі емоції. Сугестивна функція музичного мистецтва обумовлює можливість моделювання внутрішнього стану людини через навіювання певного настрою, який «підіймає» людину над власними переживаннями, допомагає зняти велике емоційне напруження, стомлення, що сприяє активізації духовних сил. Подібний вплив музики зумовлений емоційною насиченістю, інтонаційною різноманітністю, енергетичною активністю музичного твору [35, 245].

Наприклад, цю особливість музики здавна використовували військові: коли необхідно було надихнути солдат на перемогу – музиканти грали на духових і ударних музичних інструментах бадьорі, патріотичні пісні оптимістичного характеру з переважанням висхідних інтонацій.

Музика може справляти й протилежний ефект – вводити людину в тихий транс, коли виникають порушення перцептивної діяльності людини. Крім цього, музика може виконувати компенсаторну функцію – компенсувати ті емоції, які людина не переживає в житті, але до яких прагне, що гармонізує й збагачує внутрішній світ особистості, відновлює гармонію в духовній сфері [75]. Отже, музика може бути інформаційно-емоційним стимулятором, який доповнює брак емоцій, розширюючи емоційний досвід особистості та розвиваючи її сенсорну чутливість. У результаті такого емоційного впливу, людина стає здатною глибше проникати в таємниці оточення та вчитися адекватно сприймати емоційний стан і поведінку інших людей. Таким чином, функціональна різноманітність музичних творів відображується в складній системі музичних жанрів і стилів музично-інформаційної культури. Певні музичні твори не потребують зусиль і підготовки до сприймання, бо переважно виконують прикладні та психогігієнічні функції, інші взірці музичного мистецтва потребують ґрунтовної підготовленості реципієнта, його високого рівня музично-інформаційної культури.

У цілому, аналіз психолого-педагогічної та музикознавчої літератури дозволив під *інформаційною культурою вчителя музичного мистецтва розуміти особистісне утворення, що передбачає обізнаність в музичному мистецтві та методиці його викладання, сформовану потребу і здатність до її розширення, відбору й оцінювання мистецьких явищ, втілення у професійній діяльності, а також готовність до рефлексивного самовизначення.* Враховуючи, що специфіка художньої інформації передбачає емоційну виповненість впливу, який не передається стандартними нормалізованими мовами, підкреслюємо значення досягнення художньої образності як основи усвідомлення мистецької інформації. Основними функціями фахової

підготовки майбутніх учителів музики визначено: *світоглядну, гуманістичну, інтерактивну, адаптивну, гедоністичну, ціннісну, творчо-комунікативну*.

Світоглядна функція є стрижнем інформаційної культури вчителя музичного мистецтва, адже вона сприяє формуванню уявлень про природу, суспільство, тобто дозволяє створити інформаційну картину світу. Ця функція дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва об'єднати у власній свідомості знання про світ, почуття, ставлення, оцінки, переконання, що й визначає ціннісні пріоритети.

Світогляд становить провідну ланку інформаційної культури вчителя музики, відображаючи всі його особистісні сторони як фахівця, людини і професіонала. Адже соціально-ціннісна позиція вчителя музичного мистецтва ґрунтується на світогляді та моральній відповідальності, що впорядковано системою поглядів на навколишню дійсність, сукупністю принципів і переконань, які визначають всі напрямки фахової діяльності. Утворюючи систему морально-етичних цінностей особистості вчителя, світогляд є ключовою характеристикою фахівця і служить вищим регулятором його діяльності та поведінки. На думку О.Рудницької, світоглядна функція становить «найважливішу функцію мистецтва, його домінанту, з якої випливають усі інші функції: виховна, соціально-організуюча, комунікативна, аксіологічна» [54, 125]. Так, основою світогляду є знання та індивідуальний досвід особистості, що характеризують гносеологічну функцію мистецтва. На основі знань формуються переконання, чуттєві відгуки на життєві й художні явища, які сприяють реалізації виховної функції мистецтва.

Світоглядна функція співвідноситься з поняттям духовності, що «санкціонує культурний спосіб життя, константну сутність культури як сфери загальнолюдських цінностей і виступає критерієм прогресу людства» [21, 99]. Адже побудова ієрархії цінностей, системна трансформація якої визначає зміщення духовно-моральних і морально-етичних характеристик особистості відносно загальнолюдської культури й визначає саме світоглядна функція.

Учитель музичного мистецтва, як носій високої художньо-музичної культури виступає співтворцем інформаційної культури, яка відіграє значну роль у формуванні духовної культури учнів. Адже хороший педагог-музикант, на думку В.Медушевського, завжди зробить мистецтво своїм помічником у розкритті неосяжних духовних сил учнів [35].

Гуманістична функція є важливою тому, що вона дозволяє забезпечити художню концепцію розвитку особистості та формувати гуманістичний світогляд в освітньому процесі. Ця функція сприяє розвитку таких якостей в свідомості й діяльності вчителя, які акумулюють у собі знання та розуміння вищих духовних ідеалів, здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва керуватися ними у практичній діяльності.

У контексті гуманізації мистецької освіти думки науковців [2; 6; 11; 15; 39; 42; 52; 54; 57; 60; 77; 86] спрямовані на пошук загальнолюдських вимірів мистецької освіти, що відкривають шлях до удосконалення практики та внесення інноваційних перетворень у викладання художньо-педагогічних дисциплін професійно-орієнтованого циклу. Розкриваючи освітні, виховні та розвивальні можливості впливу мистецтва на особистість майбутнього фахівця О.Рудницька зазначала, що завдання «особистісної орієнтації зумовлюють необхідність набуття вчителем нетипових для традиційної освіти вмінь:

- розкривати учням переживання, особистісне бачення мистецького твору;
- активізувати їхні процеси переживання: «відчувати» внутрішній світ іншого, його особистісні потреби;
- здійснювати діалогічне спілкування: імпровізувати;
- бути драматургом, режисером; учасником тих чи інших педагогічних ситуацій» [54, 34].

Основу професійної позиції вчителя становить стиль педагогічного мислення, оволодіння яким виявляється у «зміщенні» установок із змістово-процесуальних аспектів навчання на ціннісно-сміслові (місце, роль

художнього пізнання у життєвій самореалізації учня, стимулювання процесів усвідомлення ним самоцінності мистецького твору). У такий спосіб, реформування освіти потребує з одного боку, «вчителя нової формації інформаційної доби», а з іншого – його підготовка стає реальною лише в межах нової освітньої гуманістичної парадигми мистецької освіти.

Інтерактивна функція забезпечує активність та цілісність процесу розвитку вчителя музики у фаховій діяльності, що дозволяє синтезувати його професійні знання відповідно самореалізації особистості. Ця функція передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, за якої відбувається активна міжособистісна взаємодія всіх учасників навчання, існує чітко спланований результат навчання та створюються комфортні умови для творчого росту кожної особистості. Інтерактивна функція дозволяє ефективно об'єднувати різні форми музично-педагогічної діяльності, оптимізуючи їх.

З позиції широкого впровадження інтерактивної функції, О.Помітун і Л.Пироженко пропонують використання: технологій кооперативного навчання інтерактивними засобами; інтерактивних технологій колективного групового навчання; ситуативного моделювання (рольові ігри, інсценізація); опрацювання дискусійних завдань, тощо. Загалом, використання інтерактивної функції практикумі було обмінятися думками, щодо наданого теоретичного матеріалу, та змодельовати урок з використанням опрацьованої технології [48].

Широке застосування інтерактивної функції у підготовці майбутніх учителів музики до художньо-мистецького навчання учнів дозволяє оптимізувати навчальний процес, допомагає адаптуватись у змінних умовах сьогодення, сприяє програмному забезпеченню фахової підготовки майбутніх учителів-новаторів. З позиції інтерактивної функції формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечує наступність різних рівнів навчального процесу, культура підготовки студентів до продуктивної роботи з учнями проявляється у закріпленні результатів

навчально-інформаційної діяльності, активному нагромадженні й систематизації необхідної мистецької інформації.

Адаптивна функція сприяє забезпеченню пристосування студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів на умов навчального середовища на початковому етапі та накопичення адаптивних елементів, у відповідності до особистісних потреб, мотивів та інтересів, у процесі проектування подальшої практичної діяльності з учнями в умовах загальноосвітньої школи.

Доречно підкреслити, що результат адаптації відбувається з різним ступенем швидкості та успішності, а затруднення адаптації може привести до загострення професійних і особистісних проблем. У процесі адаптації майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної роботи з учнями важливим є те, щоб цей процес не був суто інформативний, щоб він не перевантажував учнів зайвою інформацією, а наповнював його завданнями художньо-практичного спрямування. Для цього навчальною програмою передбачено виконання учнями практичних завдань, зокрема пошукового (мистецькі проекти) та творчого (виконання живописних та графічних композицій, театралізацій тощо) характеру. Важливого значення слід приділяти вчителю музики застосуванню на уроках інтегративних художньо-педагогічних технологій, методів і прийомів стимулювання асоціативно-образного мислення (міжвидових мистецьких паралелей, аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва, насамперед музичного і образотворчого. В адаптаційному процесі вчителю музичного мистецтва важливо застосовувати у роботі інтерактивні, проблемно-евристичні, комп'ютерні технології, стимулювати пошук учнів у мистецькій діяльності особистісно-значущих смислів, співзвучних власному досвіду.

У процесі практичної діяльності вчителя музичного мистецтва адаптивна функція обумовлює рівновагу, яка встановлюється між суб'єктом та учнівським середовищем, з урахуванням мети, що прагне досягти

особистість та показує результат її пристосування. Це дозволяє перебуваючи у культурному просторі, пізнавати не лише себе, а й розвивати власне світорозуміння й підвищувати рівень своєї соціалізації, оскільки адаптивне пізнання оточуючої дійсності є фундаментальною потребою людини.

Гедоністична функція передбачає акцентування ролі естетичної насолоди в сприйнятті й творенні мистецтва. Розвивальні можливості мистецької діяльності можуть бути зреалізовані лише умови стимулювання в учнів гедоністичного ставлення до естетичних явищ. Тому суттєвими не лише для практико-орієнтованих інноваційних процесів, а й для розвитку теоретичних засад мистецької освіти доцільно вважати розробку проблеми забезпечення гедоністичних засад мистецької освіти.

З позиції ефективного використання гедоністичної функції неоцінним досвідом є використання музичного мистецтва як засобу моделювання і корекції внутрішнього стану людини, що дає музикотерапія. Музикотерапія (в перекладі означає «лікування музикою») вивчає можливості музичного мистецтва в управлінні психічним станом людини, що використовує музику в контексті опосередкованого впливу на психофізіологічні процеси, внаслідок якого зміцнюється психосоматичне здоров'я реципієнта. Крім зміцнення здоров'я, задачею музикотерапії є активізація творчих потенцій людини, стимуляція її саморозвитку та самовдосконалення, адже музикотерапія використовує музичне мистецтво таким чином, що музика сама по собі не лише забезпечує цілющу атмосферу або особливий терапевтичний клімат, а виступає головним інструментом для створення необхідних змін у внутрішньому стані особистості.

Гедоністична функція в процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва чітко проявляється в умовах релаксаційної діяльності, межі якої, завдяки Інтернету, визначаються засобами компенсації (зокрема й ігровими) фізичних і психологічних перевантажень. Тому виховання інформаційної культури студентів можливе за умови диференціації етапів одержання і аналізу мистецької інформації, побудови

системи оцінювання адекватності професійних знань. Використання інформаційних технологій у даному контексті сприятиме розвитку не лише більш високого рівня мотивації особистості, її критичного і проблемного мислення, підвищення якості й успішності досягнень, але й отримання естетичного задоволення від цього процесу.

Ціннісна функція полягає в аналізі результатів педагогічного процесу на різних етапах його здійснення та оцінюванні цих результатів. Ця функція сприяє надбанню знань та забезпечує відбір та організацію змісту навчальної інформації, проектування подальшої діяльності студентів (забезпечення такої навчальної діяльності, за якої інформація може бути засвоєна, а також відбір змісту навчального матеріалу, тематичного планування, тощо). Як критерії відбору змісту навчального матеріалу використовуються:

- цілісне віддзеркалення в змісті навчання завдань формування всебічно розвиненої особистості та професійної підготовки фахівця;
- висока художньо-естетична цінність музичних творів вітчизняних та зарубіжних авторів, на яких виховуються студенти;
- відповідність складності музичних творів реальним можливостям студентів;
- пошук оптимальних шляхів знаходження засобів еталонного виконання мистецьких творів;
- відповідність складності завдань кількості часу, що відводиться на їх засвоєння.

Доречно підкреслити, що ціннісна функція передбачає регулятивну складову - тобто виявлення як досягнень, так і недоліків в освітньому процесі та його корегування. Навчальна діяльність не може здійснюватись повноцінно за відсутності її рефлексивно-ціннісної складової, представлені діями контролю і оцінки, які функціонують як самооцінка і самоконтроль. Застосування ціннісної функції в контексті нашого педагогічного дослідження передбачає використання оцінних засобів виконання художніх творів у навчально-виховному процесі, визначення особливостей залучення студентів

до оцінювальної діяльності. Слід зазначити, що виховання інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва можливе за умови диференціації етапів одержання і аналізу інформації, побудови системи оцінювання адекватності їх знань і рівня професіоналізму.

Творчо-комунікативна функція проявляється в креативному застосуванні цінних інноваційних ідей у конкретних педагогічних умовах. Ця функція передбачає активізацію творчих підходів особистості до життєдіяльності [21]. Особливості реалізації творчо-комунікативної функції полягають у критичному осмисленні та творчому розвитку того нового, що виходить за межі відомих теорій, певною мірою збагачуючи їх. Ця функція дозволяє стимулювати активність майбутнього вчителя музики, планувати способи створення його особистісно-інформаційного середовища, допомагає організувати дослідження, результатом якого є здобуття нових ідей, знань, умінь та цінностей, тощо; впливає на особистісну поведінку людини; сприяє діалогу між людьми, у тому числі й за допомогою комп'ютерних мереж.

Оскільки комунікативність спонукає до відкриття, то особливо важливими є творчі знахідки у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики. У творчому процесі завжди відзеркалюється індивідуальність того, хто його створює та унікальний контекст самого творіння, тому він повинен бути осмисленим, співвіднесеним із особистими поглядами і професійною позицією вчителя. Адже, як стверджують вчені, зокрема Л.Бочкарьов, Л.Виготський, В.Медушевський, що творчий потенціал мистецтва здатен виховати творче, естетичне ставлення до дійсності [35]. Творче ставлення до предмета діяльності необхідне майбутньому вчителю музики у всіх сферах його педагогічної взаємодії (зовнішньої, внутрішньої, традиційної, новітньої тощо). Зокрема, під час навчання передаються так звані заготовлені знання, тобто інколи навчання має тенденцію до збереження таких знань, досвіду, прийомів, що відкриває проблему шаблонних, або консервативних поглядів освітян. На противагу їй висувається активний, взаємозбагачуваний освітній процес у діалогічній взаємодії рівнозначних

партнерів (викладач-студент), що сприятиме творчому зростанню особистості. На думку С.Сисоєвої, основною ознакою творчої особистості вважаються її розвинені творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості, які відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання [59].

Отже, творчо-комунікативна функція дозволяє визначити конкретні правила і способи ефективного спілкування, що визначаються варіативністю процесу обміну інформацією між людьми з допомогою сучасних інформаційних технологій та творчого їх використання.

Зазначені вище функції (світоглядна, гуманістична, інтерактивна, адаптивна, гедоністична, ціннісна, творчо-комунікативна) з певним рівнем допуску можна розглядати як основні в процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Реалізація зазначених функцій уможлиблюється шляхом опанування їх змістового наповнення та певної компенсації окремих функцій шляхом взаємного доповнення.

Висновки до першого розділу

Теоретико-методологічний аналіз формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки дозволив дійти таких висновків:

- інформаційна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва нами розглянута як важлива складова його професійно-педагогічної культури, оскільки це має особливе значення, тому що передача сукупного соціального досвіду від одного покоління до наступного можлива лише завдяки її закріпленню у знаковий формі, тобто через соціально значиму інформацію, яка регулює фахову діяльність;

- специфіка художньої інформації полягає в тому, що вона надає емоційний вплив, який не передається стандартними нормалізованими мовами, а являє собою систему індивідуалізованих художніх образів, що

осмислюється через такі основні поняття загальної теорії інформації, як оригінальність, надмірність, вибір, упорядкованість, текст, код, знак тощо;

- художньо-інформаційна культура охоплює досягнення особистості в сфері музичної творчості, виконавства і освіти, що дозволяє виявити рівень обізнаності та вихованості людини. Інтенсифікація художньо-інформаційної культури майбутнього вчителя музики передбачає якісні активні аналітичні дії (здатність аналізувати результати навчально-виховної роботи, здійснювати музично-теоретичний, виконавський аналіз музичних творів, підбирати і аналізувати навчальний і концертний репертуар) з метою досягнення бажаного результату в процесі фахової діяльності, націленої на виконавсько-творчі втілення музичних творів;

- одним із основних завдань мистецької освіти сьогодні є створення інформаційного простору для розвитку інформаційної культури особистості, що сприяє: формуванню самостійного мислення; виникненню відчуття нового; умінню відслідковувати реальні зміни та професійно реагувати на них; освоєнню нових художніх прийомів, заснованих на технологічних рішеннях у сфері комунікації та інформатизації; умінню приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, що можливо лише за умов повного інформування особистості;

- формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки ми розглянули в руслі системно-цілісного, особистісного, конструктивного, культурологічного, евристичного, рефлексивного, творчо-діяльнісного підходів. *Системно-цілісний підхід* є методологічною основою формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання, тому що він завдяки проведенню системного аналізу дозволяє визначити сутність і зміст складності даного процесу. *Особистісний підхід* є вкрай важливим для формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, адже він сприяє регуляції системи професійно вагомих відносин студентів й спрямований на формування професійно важливих якостей та

практичних навичок інформаційного спілкування. З позиції формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, найважливішою проблемою є їх особистісна мистецька орієнтація. *Конструктивний підхід* у обраному проблемному полі дисертаційного дослідження, має на меті виокремлення чинників посилення значущості практичної орієнтації майбутніх учителів музичного мистецтва в інформаційному просторі, спрямованої на збалансованість між спонтанністю й організацією, емоційним і раціональним, що сприяє такій підготовці студентів, яка забезпечує володіння фахівцями не просто набором фактів, а способами та технологіями їх отримання з метою впровадження у подальшу продуктивну діяльність. *Культурологічний підхід* до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає поряд з цілісним аналізом художніх творів тих загальних відношень і залежностей, що створюють можливість їх існування. *Евристичний підхід* до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва характеризується такою організацією навчального процесу, що продукує творче мислення і є сукупністю притаманних людині механізмів, за допомогою яких породжуються процедури, спрямовані на розв'язання творчих завдань. *Рефлексивний підхід* обумовлює розвиток у вчителя музичного мистецтва потреби в творчому мисленні та його реалізації на індивідуально-особистісному рівні. Цей підхід дозволяє педагогу-музиканту усвідомлювати, осмислювати діалектичну природу музично-педагогічної дійсності й власного «Я», пізнавати і перетворювати їх в залежності від особистісно-професійного цілепокладання та рівня розвитку методологічного інформаційно-операційного багажу знань, умінь, тощо. *Творчо-діяльнісний підхід* до формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у розвитку майбутнього фахівця як суб'єкта навчально-виховного процесу в ракурсі відповідності його особистісних якостей вимогам творчої музично-педагогічної діяльності;

- формування інформаційної культури вчителя музичного мистецтва дозволяє забезпечити бачення цілісності морально-естетичного сприйняття світу, що стає предметним підґрунтям світоглядної художньо-педагогічної діяльності майбутнього фахівця. У фаховій підготовці майбутнього вчителя музики велике значення має глибина знань предмета та його науково-світоглядні переконання;

- визначено, що інформаційна культура майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання є потужним фактором передачі соціального досвіду, що регулює поведінку і спілкування людей. Тому інформаційну культуру, в широкому сенсі, можна визначити як особливий соціальний механізм трансляції важливої інформації, тобто як спосіб художньої діяльності, спрямований на накопичення, збереження і передачу ідей, знань і матеріально-духовних цінностей. Засвоєння основ інформаційної культури дозволяє більш повно розкрити майбутнім учителям музичного мистецтва сутність художньо-творчої діяльності, що активізує навчальний процес, сприяє швидкому освоєнню музично-навчального матеріалу;

- основними функціями фахової підготовки майбутніх учителів музики визначено: світоглядну, гуманістичну, інтерактивну, адаптивну, гедоністичну, ціннісну, творчо-комунікативну. *Світоглядна функція* є стрижнем інформаційної культури вчителя музичного мистецтва, адже вона сприяє формуванню уявлень про природу, суспільство, тобто дозволяє створити інформаційну картину світу. Ця функція дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва об'єднати у власній свідомості знання про світ, почуття, ставлення, оцінки, переконання, що й визначає ціннісні пріоритети. *Гуманістична функція* є важливою тому, що вона дозволяє забезпечити художню концепцію розвитку особистості та формувати гуманістичний світогляд в освітньому процесі. Ця функція сприяє розвитку таких якостей в свідомості й діяльності вчителя, які акумулюють у собі знання та розуміння вищих духовних ідеалів, здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва керуватися ними у практичній діяльності. *Інтерактивна функція* забезпечує

активність та цілісність процесу розвитку вчителя музики у фаховій діяльності, що дозволяє синтезувати його професійні знання відповідно самореалізації особистості. Ця функція передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, за якої відбувається активна міжособистісна взаємодія всіх учасників навчання, існує чітко спланований результат навчання та створюються комфортні умови для творчого росту кожної особистості. *Адаптивна функція* сприяє забезпеченню пристосування студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів на умов навчального середовища на початковому етапі та накопичення адаптивних елементів, у відповідності до особистісних потреб, мотивів та інтересів, у процесі проектування подальшої практичної діяльності з учнями в умовах загальноосвітньої школи. *Гедоністична функція* передбачає акцентування ролі естетичної насолоди в сприйнятті й творенні мистецтва. Розвивальні можливості мистецької діяльності можуть бути зреалізовані лише умови стимулювання в учнів гедоністичного ставлення до естетичних явищ. Тому суттєвими не лише для практико-орієнтованих інноваційних процесів, а й для розвитку теоретичних засад мистецької освіти доцільно вважати розробку проблеми забезпечення гедоністичних засад мистецької освіти. *Ціннісна функція* полягає в аналізі результатів педагогічного процесу на різних етапах його здійснення та оцінюванні цих результатів. Ця функція сприяє надбанню знань та забезпечує відбір та організацію змісту навчальної інформації, проектування подальшої діяльності студентів (забезпечення такої навчальної діяльності, за якої інформація може бути засвоєна, а також відбір змісту навчального матеріалу, тематичного планування, тощо). *Творчо-комунікативна* функція проявляється в креативному застосуванні цінних інноваційних ідей у конкретних педагогічних умовах. Особливості реалізації творчо-комунікативної функції полягають у критичному осмисленні та творчому розвитку того нового, що виходить за межі відомих теорій, певною мірою збагачуючи їх. Ця функція дозволяє стимулювати активність майбутнього вчителя музики, планувати способи створення його особистісно-

інформаційного середовища, допомагає організувати дослідження, результатом якого є здобуття нових ідей, знань, умінь та цінностей, тощо; впливає на особистісну поведінку людини; сприяє діалогу між людьми, у тому числі й за допомогою комп'ютерних мереж.

- під інформаційною культурою вчителя музичного мистецтва розуміємо особистісне утворення, що передбачає обізнаність в музичному мистецтві та методиці його викладання, сформовану потребу і здатність до її розширення, відбору й оцінювання мистецьких явищ, втілення у професійній діяльності, а також готовність до рефлексивного самовизначення. Враховуючи, що специфіка художньої інформації передбачає емоційну виповненість впливу, який не передається стандартними нормалізованими мовами, підкреслюємо значення досягнення художньої образності як основи усвідомлення мистецької інформації.

Список використаних джерел до першого розділу

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. /К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. /Анатолій Миколайович Алексюк. — К.: Либідь, 1998. — 558, [1] с.
3. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя /Л.Г.Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111с.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании /Б.В.Асафьев. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
5. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров /А.Г. Асмолов. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 768 с.

6. Буряк В.Д. Філософські та концептуальні основи інформаційно-художньої свідомості: Навчальний посібник. /В.Буряк. - Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. – С. 22-57.
7. Выготский Л.С. Психология искусства /Л.Выготский [Под ред. М.Ярошевского – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 480 с.
8. Гаврілова Л.Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія. /Л.Гаврілова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 404 с.
9. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
10. Гусак В.А. Роль рухової пам'яті у професійно-виконавській діяльності музиканта-виконавця /В.Гусак //Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. – К-П: ПП «Медобори - 2006», 2009. – Вип. 3. – С. 342-353.
11. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість. /Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – К.: Знання України, 2002. – 575 с.
12. Джонсон Девід В. Соціальна психологія. Тренінг міжособистісного тренування. – К.: Академія, 2003. – 287 с.
13. Дземидока Б. Возможна и нужна ли философская теория искусства? /Б.Дземидока /Американская философия искусства. Антология. — Екатеринбург, 1997. – С. 12-23.
14. Ержемский Г.Л. Закономерности и парадоксы дирижирования /Г.Л.Ержемский. – Санкт-Петербург, 1993. – 260 с.
15. Зеер Е.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : Учеб. Пособие /Е.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Е.Е.Симанюк. - М., 2005. - 216 с.
16. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб. для студ. вузов /Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Логос, 2001. – 382 [1] с.
17. Закон України «Про вищу освіту»: наук.-практич. коментар /за заг. ред. Кременя В.Г. – К.: СДМ-студію, 2002. – 323 с.

18. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. /Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302, [1] с.
19. Каган М. С. Системно-синергетический подход к построению современной педагогической теории /М.С. Каган //Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М. : Прогресс-Традиция, 2007. – С. 212–245.
20. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество /Виктор Абрамович Кан-Калик, Николай Дмитриевич Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
21. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] /А.В.Козир. – К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.
22. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: учеб. пос. /Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318с.
32. Конфуцій: Изречения: книга песен и гимнов. /Конфуций; пер. с кит. — Х.: Фолио; М.: АСТ, 2000. — 446, [1] с.
33. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості /Г.С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
31. Краевский В.В. Основы обучения : Дидактика и методика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /В.В. Краевский, А.В. Хуторской. - М. : Издательский центр "Академия", 2007. - 352 с.
32. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования /Нина Васильевна Кузьмина. – М.: ИЦПКПС, 2001. – 144 с.
33. Ларцов В.С. Социокультурный генезис личности. /В.Ларцев. – К. Принт-експресс, 2002. – 360 с.
34. Масол Л.М. Концепція загальної мистецької освіти /Людмила Масол //Мистецтво та освіта. — 2004. — № 1. — С. 2–5.
35. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. /В. Медушевский. – М.: Музыка, 1976. - 328 с.

36. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. /Н.Є.Мойсеюк. – 3-є вид., допов. – К.: ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.
37. Музыкальный энциклопедический словарь /Гл. ред. Г.В. Келдыш.– М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 672 с.
38. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия /Е.Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
39. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. /В. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 440 с.
40. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] /Валерій Федорович Орлов [за заг. ред. І.А.Зязюна]. — К.: Наукова думка, 2003. — 262, [1] с.
41. Основи викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. /за ред. О.П.Рудницької. – К.: АТЗТ “Експрес-об’ява”, 1998. – 183 с.
42. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта Україна, 2008. – 274 с.
43. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг /Л.А. Петровская. – М.: Изд.-во Моск. ун-та, 1989. – 216с.
44. Петрушин В.И. Психология и педагогика художественного творчества: учеб. пособие /В.И. Петрушин. - М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2008. – 490 с.
45. Пехота О.М. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учащихся: монографія /О.М. Пехота [под общ. ред. И.А.Зязюна]. – К.: Вища школа, 1991. – С. 5-119.
46. Підласий І.П. «Практична педагогіка або три технології». Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти /І. Підласий. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006.- 616 с.

47. Подшибякин О.М. Специфіка художньої культури в контексті інформаційного суспільства: дис. канд. філософ. наук / Подшибякін О. М. – Великий Новгород, 2004. - 215 с.
48. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук., метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред.. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.: іл.
49. Пріоритети розвитку освіти //Науково-освітній потенціал: погляд у ХХІ століття. [автор. кол. В.Литвин, В.Андрущенко, С.Довгий та ін.].– К.: Навчальна книга, 2003. – Кн. 1: Пріоритет інтелекту. – С. 145-166.
50. Психотерапевтическая энциклопедия. /Под ред. Б.Д. Карвасарского. – СПб.: ЗАО «Издательство «Питер», 1999. – 752 с.
51. Психологічний словник /за ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
52. Радчук Г. Аксіопсихологічні засади розвитку сучасної вищої освіти. /Г.Радчук //36. наук. праць «Персонологічні моделі та концепції»: Психологія особистості. 2015. № 1 (6). - Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка – С. 81– 89.
53. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции. /А.Ракитов. - М.: Политиздат, 1991. – С. 23-45.
54. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. /Оксана Петрівна Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
55. Рудницька О.П. Інтегративний підхід до формування в учнів художньої картини світу. /Оксана Петрівна Рудницька. //Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика. – К., 2001. – С. 190-198.
56. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя /О.Савченко //Формування ключових і предметних компетентностей школярів: дидактично-методичні аспекти: Дайжест 2. – Донецьк: Каштан, 2012. – С. 3-9.

57. Сапунов Б.М. Философские проблемы массовой информации и телерадиокоммуникации. /Б.Сапунов. – М. : Ин-т повышения квалификации работников телевидения и радиовещания, 1998. – С. 11-28.
58. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2-х т. /Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т 1. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
59. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. /С.О. Сисоєва– К.: Міленіум, 2006. – 346с.
60. Слостёнин В.А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя: учеб. пособ. /В.А.Слостёнин, А.И. Мищенко. – М.: Прометей, 1997. – 200, [2] с.
61. Слободчиков В. Категория личности в психологии и педагогике развития /В.Слободчиков. // Вопросы психологии. – 1991. - №2.- С. 37-49.
62. Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І.Кузьмінського]. – Черкаси: ЧДУ ім. Б.Хмельницького, 2002. – 48 с.
63. Софроній З.В. Методичні засади виконавської уваги майбутніх учителів музики: методичні рекомендації /З.Софроній. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 58 с.
64. Тарасов Е. Ф. Культура, сознание, общение. Диалог и коммуникация — философские проблемы /Е.Тарасов. //Вопр. филос. - 1989. - № 7. – С. 8-14.
65. Філіпчук Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультурна, етнополітика. /Г.Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 486 с.
66. Флиер А.Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики /А.Я. Флиер //Общественные науки и современность. – М., 2000. – № 2. – С. 151-165.
67. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура. /З.Фрейд. – М.: Ренессанс, 1992. – С. 23-34.
68. Фромм Э. Иметь или быть / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1990. – 336 с.
69. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ. /Майкл Фуллан [перек. з англ. Г.Шиян, Р.Шиян]. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.

70. Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие. 2-е изд., переработ. /Андрей Викторович Хуторской. – М.: Высш. шк., 2007. – 638 с.
71. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пособ. /Ю.А. Цагарелли. – СПб.: Изд-во «Композитор* Санкт-Петербург», 2008. – 368, [1] с.
72. Чжан Няньхуа. Виконавсько-творчий напрямок формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва /Чжан Няньхуа. //Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць [за заг. ред. проф. В.І.Сипченка. – Вип. 3 (83). – Слов'янськ: ДДПУ, 2017. – С. 97-105.
73. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка /Валерія Дмитрівна Шульгіна. – К.: ДАКККиМ, 2008. – 240 с.
74. Щолокова О.П. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти /О.П.Щолокова //Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал. – №4. – Львів, 2004. – С.151-158.
75. Юсфин А. Музыка и проблемы глобальной экологии человека /А.Юсфин //Сов. музыка. – 1990. – № 8. – С. 7-12.
76. Яконюк В.Л. Музыкант. Потребность. Деятельность. /В.Л.Яконюк. – Минск, 1993. – С. 19-55.
77. Ямбург Е. О. Гармонизация педагогических парадигм – стратегия развития образования /Е.О. Ямбург // Сб. научных статей по материалам Международной научно-практической конференции, 27-28 мая 2004 г. В 2-х ч. Ч. 1 /Под общей ред. М. Г. Ковтунович и С. Б. Малых. – М. : ПЕР СЭ, 2004. – 244 с.
78. Ян Цзюнь. Художньо-компетентнісне спрямування підготовки майбутніх учителів музики до практичної діяльності /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Анатолія Ситченка. - № 4 (55). – Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2016. – С. 307-310.

79. Ян Цзюнь. Основные направления профессионального обучения будущих учителей музыкального искусства в Китае /Yang Jun. //Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan /coord: Tetiana Bularga. –Balti. S.n.: Tipogr.: «Indigou Color», 2018. – С. 197-203.
80. Ян Цзюнь. Специфіка формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних університетах /Ян Цзюнь. //Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 99-103.
81. Edukacja doroslych. Teoria i praktyka w okresie przemian /Pod red. J.Sarana – Lublin: Wyd-wo UMCS, Lublin, 2000. – 413s.
82. Ireland 2003 /Structures of Edukation, Vokational Training and Adult Education Systems in Europe – Dublin; [Brussels]: [EURYDICE, CEDEFOR, ETF], 2003. – P. 1-33.
83. Navickienė L. Emocinio Imitavimo Metodos. – Vilnius, 2001. – 128 p.
84. Osborn A. F. Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving. – 3 rd. ed. / A. F. Osborn – New York: Charles scribnesr`s Sons, 1963. – 417 p.
85. Ruszkowski J., Gornics E., Zurek M. Leksykon integracji europejskiej – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. – 636 s.
86. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. - 1990. – P. 95-146.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

2.1. Структурні особливості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва

Реформування освітньої сфери визначається інтегруванням її в освітній світовий простір, де важливим є компетентнісний підхід. Актуалізуючи значення художньо-компетентнісного чинника у музично-виконавській діяльності деякі учені пов'язують його з культурологічною підготовкою студентів-музикантів (М.Берлянич, Д.Кирнарський, В.Краєвський, Е.Просолов, О.Щолокова та ін.). Автори такого підходу розуміють культурологічну підготовку як: естетичне відношення, асоціативно-образний елемент художньої культури, здатність узагальненого сприйняття змістовних образів різних мистецтв, естетична ерудиція і загально художня компетентність. Інший підхід більше орієнтований на концепцію інтерпретації художнього образу музичного твору (Е.Абдуллін, Є.Гуренко, Є.Йоркіна, В.Крицький, О.Рудницька, Г.Саїк та ін.) [1; 18; 54; 68].

Визначаючи, з цієї позиції, структуру фахової підготовки майбутніх учителів І.Зимня пропонує включати такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, поведінковий та ціннісно-смісловий складники [10, 137]. При більш детальному розгляді вищезазначені структурні компоненти охоплюють: готовність до виконання професійної діяльності; володіння знаннями, вміннями і навичками професійної підготовки; досвід прояву набутих знань у різних практичних ситуаціях; ставлення до ціннісно-сміслового змісту професійної діяльності та її операційного застосування;

емоційно-вольову регуляцію навчального процесу, тощо.

У межах даного дослідження з орієнтацією на предметну специфіку підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва основними компонентами формування їх інформаційної культури обрано *орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти*.

Орієнтаційно-мотиваційний компонент передбачає здатність студентів обирати необхідні інформаційні джерела, зацікавленість у мистецькій інформації та її оцінюванні. Виокремлення цього компонента пов'язано з тим, що ядром особистості, яке детермінує її часткові прояви, є ціннісно-мотиваційна сфера як складна і взаємопов'язана система прагнень і спонукань особистості, важливих для неї цінностей, цілей, сенсів, які визначають спрямованість фахової діяльності.

Спираючись на наукові концепції А.Маслоу і В.Франкла, Г.Балл визначає такі ціннісно-мотиваційні риси особистості, які засвідчують її прогресивний і професійний розвиток [5; 23; 75]. Серед них важливими є: потреба в самоактуалізації; провідна роль вищих буттєвих цінностей (доброта, істина, справедливість, краса тощо) саме у тій системі, якою керується особистість у формуванні індивідуального траєкторію побудови життєвого шляху.

З цієї позиції А.Маркова зазначала, що мотивація особистості «зумовлена її спрямованістю, яка містить ціннісні орієнтації, мотиви, мету, зміст, ідеали, тощо. Спрямованість особистості зумовлюється системою базового ставлення людини до світу та самої себе, адже змістова єдність її поведінки та діяльності становить витримку та стійкість особистості, що дозволяє протистояти небажаним впливам ззовні чи зсередини, і є базою для саморозвитку та професіоналізму, основою моральної оцінки мети та засобів поведінки» [22, 42].

Зміст орієнтаційно-мотиваційного компонента відображено в компетенціях самовдосконалення, самоактуалізації, саморегуляції; а також у

компетенції спілкування, соціальної взаємодії. На думку В.Сластьоніна, обираючи шляхи і засоби побудови особистісної траєкторії розвитку та професійних цінностей та орієнтацій, суб'єкт попередньо націлюється на «нормативні орієнтири педагогічної професії («потрібно»), порівнює їх зі своїми бажаннями та прагненнями («хочу»), на основі яких виникає потреба в особистісній інтерпретації соціальних і професійних приписів. Прагнення суб'єкта до «авторського прочитання життя» пов'язано з усвідомленням базового потенціалу особистісних здібностей («можу»), які своєю чергою узгоджуються з наявним рівнем розвитку професійної компетентності суб'єкта («маю»)). Саме ці прагнення, які включають потребу, бажання, можливості та їх реалізацію зумовлені ціннісними орієнтаціями, смисложиттєвими установами суб'єкта, його мотиваційно-потребовою сферою [58, 112].

На думку О.Савченко, вміння вчитися є важливим елементом ключових компетентностей особистості, і важливим аксіологічним складником, який містить мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до навчання. На погляд вченої, під мотивацію доцільно розуміти сукупність чинників і процесів, що викликають в особистості інтерес до фахових знань, умінь та навичок, а також прагнення досягти успіху, професійного вдосконалення [55, 7].

Орієнтаційно-мотиваційний компонент охоплює: занурення в художньо-музичну діяльність, прагнення осмислити внутрішні механізми навчання, здатність до знаходження потрібної інформації, від якого залежить вибір шляху до досягнення успіху; прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище; усвідомлення особистісних і професійних настанов на ціннісні орієнтації. Розкриваючи зміст мотиваційного компонента в структурі особистості, Г.Балл виокремлює особистісні риси, які мають здатність до прогресивного розвитку, а саме: здатність до саморегуляції професійної діяльності, що ґрунтуються на мисленнєвих механізмах; надання переваги не власне знанням, а компетентності як

здатності розв'язувати важливі для певних сфер життєдіяльності особистості завдання (проектування свого життєвого і професійного шляху через набуття нових знань й умінь) [5]. Цінним це твердження є з позиції формування інформаційної культури майбутніх учителів музики, адже інформаційна обізнаність студентів сприяє орієнтації у фаховій діяльності та оцінюванню якості мистецької інформації.

Отже, орієнтаційно-мотиваційний компонент характеризує сформованість у майбутнього вчителя музичного мистецтва соціально значущих цінностей, які виступають загальним орієнтиром його професійної діяльності. До них віднесемо: позитивне ставлення до фахової діяльності та зацікавленість у її здійсненні; усвідомлення естетичної цінності та єдність інтелектуальної, естетичної і духовної сфер особистості; сформованість інформаційної культури у поєднанні з культурою мовлення, поведінки, спілкування та сценічної культури.

Застосування орієнтаційно-мотиваційного компонента дає можливість виявити ставлення майбутнього вчителя музичного мистецтва до обраного ним фаху та рівень зацікавленості ним, тобто визначити ціннісно-мотиваційні пріоритети, а саме: здатність оцінювати власну позицію в обраній діяльності (активність, позитивне ставлення, прояв зацікавленості та інтересу до фаху). За ствердженням О.Леонтьєва, інтерес виникає завдяки появі мотиву, який приведе до досягнення мети. У діяльності, яка сприяє виникненню інтересу, основне місце відводиться змісту конкретного предмету, унаслідок чого легко запам'ятовується учнями. З цього приводу доцільно виокремити два аспекти розвитку мотивації: внутрішньої – тобто зумовленої потребами, інтересами, переконаннями, відчуттями та зовнішньої – пов'язаної із стимулюванням особистісного розвитку й формуванням мотивів. Саме мотиви збуджують зацікавленість студентів майбутньою професійною діяльністю, спрямованість її оцінювати, викликають потяг до прояву індивідуальних музично-педагогічних виявлень.

Отже, критерієм сформованості інформаційної культури майбутніх

учителів музичного мистецтва визначено ступінь обізнаності у художньо-інформаційному просторі, що передбачає широту і глибину мистецької ерудиції та наявність інтересу до її збагачення. Показники орієнтаційно-мотиваційного компонента охоплюють:

- здатність обирати потрібну інформацію;
- спроможність до оцінювання якості мистецької інформації;
- прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище.

Когнітивно-комунікативний компонент зорієнтовано на засвоєння знань, умінь і навичок майбутніх учителів музики з обраного фаху, розв'язання інформаційних навчальних і самостійних завдань як засобу активного впливу на учнів. Цей компонент охоплює не лише зорієнтованість студентів на засвоєння знань, умінь і навичок з обраного фаху, компетенцій пізнавальної діяльності, а й швидке розв'язання навчальних і фахових завдань, можливість вирішувати складні педагогічні ситуації. Тобто когнітивно-комунікативний компонент сприяє усвідомленості саморегуляції, самоєфективності як переживання почуття власної компетентності.

На думку Ю.Кулюткіна, без свідомого опрацювання навчального матеріалу фахові предметні знання ніби «розсіяні» у свідомості, а їх інтеграція з метою визначення подальшого напрямку професійних дій є ускладненою і часто просто неможливою [20]. З цієї позиції об'єктами самопізнання майбутнього вчителя музичного мистецтва є: професійно-педагогічна спрямованість, педагогічні здібності, спеціальні знання та вміння, рівень власної активності, особливості характеру тощо, що забезпечують процес адекватного сприймання вчителем своїх учнів, а через них, у дзеркальному відображенні, й самого себе. Такий підхід до навчальної діяльності майбутніх учителів, на думку А.Маркової, є спеціальним комплексом уявлень вчителя про норми, правила, вимоги, цінності, що переважають в освітньому просторі [22].

З позиції формування когнітивно-комунікативного компонента

інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вершиною самопізнання особистості є пошук індивідуального життя, істинного «Я» через зіставлення із суспільними й особистісними цінностями, загальнолюдськими та особистісними нормами і правилами або шляхом звернення до наукових досліджень і зіставлення їх результатів із власними індивідуально-психологічними характеристиками, життєвими настановами, а також художньою орієнтацією власного професійно-інформаційного досвіду, доступності його для інших [21].

Крім того, майбутній вчитель музичного мистецтва повинен добре орієнтуватися в сучасних предметно-соціальних явищах і особливостях психолого-педагогічного знання про дидактико-методичне оволодіння професією, створювати оптимальні умови для їх втілення у процесі навчання і виховання учнів з огляду на їхні вікові та індивідуальні особливості у засвоєнні програмового матеріалу. Спрямованість до оволодіння сучасними теоретико-методичними знаннями дозволяє виховати здатність змінювати власну точку зору, враховуючи позицію інших і розширюючи завдяки цьому власне бачення вирішення нагальних проблем. Такий ракурс розгляду означеної проблеми дозволяє виокремити із загального контексту професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва окремих завдань, розв'язання яких вимагає пошуку спеціальних, нетрадиційних шляхів їх реалізації.

На основі взаємодії цих процесів у майбутніх учителів музичного мистецтва розвивається здатність обирати інформацію для творчої навчальної роботи, формуються вміння, як сукупність усвідомлених, цілеспрямованих дій (мисленнєвих операцій), що дають змогу майбутньому фахівцю здійснювати аналіз власної діяльності, виявляти «проблемне поле» у процесі навчально-творчої взаємодії, адекватно оцінювати власний психологічний стан та експресивність учнів; аналізувати труднощі, що виникають у процесі професійної діяльності, й головне – знаходити засоби їх усунення.

Важливою складовою когнітивно-комунікативного компонента є художня комунікація, яка виступає в якості одного з основних елементів сучасної художньої комунікативно-інформаційної культури. На думку О.Подшибякіна, твір мистецтва не створюється у відриві від соціокультурного контексту, оскільки будь-який діалог з простором здійснюється як дія, спрямована на втілення і вияв свого художнього послання в житті окремого індивіда, групи людей чи усього суспільства в цілому [47]. Художня комунікація здійснюється через розуміння змісту художньо-музичного твору, його прочитання в контексті історії, соціальної реальності, художньої культури, громадської думки. Цей аспект художньої комунікації, з позиції нашого дослідження передбачає:

- розуміння історичної реальності, що зображена автором художнього твору;
- здатність зібрати необхідну інформацію стосовно аналізу та синтезу твору мистецтва;
- розуміння реального стану сучасного розвитку мистецької освіти;
- уміння діагностувати власний стан інформаційної культури та культури інших;
- розуміння авторського погляду на твір мистецтва та особливості його вираження;
- оцінювання власного художньо-комунікативного досвіду;
- глибоке розуміння відображеної в тексті мистецького твору, його художньої концепції.

Отже, когнітивно-комунікативний компонент інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки охоплює оволодіння загально-психологічними та музично-фаховими знаннями, вміннями та навичками, що передбачають формування предметних компетенцій, інтерпретацію музичних творів, наявність досвіду вияву художньо-комунікативних здібностей в музично-педагогічній та музично-виконавській діяльності.

Критерієм сформованості когнітивно-комунікативного компонента інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначено міру цілеспрямованого прагнення до підвищення власної інформаційної культури з наступними показниками:

- наявність інтересу до обрання нової інформації для навчальної творчої роботи;
- вияв схильності до діагностування рівня інформаційної культури школярів;
- наявність комунікативного досвіду.

Креативно-діяльнісний компонент зумовлений необхідністю прогнозувати інформаційно-мистецький розвиток учнів, здатність до творчої діяльності. Цей компонент виражається в особливості самоставлення до себе як до майбутнього вчителя і самооцінки у цій ролі, вмінні адекватно оцінювати себе і педагогічну ситуацію з позиції фахівця як невід'ємну частину життя в контексті взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу.

Доречно підкреслити, що основу самооцінювання складає система особистісного сенсу індивіда, сприйнята ним система цінностей, яка дає змогу оцінити професійний ресурс, можливості, узгодити уявлення про них із вимогами діяльності й соціумі загалом. Залежно від ступеня висоти й адекватності, самооцінка може стимулювати або гальмувати професійний розвиток особистості вчителя, визначати ставлення людини до себе як особистості й професіонала внаслідок переживань, їх прийняття й усвідомлення. Саме самооцінка є стрижнем творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Креативно-діяльнісний компонент охоплює прояв самостійності студентами та здатність до творчих проявів художньо-музичній діяльності, ставлення до оперативно-творчого прийняття конструктивних рішень, що є найбільш оптимальними у розв'язанні конкретної ситуації. Важливою складовою креативно-діялісного компонента є його операційно-творча складова, що зорієнтована на самоорганізацію, саморегуляцію і

самоконтроль через прийняття майбутнім учителем музики нестандартних рішень, креативного вирішення проблемних ситуацій. У вузькому розумінні можливий і такий підхід, у якому міркування майбутнього фахівця обмежуються переважно проблемами методично-інструментального контексту, але при цьому вчитель має бути практиком, який обов'язково творчо мислить [57].

Отже, майбутній вчитель музичного мистецтва орієнтований на творчу художньо-продуктивну діяльність має володіти:

- вмінням аналізувати й адекватно оцінювати власну професійну діяльність і засвоювати творчий досвід колег завдяки ґрунтовній теоретичній і практичній підготовці;
- здатністю до виконання творчих видів діяльності з учнями;
- відкритістю у пошуках нового;
- здатністю до прогнозування, визначення умов, засобів удосконалення власної фахової діяльності;
- інноваційно-технологічними засобами професійної діяльності.

На великих розвивальних можливостях художньо-творчої діяльності у мистецькому навчанні майбутніх учителів наголошує Г.Падалка, яка зазначає, що творчість «ґрунтується на інтуїтивному осягненні реальності, на активізації уяви, на емоційному піднесенні. Розвиваючись під час сприймання чи творення мистецтва, творча активність учня може бути перенесеною, виявитись у інших галузях життя і діяльності. Так мистецьке навчання, залучаючи до художньої творчості особистість, впливає на її загальний творчий розвиток» [42, 22].

Креативно-діяльнісний компонент інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки охоплює засвоєння основ художньої культури, що дозволяє розкрити сутність художньо-творчої діяльності, активізувати навчальний процес, сприяє швидкому засвоєнню музично-навчального матеріалу. Прояв самостійності у майбутніх учителів музичного мистецтва в цьому процесі означає:

- культурну інформованість про цілі, сутність, структуру, засоби й особливості музично-педагогічної роботи;
- володіння технологією художньо-творчої діяльності з учнями;
- високий рівень розвитку індивідуально-психологічних якостей фахівця;
- інтегроване пізнання самого себе (засвоєння знань, умінь, накопичення індивідуального особистісного і професійного досвіду, цінностей);
- активна самореалізація в процесі здійснення навчальної взаємодії з учнями й іншими суб'єктами навчального процесу.

Критерієм креативно-діяльнісного компонента інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки визначена ступінь спрямованості до музично-творчої навчальної діяльності з учнями на основі отримання необхідних інформаційних даних. Розроблені показники креативно-діяльнісного компонента інформаційної культури охоплюють:

- прояв самостійності та здатність до активізації пошуково-творчої діяльності учнів;
- наявність досвіду творчої роботи з даними;
- вміння прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів.

Наведені вище компоненти, а саме: орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діялісний структурно охоплюють інформаційну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва та дають змогу здійснювати художньо-творчу діяльність за рахунок активізації творчо-інформаційних підходів до життєдіяльності. У таблиці 2.1 показане співвідношення компонентів, критеріїв та показників інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Таблиця 2.1.

Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки

Компоненти	Критерії	Показники
Орієнтаційно-мотиваційний	<i>Ступінь обізнаності щодо інформаційної культури майбутніх учителів музики</i>	1) Здатність обирати потрібну інформацію; 2) спроможність до оцінювання якості мистецької інформації; 3) прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище
Когнітивно-комунікативний	<i>Міра цілеспрямованого прагнення до підвищення інформаційної культури</i>	1) здатність обирати інформацію для навчальної творчої роботи; 2) уміння діагностувати рівень інформаційної культури школярів; 2) наявність комунікативного досвіду
Креативно-діяльнісний	<i>Ступінь спрямованості студентів до музично-творчої навчальної діяльності з даними</i>	1) прояв самостійності та здатність до творчої діяльності; 2) наявність досвіду творчої роботи з даними; 3) вміння прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів

Провідними принципами формування інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки визначено:

- *принцип культуровідповідності, що орієнтує навчально-виховний процес на прогресивні підходи з урахуванням новітніх інформаційних технологій;*

- *принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін, який на інформаційному рівні забезпечує цілісність фахового навчання студентів;*

- *принцип спонукання до творчого самовираження в художньо-музичній діяльності, що націлює майбутніх учителів музичного мистецтва до безперервного процесу творчості відповідно науково-технічного та культурологічного розвитку.*

Принцип культуровідповідності орієнтує навчально-виховний процес на прогресивні підходи з урахуванням новітніх інформаційних технологій, що є поєднанням великої кількості структурних елементів, у ряду яких особливе місце займають нові способи знаково-символічного перетворення художньої інформації в сучасній художньо-інформаційній культурі. Застосування цього важливого принципу передбачає таке змістове наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається студентами як культурна цінність.

Завдяки впровадженню принципу культуровідповідності «опредметнюється» опосередкований вплив соціальних факторів на художню творчість, природу й унікальність різних видів мистецтва, прояв закономірностей їхнього розвитку в суспільстві, що дозволяє включити в систему підготовки студентів такі категорії і поняття, як наприклад, «художня картина світу», «творчий метод» та ін., а також інтерпретувати мистецькі явища з позицій педагогіки мистецтва.

Саме з педагогічних позицій принцип культуровідповідності орієнтує навчальну діяльність на розвиток загальної та художньої культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Значення культурологічного впливу мистецтва на становлення особистості важко переоцінити, особливо в контексті нової

парадигми мистецької освіти. На сучасному етапі розвитку суспільство характеризується переходом від традиційних форм комунікації до інформаційних, активізацією комунікативного засобу «Інтернет» і, як наслідок, впровадженням електронних форм комунікації. Тому в умовах сьогодення саме принцип культуровідповідності може забезпечити цілісність художнього світобачення дійсності.

Принцип культуровідповідності в контексті інформаційного суспільства, як вважає О.Подшибякін, має важливе практичне значення, оскільки художня культура в цілому, і мистецтво зокрема, певною мірою «виступає в ролі «проявника», часом латентних і важко фіксованих науковими інструментами процесів, що відображають сучасність, за допомогою актуалізації художніх явищ» [47]. Художня культура у сучасному суспільстві існує в системі об'єктивізації соціокультурної діяльності, основними ланками якої виступають два рівнонаправлених вектора художньої діяльності в соціальному просторі. Перший - це творчість митця, актуалізація його естетико-аксіологічних уявлень про світ, а другий вектор, - це співтворчість митця-виконавців-слухачів у процесі осмислення художніх образів виконуваних творів.

На думку Г.Падалки, принцип культуровідповідності виявляється в «широкому ознайомленні учнів зі світом мистецтва. Заглиблення у вузьку фахову галузь має співіснувати із спонуканням учнів до пізнання різних видів мистецтва, різних художніх напрямів, до систематичного збагачення і розширення мистецького досвіду» [42, 152]. У зв'язку з цим, культура вчителя музичного мистецтва постає у вигляді багатoelementної структури, що включає в себе:

- всебічний світогляд;
- аксіологічне усвідомлення цінностей мистецької освіти;
- вміння проектувати педагогічний процес;
- уміння формулювати і творчо вирішувати поставлені завдання;
- здатність до здійснення мистецької рефлексії;

- потребу в музично-педагогічних знаннях та вміння ними оперувати;
- оволодіння комплексом практичних засобів пізнавально-перетворюючої діяльності.

Принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін дозволяє на інформаційному рівні забезпечувати цілісність фахового навчання майбутніх учителів музики. Цей важливий принцип сприяє об'єднанню всіх видів мистецтв у скоординовану систему мистецьких знань, опанування якими необхідне для «формування в свідомості учнів цілісної художньої картини світу» [53, 122].

Принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін передбачає широке використання дидактичних можливостей існуючих навчальних програм, які націлені на закріплення вмінь і навичок теоретико-методичного матеріалу; включення елементів проблемного та програмованого навчання; використання програмного моделювання штучного інтелекту, що сприяє забезпеченню рефлексивного усвідомлення навчального матеріалу; інтеграції навчально-художніх текстів; використання евристичних питань, підказок, медіа-засобів для ефективного засвоєння навчального матеріалу.

На думку О.Щолокової, принцип інтегративного навчання дозволяє майбутнім учителям музичного мистецтва успішно вирішувати нагальні педагогічні завдання, а саме: ознайомлювати студентів із загальними напрямками в мистецтві; розвивати художній світогляд; виховувати пізнавальну активність та інтерес до мистецтва; формувати індивідуальний рівень художнього сприйняття; розвивати музично-творчу, виконавсько-педагогічну діяльність [68]. Поряд з цим, використання телекомунікацій та інформаційно-технологічної мережі в навчальному процесі, надає можливість майбутнім учителям музичного мистецтва отримати доступ до знань науково-практичної інформації, а також оперативний обмін методичною та теоретичною інформацією, в процесі здобуття якої уможлиблюється проведення відео-конференцій, круглих столів, відкритих семінарів, телемостів, інформаційних дебатів, тощо.

У практичній роботі студентів факультетів мистецтв із інтегративного вивчення мистецьких дисциплін інформаційні технології доцільно використовувати в різних напрямках, а саме для: створення музичних творів (музичні редактори); розширення історико-теоретичних мистецьких знань (програми-енциклопедії); зберігання та оперативної обробки музичної інформації (як приклад, створення фольклористом Л.Гошовським електронного каталогу музичного фольклору, за допомогою якого, можна досліджувати стилі, жанри, типи композицій); створення на екрані кольорових малюнків на основі варіювання форм, розмірів, кольору малюнку, перспективи, окремих музичних фрагментів; здійснення синтезу мистецтв, зокрема музики й образотворчого, театрального мистецтва; створення композицій за аналогією діяльності режисера, завдяки здатності використання системи виражальних засобів музики, ладу, тембру, ритму; прослуховування та найпростішого аналізу музичних творів; вивчення творчості композиторів (одночасно подається текст аудіо-звучання та відео-зображення); створення власних музичних програм, тощо [52, 443].

Принцип спонукання до творчого самовираження в художньо-музичній діяльності націлює майбутніх учителів музичного мистецтва до безперервного процесу творчості відповідно науково-технічного та культурологічного розвитку. Цей принцип забезпечує цілісність й гармонійність самовираження особистості в художньо-музичній діяльності, що спрямована на створення позитивного «Я-образу», позитивного чи нейтрального ставлення до невідомого, несподіваного, що дає змогу долати зовнішні та внутрішні перешкоди на шляху до ствердження особистістю цінностей, реалізації її творчих цілей і особистісної траєкторії розвитку.

На думку зарубіжних учених (Д.Гілфорд, Г.Грубер, А.Осборн, А.Олах, К.Тейлор, П.Сенж, М.Фуллан та ін.) [63; 74; 76; 78] творче самовираження – одне з таких характеристик людської діяльності, феноменом реалізації якої виступає людська сутність, що визначається як результат свідомості людини, найвища форма її активності, яка спрямовує художньо-творчу діяльність

особистості на постійний розвиток. Лише завдяки творчості, як вважав Л.Виготський, відбувається «спілкування» з музикою, з'являється стан, який сприяє «вирішенню особистісного завдання». І цей стан є здатністю до рефлексії, що створює умови для керівництва самим творчим процесом, тобто творчого самовираження [6, 112].

Творчість і діяльність неподільні складові навчального процесу, адже творчість розвивається у процесі діяльності, з'єднується з її провідними мотивами, виявляється в прагненні самого творчого процесу, духовного поступу, самовираження, саморегуляції та самоствердження, тобто стремління до найдосконаліших виявів, що і є дійсними проявами творчості. Саме це і сприяє особистісному процесу самопізнання й самовираження майбутнього вчителя музичного мистецтва, зростанню його творчо-діяльнісної сфери в процесі музичного навчання.

У процесі творчого самовираження не лише реалізуються творчі можливості особистості, а й здійснюються прогресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни, або перетворення в самій особистості вчителя. Адже творчості навчити не можна, але можна створити умови для розвитку творчих здібностей особистості [6]. Завдяки такому підходу до репетиційно-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики відбувається перетворення сукупності творчих властивостей його психіки, що забезпечує виконання продуктивної діяльності на рівні інноваційних рішень та включення усіх потенційних можливостей особистості, до яких, у першу чергу, віднесено творче самовираження.

Характерною властивістю наявності творчого в діяльності вчителя музики є високий рівень його творчо-перетворювальної активності, яка спрямована на реалізацію музично-педагогічних компетенцій у формуванні художньо-інформаційної культури майбутнього вчителя музики. У процесі сприйняття нової інформації як духовної потреби особистості, відбувається набуття практичного досвіду, що є вкрай важливим у підготовці майбутнього вчителя музики до роботи з учнями. Тобто особистість, яка бере участь у

перетворювально-творчій діяльності, що виявляється не лише в зовнішньому прояві, але й самотимулює перетворення власного внутрішнього світу, реалізує індивідуальні потенції у зовнішніх та внутрішніх проявах, що сприяє її самовираженню в художньо-музичній роботі.

Отже, провідні принципи формування інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки (принцип культуровідповідності; принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін; принцип спонукання до творчого самовираження в художньо-музичній діяльності) відображають структурну цілісність даного феномена, що охоплює духовно-моральну, мотиваційну, інтелектуальну і діяльнісну сфери особистості вчителя музики і визначає інноваційний характер та активність музично-педагогічної діяльності.

2.2. Педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання

Сучасний рівень наукового мислення передбачає реалізацію системних підходів до вивчення досліджуваних предметів. Виявлення структури предмету, що вивчається, педагогічних умов його формування є необхідним аспектом системного дослідження, адже без такої аналітичної роботи дослідження є недоцільним, оскільки невідомими залишаються зв'язки, взаємовідносини, підпорядкованість означеного феномена. З цієї позиції нам необхідно виокремити й розкрити значення педагогічних умов художньо-інформаційної культури майбутнього вчителя музики.

У мистецькій освіті, як зазначає Г.Падалка, педагогічні умови – це «цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності» [42, 160]. У словнику-довіднику педагогічні умови визначаються як сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь, як необхідна обставина,

що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь [60]. Отже, педагогічні умови - це зовнішні обставини, чинники, що здійснюють суттєвий вплив на протікання педагогічного процесу, адже вони, певною мірою, свідомо розроблені вчителем для оптимізації музично-педагогічної діяльності.

Педагогічними умовами ефективного формування інформаційної культури майбутніх учителів музики нами визначено: *систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду студентів; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур.*

Перша педагогічна умова – *систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду студентів* – є вкрай важливою для оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва основами інформаційної культури. Розширення художньо-інформаційного досвіду студентів є результатом їх творчого пошуку, що відкриває нові шляхи досягнення поставленої мети.

Специфіка розширення художньо-інформаційного досвіду у підготовці майбутніх учителів розкрита в працях А.Алексюка, В.Бондаря, Е.Бондаревської, С.Гончаренка, І.Зимньої, В.Кан-Калика, А.Козир, О.Олексюк, В.Орлова, Г.Падалки, О.Пехоти, Д.Равена, В.Сластьоніна, А.Хуторського та ін. [2; 8; 10; 14; 15; 40; 42; 45; 58; 64]. У контексті проблеми набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва художньо-інформаційного досвіду важливим є розгляд його з компетентнісної позиції, що розуміється нами як художня компетентність. Доречно зазначити, що розширення художньо-інформаційного досвіду – процес поетапний, який охоплює спочатку елементарне накопичення необхідної суми художньо-інформаційних знань і умінь, їх поступове накопичення й ефективне застосування в практичній діяльності з учнями в умовах загальноосвітньої школи.

Розширення художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики становлять нормативно-регулятивне підґрунтя його продуктивної практичної діяльності з учнями. Тому інформаційний досвід майбутнього вчителя музики включає основні елементи педагогічної діяльності, й складає єдність теоретико-методичних і практичних музично-педагогічних знань та вмінь.

З цього приводу доречно зазначити, що В.Сластьонін педагогічні вміння об'єднав у чотири групи:

- уміння використовувати зміст об'єктивного педагогічного процесу й переводити його в конкретні педагогічні завдання;
- уміння видобувати навчальний матеріал у логічно завершену педагогічну систему;
- уміння виділяти та встановлювати взаємозв'язки між елементами та факторами педагогічного процесу, приводити їх в дію;
- уміння враховувати та оцінювати отриманні результати педагогічної діяльності [5, 161].

Розглядаючи розширення художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики з набуття необхідних умінь (за визначеною схемою В.Сластьоніна), слід підкреслити важливість вивчення специфічних особливостей кожної особистості та студентського колективу загалом, для визначення рівнів їх інформаційної підготовленості до активного оволодіння новими художньо-музичними знаннями, й на цій основі проектувати їх подальший фаховий розвиток, при цьому виокремлюючи комплекс освітніх, виховних та розвиваючих завдань, їх конкретизацію та визначення домінуючих завдань.

Друга група умінь набуття художньо-інформаційного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва включає комплексне планування освітньо-інформаційних завдань, обґрунтований відбір змісту освітньо-інформаційного процесу та конкретне визначення оптимального вибору форм, методів та засобів організації художньо-інформаційної музично-

педагогічної діяльності.

Третя група вмінь набуття художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики охоплює активізацію музично-педагогічної інформаційної діяльності, яка перетворює студента з об'єкту в суб'єкт педагогічного процесу. Ця група вмінь також забезпечує ефективну організацію та розвиток творчої взаємодії в колективі й забезпечує щільний взаємний зв'язок вищого педагогічного мистецького закладу зі шкільним середовищем, що дозволяє вчасно регулювати зовнішні не програмовані впливи.

Четверта група вмінь включає всебічний самоаналіз та аналіз інформаційно-освітнього процесу й результатів діяльності вчителя музики з розширення власного художньо-інформаційного досвіду та вивчення інформаційного досвіду учнів, що дозволяє розробляти й визначати нові комплекси домінуючих та другорядних педагогічних художньо-інформаційних завдань.

На думку А.Козир, компетентнісна складова фахової підготовки майбутніх учителів музики включає: широку ерудицію в галузі художньої культури, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики; володіння практичними уміннями й навичками (педагогічними, виконавськими, уміннями словесної інтерпретації музичних образів, тощо); сформованість особистісних якостей та здібностей, необхідних для успішного здійснення функцій вчителя музики – педагогічних (толерантність, комунікативність, організаційно-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії, ідентифікації); – музично-фахових (музичні якості та здібності, тощо) [15, 136]. З цієї позиції розширення художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки доцільно здійснювати за визначеними компетентнісними параметрами.

Для збагачення художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики важливим також є ефективний розвиток художнього мислення. З

позиції нашого дослідження важливо розглядати художнє мислення в інформаційному аспекті – як джерело знань у залежності від конкретної (мистецької) сфери, тобто розширення художньо-інформаційного досвіду майбутнього вчителя музики в комунікаційного процесу, з виокремленням ролі естетичного елемента у мисленнєвому акті самої особистості. Художньо-інформаційний досвід базується на культурологічних засадах, вивчаючи художнє мислення як чинник творення артефактів на естетичній основі та художній культурі людства загалом, чи окремої локальної культури. З мистецтвознавчого погляду художньо-інформаційний досвід є чинником мистецької практики конкретної особистості в її індивідуально-стилістичній неповторності.

Другою педагогічною умовою формування інформаційної культури майбутніх учителів музики є *ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища*, що полягає в опануванні художньо-інформаційними вміннями та навичками в практичній діяльності, формуванні здатності керуватися набутими художніми знаннями та вміннями, готовністю використовувати отриманий досвід у самостійній діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими естетико-інформаційними цінностями та власними духовно-світоглядними позиціями.

З позиції нашого дослідження художньо-інформаційне середовище ми розглядаємо як діяльнісну основу та стійку сукупність наявних, культурних цінностей; що, з одного боку, вбирає в себе предметну сферу, певним чином організовані предметні результати художньо-творчої діяльності, а з другого, - форми відносин людей із реаліями культури, естетичного оточення. Аналіз наукових джерел [1; 7; 10; 12; 15; 35; 42; 53; 61; 64; 68; 74] та практичних спостережень доводить, що організація художньо-інформаційного середовища сприяє формуванню творчої активності студентів, виступає однією з основних форм залучення майбутніх фахівців до цілісно-образного сприйняття світу.

Педагогічна умова ефективної організації художньо-інформаційного

середовища у процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів музики визначається цілісністю системи художньо-педагогічних, методичних та інформаційних знань і вмінь, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, теоретичною і практичною готовністю до здійснення педагогічної діяльності, що забезпечує готовність студентів факультетів мистецтв до широкого використання засобів інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності з учнями.

У зазначеному контексті важливого значення набуває пізнавально-творча активність майбутніх учителів музики у створенні художньо-інформаційного середовища. Аналіз наукових джерел доводить, що творча активність - провідна інтегративна риса особистості справжнього вчителя, головний фактор його професійної діяльності. Спираючись на психолого-педагогічні дослідження (А.Алексюк, Д.Богоявленська, Ф.Гоноболін, Н.Гузій, Л.Кондрашова, Ю.Кулюткін, Н.Мойсеюк, С.Рубінштейн, Б.Теплов, Е.Ямбург та ін.) [2; 16; 20; 36; 70] ми розглядаємо творчу активність як властивість особистості та як важливу якість її діяльності. Характеризуючи особистість учителя, творча активність включає, по-перше, весь комплекс творчих здібностей (як фундамент цієї активності), а по-друге, складну структуру мотиваційної спрямованості на творчу діяльність у фаховій сфері.

У теорії та методиці музичного навчання проблема ефективної організації художньо-інформаційного середовища трактується у руслі розвитку творчої активності особистості тому, що творча активність розглядається як засіб формування пізнавальної самостійності та як основа методичної підготовки майбутніх учителів музики до продуктивної роботи з учнями (Е.Абдуллін, Л.Арчажникова, А.Козир, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О.Щолокова та ін.) [1; 15; 40; 42; 68].

Організація та функціонування художньо-інформаційного середовища передбачає стимулювання творчих устремлінь студентів, спонування їх до самовираження в мистецтві, знаходження оригінальних підходів до формування їх інформаційної культури. На думку Г.Падалки, важливо

спонукати вихованців до глибокого усвідомлення мистецьких творів, як художнього відтворення життя, що передбачає розгляд «художніх творів на тлі естетико-філософських узагальнень, суспільних явищ, історико-бібліографічних відомостей; поєднання змістовно-інтелектуальних і емоційно-почуттєвих характеристик сприймання, з метою забезпечення його цілісності; зміщення пріоритетів мистецького навчання з опанування художньо-технічних прийомів на цілісне охоплення духовної сутності художніх образів» [42, 17-18].

Третя педагогічна умова – *збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур* – сприяє інтенсифікації художньо-інформаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва за рахунок інформаційного накопичення та врахування багатовимірності пізнання світової художньої культури. Врахування специфіки художньої інформації, що осмислюється студентами факультетів мистецтв у процесі навчальної діяльності, дозволяє розглядати її характерні ознаки, а саме: оригінальність, надмірність, вибірковість, упорядкованість, текст, код, знак, тощо.

Збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики включає розуміння забезпечення системного вивчення художньої інформації. Адже художня інформація – (лат. *informatio* – роз'яснення, виклад, уявлення) – термін, перенесений з теорії інформатики, який розкриває специфіку художнього повідомлення, що полягає в тому, що воно надає такий емоційний вплив, котрий не передається стандартними нормалізованими мовами, а являє собою систему індивідуалізованих художніх образів. Отримання художньої інформації спонукає майбутніх учителів музики до активних аналітичних дій (здійснення музично-теоретичного, виконавського аналізу мистецьких творів, аналіз та прогнозування навчального та концертного репертуару, аналіз результатів художньо-інформаційної роботи, тощо) з метою досягнення бажаного результату – формування інформаційної культури студентів та її виконавсько-творче втілення.

Доречно зазначити, що основними властивостями художньої інформації є розкриття індивідуальної сутності описуваних об'єктів знаковими засобами, відповідними значеннями об'єкту, передача знаковими засобами світогляду й особистості автора повідомлення. З одного боку, багатозначність художнього знаку є його необхідною властивістю; з іншого – неможливо існування в мистецтві двох різних знакових систем з однаковими значеннями. Тому у художніх текстах залежність знаку від контексту настільки велика, що його значення може бути унікальним і невідтворюваним. Звідси неможливість адекватного перекладу художньо-інформаційного повідомлення в іншу систему знаків і обмеженість його значення контекстом системи, у якій знак використовується.

Впровадження педагогічної умови збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур у практичну навчальну діяльність щільно пов'язано із застосуванням конкретних методів аналізу мистецької роботи, розроблених в інформаційних мережах (Інтернет), так наприклад, кількісні та статистичні методи оцінювання художньо-інформаційних об'єктів; переосмислення за допомогою нових інформаційних понять самих художніх процесів, тощо.

Загалом, впровадження даної педагогічної умови у практичну діяльність майбутніх учителів музики дозволяє:

- проектувати моделі набуття студентами художньої інформації як орієнтира для спільної діяльності учасників творчого колективу;
- планувати роботу творчого колективу з урахуванням надбань світової культури за допомогою інформаційних технологій;
- розробляти навчальний репертуар за рахунок збагачення художньо-інформаційної бази;
- проектувати концертну та культурно-просвітницьку роботу майбутніх учителів музики (розробка плану участі у конкурсах, фестивалях, концертах тощо);
- здійснювати інтерпретацію, обробку та адаптацію мистецьких творів

відповідно до якості й складу учасників навчального колективу;

- транспонувати музичні твори за допомогою використання інформаційних програм;
- добирати допоміжний інформаційний матеріал до вивчення мистецьких творів (музичні, літературні, образотворчі, театральні, ритмічні ілюстрації; відео-кліпи, фото, аудіо- та відео записи виконавської діяльності видатних митців, тощо).

Доцільно підкреслити, що уявлення про художню інформацію співвідноситься з поняттям впорядкованості по відношенню до мовленнєвої культури (ритм, метр, звучання, інтонування, система художніх образів, тощо). Визначення художньої інформації в якості вибору, який завжди пов'язаний з обмеженням різноманітності, дозволяє виявити, як в художньому повідомленні проявляється майстерність автора та його художньо-естетичне почуття. Поєднання в художньо-музичному виконанні мистецьких творів художньої інформації як обмеження та збільшення її різноманітності на формальному та змістовому рівнях підпорядковане реалізації авторського ідейного задуму.

Отже, обґрунтування теоретико-методологічних основ та провідних підходів до забезпечення інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів дозволило розглянути педагогічні умови формування означеного феномена, як спеціально створенні взаємопов'язані вимоги їх цілеспрямованого фахового навчання, на ефективність яких впливають чітко регульовані внутрішні й зовнішні чинники, необхідні для забезпечення найбільшої результативності кінцевого результату, тобто сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки (систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду студентів; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур).

Системне вивчення проблеми формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки дозволило розробити поетапну методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачала такий перебіг педагогічної дослідно-експериментальної роботи: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний етапи.

Перший етап формувального експерименту – *інформативно-орієнтаційний* – передбачає оволодіння студентами знаннями, поняттями, відомостями щодо інформаційних ресурсів та їх використання в навчальній роботі. Враховуючи те, що інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і для її отримання, обробки і передачі, активне використання комп'ютерних інформаційних технологій, сучасних технічних засобів художньо-музичного навчання ми на даному етапі здійснювали формування уявлень у студентів про спектр, зміст і операційні форми основних художньо-інформаційних процесів та базових навичок їх здійснення, насамперед, через спілкування з іншими учасниками навчального процесу, використання засобів масової інформації, використання світової інформаційної мережі Інтернет тощо. Процес пізнання нового матеріалу передбачав введення майбутніх учителів музичного мистецтва в художньо-інформаційне середовище.

Другий етап експерименту – *рефлексивно-усвідомлений* – позначено практичною підготовкою студентів до проведення самоаналізу щодо результатів навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень художньо-інформаційної культури учнів. У процесі практичної роботи з даними студенти засвоюють шляхи, способи та засоби застосування теоретичних знань на практиці, у них розвиваються вміння та навички використання інформації в навчальних цілях. Практичні заняття включають попередню підготовку студентів щодо використання комп'ютерних технологій у музично-педагогічній галузі, визначення загальної

проблеми та її обговорення, практичне розв'язання завдань, їх перевірку. Зокрема, на практичних заняттях здійснюється детальний розгляд окремих теоретичних положень та формується перелік практичних завдань, які необхідно виконати. Це передбачає чітке визначення теми такого заняття, основних питань, місця та ролі даного заняття як структурної одиниці в загальній системі експериментальної методики.

Третій етап експерименту – *проективно-трансформаційний* – визначається самостійним здійсненням музично-творчої навчальної діяльності, формуванням їх художньо-інформаційної компетентності. На даному етапі здійснюється моделювання навчальних ситуацій, а студенти виконують самостійні творчі завдання з використанням комп'ютерних технологій та різних інформаційних ресурсів. Також вони можуть презентувати результати своєї музично-творчої діяльності. Проективно-трансформаційний етап ефективно реалізується тоді, коли студент у сукупності наданих йому неупорядкованих даних не тільки усвідомлює можливу навчальну проблему, а й самостійно її розв'язує.

Конструювання методичної моделі дозволяє спроектувати сформованість фахових компетенцій майбутнього вчителя музики, наділеного художньо-інформаційною культурою, визначити домінанту його фахових можливостей і творчих нахилів, актуалізувати саморозвиток за умови використання можливостей засобів мультимедіа та інформаційної мережі Інтернет, сформувати суб'єктну позицію щодо закладення художньо-інформаційної культури учнів на уроках музичного мистецтва в умовах загальноосвітньої школи.

Вивчення питання розвитку вищої педагогічної освіти, зокрема й художньо-педагогічної, дозволило визначити основою створення моделі сучасні педагогічні ідеї, а саме:

- модернізації системи фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва;
- професіоналізації, інтеграції та інтенсифікації підготовки майбутнього

вчителя;

- оптимізації навчального музично-педагогічного процесу.

Методична модель інформаційної культури майбутніх учителів музики, що від постановки мети й основних завдань охоплює: наукові підходи (системно-цілісний, особистісний, конструктивний, культурологічний, евристичний, рефлексивний, творчо-діяльнісний); функції (світоглядна, гуманістична, інтерактивна, адаптивна, гедоністична, ціннісна, творчо-комунікативна); принципи (культуровідповідності, інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін, спонукання до творчого самовираження у художньо-музичній діяльності); структуру означеного феномена (орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти); педагогічні умови (систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур); розроблену методику (інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний етапи); ефективні методи формування інформаційної культури студентів (колективний аналіз отриманих художньо-інформаційних даних, метод свідомої самооцінки, метод моделювання, методи «Новий погляд на відоме», «Плюси і мінуси», проведення тематичних бесід, підготовка інформаційних повідомлень, написання есе, виконання експрес-вправ, метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор», моделювання навчальних ситуацій, презентація студентами результатів власної музично-творчої діяльності, виконання творчих завдань з використанням комп'ютерних технологій та інших інформаційних ресурсів), що становить повний технологічний цикл. Схематичне зображення методичної моделі інформаційної культури студентів показано на рис. 2.1.

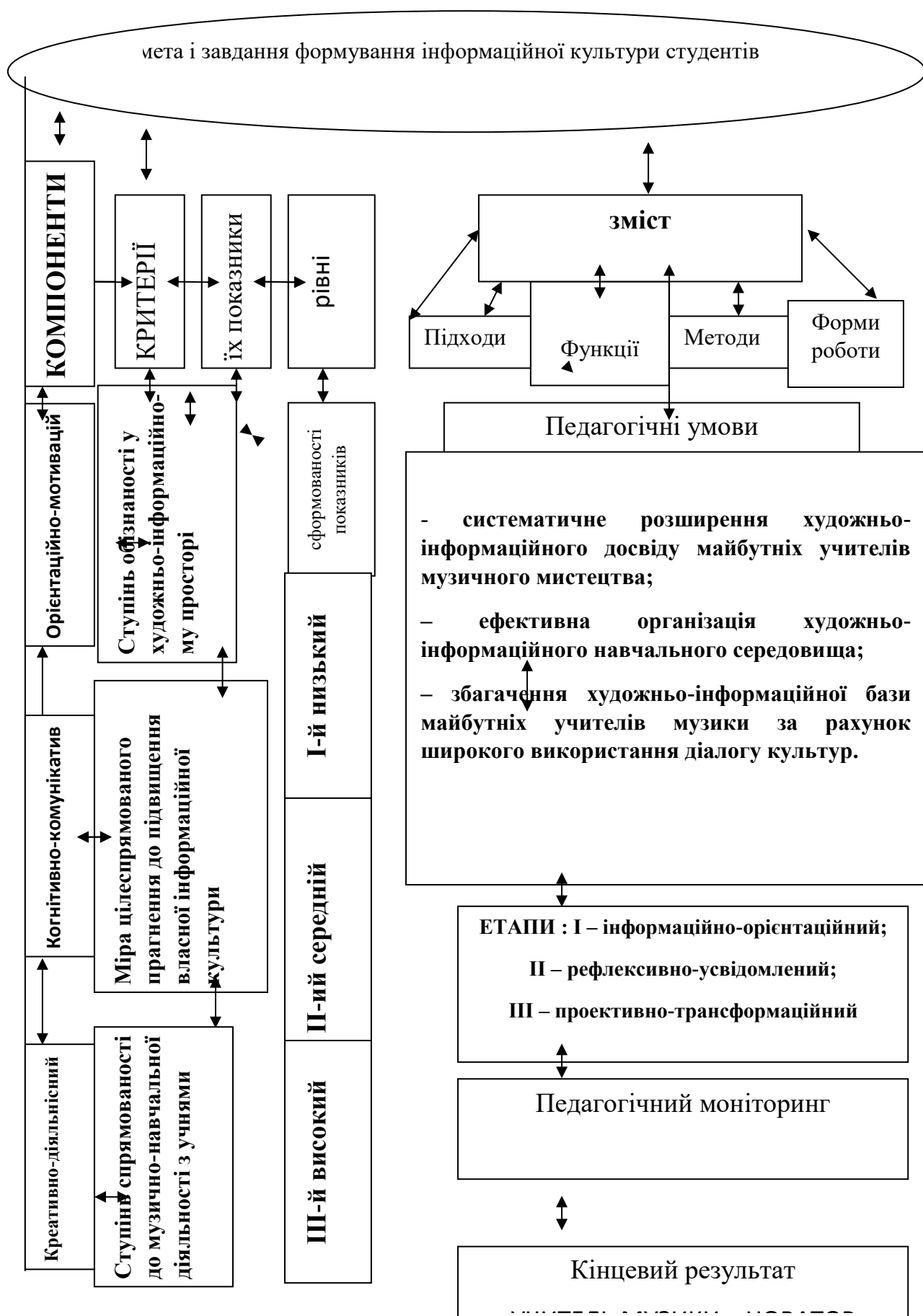


Рис. 2.1. Модель інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання

Оснoву методичної моделі формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва також складають потенційні інформаційні можливості у проектуванні навчального процесу та загальні принципи цього проектування, що дозволяють студентам ефективно здійснювати фахово-виконавську діяльність за рахунок створення цілісних індивідуалізовано-виразних художніх образів, що здійснюють емоційний вплив на оточуючих.

Відповідаючи загальнодидактичним принципам, методична модель інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє створити необхідні умови для ефективного фахового навчання. Вирішальним у цьому процесі є використання спеціальних принципів, форм та методів інформаційного навчання студентів, а саме: адаптації (пристосування інформаційної техніки до індивідуальних особливостей майбутнього вчителя музики); моделювання; діалогового мистецького навчання; широкого використання інтерактивного навчального матеріалу; різноманітної взаємодії студентів із засобами інформаційного навчання; оптимального поєднання індивідуальної та групової видів роботи; підтримки стану психологічного комфорту, тощо.

Формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання можливе за умов всебічного використання потенційних можливостей інформаційних технологій у проектуванні навчального процесу підготовки високопрофесійних фахівців. Для досягнення поставленої мети необхідно плідно застосовувати:

- інформаційне забезпечення професійного розвитку студентів, особливо на заняттях з фахових дисциплін;
- розширення форм подання навчальної інформації з використанням новітніх інформаційних технологій;
- всебічне використання розвивальних ресурсів мистецького навчання в умовах навчально-інформаційного середовища;
- використання різноманітних інформаційних засобів для самостійної

фахової підготовки майбутніх учителів музики до продуктивної роботи з учнями;

- індивідуальні та групові творчі проекти з широким використанням інформаційних технологій.

Висновки до другого розділу

Здійснений теоретико-методичний аналіз інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання дозволив дійти таких висновків:

- структурою інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначено орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти. Орієнтаційно-мотиваційний компонент передбачає здатність студентів обирати необхідні інформаційні джерела, зацікавленість у мистецької інформації та її оцінюванні. Когнітивно-комунікативний компонент зорієнтовано на засвоєння знань, умінь і навичок майбутніх учителів музики з обраного фаху, розв'язання інформаційних навчальних і самостійних завдань як засобу активного впливу на учнів. Креативно-діяльнісний компонент зумовлений необхідністю прогнозувати інформаційно-мистецький розвиток учнів, здатність до творчої діяльності;

- провідними принципами формування інформаційної культури майбутніх учителів музики визначено: принцип культуровідповідності; принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін; принцип спонукання до творчого самовираження в художньо-музичній діяльності. *Принцип культуровідповідності* орієнтує навчально-виховний процес на прогресивні підходи з урахуванням новітніх інформаційних технологій, що є поєднанням великої кількості структурних елементів, у ряду яких особливе місце займають нові способи знаково-символічного перетворення художньої

інформації в сучасній художньо-інформаційній культурі. Застосування цього важливого принципу передбачає таке змістове наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається студентами як культурна цінність. *Принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін* дозволяє на інформаційному рівні забезпечувати цілісність фахового навчання майбутніх учителів музики. Цей важливий принцип сприяє об'єднанню всіх видів мистецтв у скоординовану систему мистецьких знань, опанування якими необхідне для формування в свідомості учнів цілісної художньої картини світу. *Принцип спонукання до творчого самовираження в художньо-музичній діяльності* націлює майбутніх учителів музичного мистецтва до безперервного процесу творчості відповідно науково-технічного та культурологічного розвитку. Цей принцип забезпечує цілісність й гармонійність самовираження особистості в художньо-музичній діяльності, що спрямована на створення позитивного «Я-образу», позитивного чи нейтрального ставлення до невідомого, несподіваного, що дає змогу долати зовнішні та внутрішні перешкоди на шляху до ствердження особистістю цінностей, реалізації її творчих цілей і особистісної траєкторії розвитку;

- розроблено педагогічні умови ефективного формування інформаційної культури майбутніх учителів музики, а саме: систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду студентів; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур. Перша педагогічна умова – *систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду студентів* – є вкрай важливою для оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва основами інформаційної культури. Розширення художньо-інформаційного досвіду студентів є результатом їх творчого пошуку, що відкриває нові шляхи досягнення поставленої мети. Другою педагогічною умовою формування інформаційної культури майбутніх учителів музики є *ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища*, що полягає в опануванні

художньо-інформаційними вміннями та навичками в практичній діяльності, формуванні здатності керуватися набутими художніми знаннями та вміннями, готовністю використовувати отриманий досвід у самостійній діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими естетико-інформаційними цінностями та власними духовно-світоглядними позиціями. Третя педагогічна умова – *збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур* – сприяє інтенсифікації художньо-інформаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва за рахунок інформаційного накопичення та врахування багатовимірності пізнання світової художньої культури. Врахування специфіки художньої інформації, що осмислюється студентами факультетів мистецтв у процесі навчальної діяльності, дозволяє розглядати її характерні ознаки, а саме: оригінальність, надмірність, вибірковість, упорядкованість, текст, код, знак, тощо;

- розроблено методику формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачала такий перебіг педагогічної дослідно-експериментальної роботи: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний етапи;

- методична модель інформаційної культури майбутніх учителів музики, що від постановки мети й основних завдань охоплює: наукові підходи (системно-цілісний, особистісний, конструктивний, культурологічний, евристичний, рефлексивний, творчо-діяльнісний); функції (світоглядна, гуманістична, інтерактивна, адаптивна, гедоністична, ціннісна, творчо-комунікативна); принципи (культуровідповідності, інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін, спонукання до творчого самовираження у художньо-музичній діяльності); структуру означеного феномена (орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти); педагогічні умови (систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища;

збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур); розроблену методику (інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний етапи); ефективні методи формування інформаційної культури студентів (колективний аналіз отриманих художньо-інформаційних даних, метод свідомої самооцінки, метод моделювання, методи «Новий погляд на відоме», «Плюси і мінуси», проведення тематичних бесід, підготовка інформаційних повідомлень, написання есе, виконання експрес-вправ, метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор», моделювання навчальних ситуацій, презентація студентами результатів власної музично-творчої діяльності, виконання творчих завдань з використанням комп'ютерних технологій та інших інформаційних ресурсів), що становить повний технологічний цикл.

Основні матеріали другого розділу висвітленні у працях [71; 72; 73].

Список використаних джерел до другого розділу

1. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе вузовского образования /Едуард Борисович Абдуллин. – М.: Прометей (МГПУ), 1990. – 188 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. /Анатолій Миколайович Алексюк. — К.: Либідь, 1998. — 558, [1] с.
3. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя /Л.Г.Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111с.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании /Б.В.Асафьев. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.

5. Балл Г.О. Наука як підсистема культури і діалого-культурологічний підхід в освіті /Георгій Балл //Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти: наук.-метод. зб. /за ред. Г.В. Балла. — К., 1998. — С.101–118.
6. Выготский Л.С. Психология искусства /Л.Выготский [Под ред. М.Ярошевского – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 480 с.
7. Гаврілова Л.Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія. /Л.Гаврілова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 404 с.
8. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
9. Зеер Е.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : Учеб. пособие /Е.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Е.Е.Симанюк. - М., 2005. - 216 с.
10. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб. для студ. вузов /Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Логос, 2001. – 382 [1] с.
11. Закон України «Про вищу освіту»: наук.-практич. коментар /за заг. ред. Кременя В.Г. – К.: СДМ-студіо, 2002. – 323 с.
12. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. /Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302, [1] с.
13. Каган М. С. Системно-синергетический подход к построению современной педагогической теории /М.С. Каган //Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М. : Прогресс-Традиция, 2007. – С. 212–245.
14. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество /Виктор Абрамович Кан-Калик, Николай Дмитриевич Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
15. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] /А.В.Козир. – К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.

16. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: учеб. пос. /Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318с.
17. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості /Г.С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
18. Краевский В.В. Основы обучения : Дидактика и методика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /В.В. Краевский, А.В. Хуторской. - М. : Издательский центр "Академия", 2007. - 352 с.
19. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования /Нина Васильевна Кузьмина. – М.: ИЦПКПС, 2001. – 144 с.
20. Кулюткин Ю.Н. Функциональные роли учителя /Ю.Н. Кулюткин, Г.С.Сухобская //Творческая направленность деятельности педагога. – Л.: НИИ ООВ АПН, 1978. – С. 19-26.
21. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. 2-е изд. /Алексей Николаевич Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 303, [1] с.
22. Маркова А.К. Психология труда учителя /Аэлита Капитоновна Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 312 с.
23. Маслоу А. Мотивация и личность /Абрахам Гарольд Маслоу — СПб.: Питер, 2003. — 351 с. – (Мастера психологии).
24. Масол Л.М. Концепція загальної мистецької освіти /Людмила Масол //Мистецтво та освіта. — 2004. — № 1. — С. 2–5.
35. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. /В. Медушевский. – М.: Музыка, 1976. - 328 с.
36. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. /Н.Є.Мойсеюк. – 3-є вид., допов. – К.: ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.
37. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці /Валентин Олексійович Моляко. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.
38. Музыкальный энциклопедический словарь /Гл. ред. Г.В. Келдыш.— М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 672 с.

39. Назайкинський Е.В. О психології музикального восприяття /Е.Назайкинський. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
40. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] /Валерій Федорович Орлов [за заг. ред. І.А.Зязюна]. — К.: Наукова думка, 2003. — 262, [1] с.
41. Основи викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. /за ред. О.П.Рудницької. – К.: АТЗТ “Експрес-об’ява”, 1998. – 183 с.
42. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта Україна, 2008. – 274 с.
43. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг /Л.А. Петровская. – М.: Изд.-во Моск. ун-та, 1989. – 216с.
44. Петрушин В.И. Психология и педагогика художественного творчества: учеб. пособие /В.И. Петрушин. - М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2008. – 490 с.
45. Пехота О.М. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учащихся: монографія /О.М. Пехота [под общ. ред. И.А.Зязюна]. – К.: Вища школа, 1991. – С. 5-119.
46. Підласий І.П. «Практична педагогіка або три технології». Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти /І. Підласий. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. - 616 с.
47. Подшибякин О.М. Специфіка художньої культури в контексті інформаційного суспільства: дис. канд. філософ. наук / Подшибякін О.М . – В-Новгород, 2004. - 215 с.
48. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. /О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. [За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.: іл.
49. Психологічний словник /за ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.

50. Радчук Г. Аксіопсихологічні засади розвитку сучасної вищої освіти. /Г.Радчук //36. наук. праць «Персонологічні моделі та концепції»: Психологія особистості. 2015. № 1 (6). - Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка – С. 81-89.
51. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции. /А.Ракитов. - М.: Политиздат, 1991. – С. 23-45.
52. Рейзенкінд Т.Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті: монографія /Т.Й. Рейзенкінд. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.
53. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. /Оксана Петрівна Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
54. Рудницька О.П. Інтегративний підхід до формування в учнів художньої картини світу. /Оксана Петрівна Рудницька. //Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика. – К., 2001. – С. 190-198.
55. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя /О.Савченко //Формування ключових і предметних компетентностей школярів: дидактично-методичні аспекти: Дайжест 2. – Донецьк: Каштан, 2012. – С. 3-9.
56. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2-х т. /Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т 1. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
57. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. /С.О. Сисоєва– К.: Міленіум, 2006. – 346с.
58. Слостєнін В.А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя: учеб. пособ. /В.А.Слостєнін, А.И. Мищенко. – М.: Прометей, 1997. – 200, [2] с.
59. Слободчиков В. Категория личности в психологии и педагогике развития /В.Слободчиков. // Вопросы психологии. – 1991. - №2. - С. 37-49.
60. Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І.Кузьмінського]. – Черкаси: ЧДУ ім. Б.Хмельницького, 2002. – 48 с.

61. Софроній З.В. Методичні засади виконавської уваги майбутніх учителів музики: методичні рекомендації /З.Софроній. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 58 с.
62. Флиер А.Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики /А.Я. Флиер //Общественные науки и современность. – М., 2000. – № 2. – С. 151-165.
63. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ. /Майкл Фуллан [перек. з англ. Г.Шиян, Р.Шиян]. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
64. Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие. 2-е изд., переработ. /Андрей Викторович Хуторской. – М.: Высш. шк., 2007. – 638 с.
65. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пособ. /Ю.А. Цагарелли. – СПб.: Изд-во «Композитор* Санкт-Петербург», 2008. – 368, [1] с.
66. Чжан Няньхуа. Виконавсько-творчий напрямок формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва /Чжан Няньхуа. //Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць [за заг. ред. проф. В.І.Сипченка. – Вип. 3 (83). – Слов'янськ: ДДПУ, 2017. – С. 97-105.
67. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка /Валерія Дмитрівна Шульгіна. – К.: ДАКККіМ, 2008. – 240 с.
68. Щолокова О.П. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти /О.П.Щолокова //Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал. – №4. – Львів, 2004. – С.151-158.
69. Яконюк В.Л. Музыкант. Потребность. Деятельность. /В.Л.Яконюк. – Минск, 1993. – С. 19-55.
70. Ямбург Е. О. Гармонизация педагогических парадигм – стратегия развития образования /Е.О. Ямбург // Сб. научных статей по материалам Международной научно-практической конференции, 27-28 мая 2004 г. В 2-х ч. Ч. 1 /Под общей ред. М. Г. Ковтунович и С. Б. Малых. – М. : ПЕР СЭ, 2004. – 244 с.

71. Ян Цзюнь. Художньо-компетентнісне спрямування підготовки майбутніх учителів музики до практичної діяльності /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Анатолія Ситченка. - № 4 (55). – Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2016. – С. 307-310.
72. Ян Цзюнь. Особливості формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва /Ян Цзюнь. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 23 (28). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 91-95.
73. Ян Цзюнь. Критеріальна визначеність сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Тетяни Степанової. - №3 (62). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – том 2. – С. 332-336.
74. Edukacja doroslych. Teoria i praktyka w okresie przemian /Pod red. J.Sarana – Lublin: Wyd-wo UMCS, Lublin, 2000. – 413s.
75. Ireland 2003 /Structures of Edukation, Vokational Training and Adult Education Systems in Europe – Dublin; [Brussels]: [EURYDICE, CEDEFOR, ETF], 2003. – P. 1-33.
76. Osborn A. F. Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving. – 3 rd. ed. / A. F. Osborn – New York: Charles scribnesr`s Sons, 1963. – 417 p.
77. Ruszkowski J., Gornics E., Zurek M. Leksykon integracji europejskiej – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. – 636 s.
78. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. - 1990. – P. 95-146.

РОЗДІЛ III

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ

3.1. Діагностичний етап дослідження сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки

Вирішення проблеми формування інформаційної культури майбутніх учителів музики неможливе поза психолого-педагогічною діагностикою цього процесу та визначення його особливостей. Спираючись на те, що ефективність підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інформаційної музично-педагогічної діяльності з учнями загальноосвітньої школи залежить від розробки критеріїв та показників якісних характеристик означеного феномена, ми на констатувальному етапі експериментальної роботи визначили рівні його сформованості й простежити динаміку змін у процесі діагностичного дослідження.

Для визначення вихідного стану сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва нами було розроблено та проведено констатувальний експеримент, що передбачав визначення мети, завдань дослідно-експериментальної роботи. Розроблену методику діагностування рівнів сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва було впроваджено у навчально-виховний процес.

Експериментальною базою дослідження виступили: факультет мистецтв факультету мистецтв імені А.Авдієвського Національного педагогічного

університету імені М.П. Драгоманова, факультет музичної освіти ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Навчально-науковий інститут культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. Експериментально-дослідною роботою було охоплено 208 студентів, в основному, на фахових заняттях (музична педагогіка і психологія, інформаційні технології, заняття з основного інструменту, колективне музикування). Мета констатувального експерименту полягала у виявленні рівнів сформованості інформаційної культури у студентів II-IV курсів денної форми навчання (бакалавратура).

Експериментальне дослідження було здійснено із урахування проведеного структурного аналізу інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та визначеними компонентами:

- орієнтаційно-мотиваційний компонент, що відображає спрямування студентів до набуття фахових кваліфікацій, та їх готовність до якісного здійснення навчальної діяльності;
- когнітивно-комунікативний компонент, що охоплює спрямування студентів до пізнання особливостей творчої роботи з різними інформаційними джерелами під час взаємодії з іншими суб'єктами навчальної діяльності;
- креативно-діяльнісний компонент, що передбачає спонування студентів до використання в майбутній фаховій діяльності зі школярами можливостей сучасної інформаційної техніки з урахуванням реалій шкільної практики, а також творчого досвіду в навчальній роботі з даними.

Спираючись на компонентну структуру інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва ми визначили систему критеріїв сформованості даної якості.

Перший критерій (орієнтаційно-мотиваційний компонент) відображає *ступінь обізнаності майбутніх учителів музичного мистецтва щодо інформаційної культури*. Показниками цього критерію визначено:

- здатність студентів до вибору потрібної інформації;

- спроможність до оцінювання якості отриманої інформації;
- прагнення до пізнання та входження в інформаційне навчальне середовище.

Другий критерій (когнітивно-комунікативний компонент) відображає *міру цілеспрямованого прагнення майбутніх учителів музичного мистецтва до підвищення інформаційної культури*. Показники даного критерію:

- здатність обирати інформацію для навчальної творчої роботи;
- уміння діагностувати рівень інформаційної культури школярів;
- наявність комунікативного досвіду.

Третій критерій сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва (креативно-діяльнісний компонент) відображає *міру спрямованості студентів до музично-творчої навчальної діяльності з даними*. Показниками даного критерію є:

- прояв самостійності та здатність студентів факультетів мистецтв до творчої діяльності;
- наявність досвіду творчої роботи з даними;
- вміння прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів.

Діагностувальний етап експериментального дослідження було проведено проходив протягом 2016-2017 та 2017-2018 навчальних років у зазначених вищих мистецьких навчальних закладах. Основні завдання першого етапу констатувального експерименту полягали у перевірці:

- обізнаності студентів щодо різноманітних інформаційних джерел;
- визначення можливостей використання сучасної інформаційної техніки та міжнародної мережі Інтернет у навчальній роботі під час фахового навчання;
- визначення рівнів інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ми спирались на дослідження О.Немірова, який наголошує про те, що використання комп'ютерів на рівні сучасних вимог не відбувається.

Застосування інформаційних технологій у практичній діяльності спеціалістів педагогічного профілю, як правило, обмежується елементарним використанням текстових і табличних процесорів [26].

Проводячи опитування серед студентів щодо розуміння ними поняття «інформаційна культура вчителя музичного мистецтва» (додаток А (анкета), додаток Б (тест), не можна сказати про достатній рівень їх освіченості у цьому питанні. В опитуванні були задіяні студенти II–IV курсу і їхні відповіді були оцінені та визначені за трьома рівнями (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1.

Курс	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
II	16%	32%	52%
III	26%	35%	39%
IV	24%	45%	31%

Крім цього, у тестовому завданні майбутні вчителі музичного мистецтва повинні були визначити:

- стереотипи, що пов'язані з поведінкою особистості;
- сукупність правил та інформаційних норм у суспільстві;
- співставити основне поняття з визначенням, яке його розкриває: (інформаційна культура вчителя музичного мистецтва як споживача; інформаційна культура суспільства);
- вибрати з вказаного в тексті переліку формування інформаційної культури;
- особливості створення навчального інформаційного середовища;
- специфіку орієнтування в інформаційних потоках;

- вказати обов'язковий набір навичок фахівця інформаційного суспільства;
- виділити значущу мистецьку інформацію;
- забезпечити безпеку конфіденційних даних;
- наявність необхідних знань і вмінь для поводження з будь-якою відомою інформаційною системою;
- здатність самостійно забезпечити комфортні умови обробки інформації;
- основи інформаційної етики;
- виділити особливості комп'ютерної грамотності майбутніх учителів музичного мистецтва;
- основні ознаки медіаграмотності;
- виокремити показники інформаційної компетентності майбутніх учителів музики
- основні завдання використання інформаційних технологій в практичній діяльності майбутніх учителів музики.

Якщо проаналізувати відповіді та розподілити їх за рівнями знань студентів у відсотках, то до *високого* рівня інформаційної культури ми віднесли студентів, що володіють певною системою знань щодо використання елементів інформаційної культури, та регулярно використовують ці знання в навчально-пізнавальній та виконавській діяльності. До *середнього* рівня ми віднесли майбутніх учителів музичного мистецтва, які виявили наявні елементарні знання щодо роботи з інформацією, але за результатами опитування ми зробили висновок, що ці студенти не використовують ці знання систематично. До *низького* рівня розвитку інформаційної культури ми віднесли студентів, які виявили недостатнє розуміння змістовної сутності поняття «інформаційна культура», а також зазначили про власне спонтанне використання інформаційних джерел. Результати проведеного тестування показано на рис. 3.1.

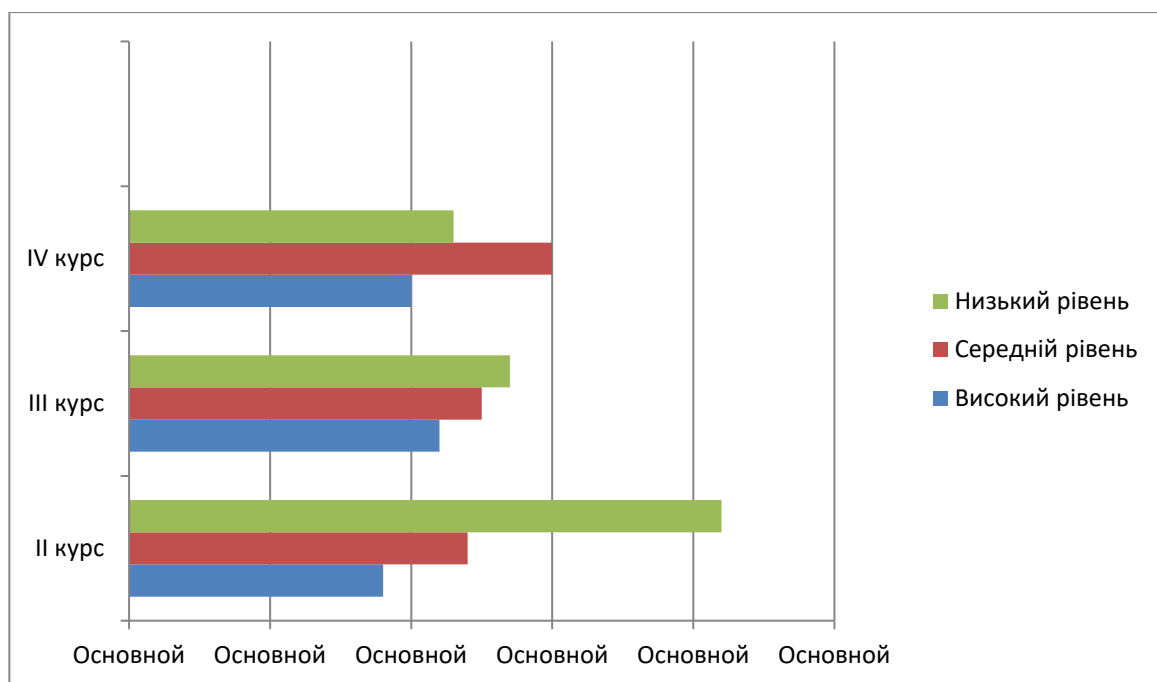


Рис. 3.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями володіння інформаційною культурою

Необхідність визначення інформаційної обізнаності серед студентів призвела до проведення анкетування (додаток А). Так на запитання в анкеті «Скільки годин ви проводите у глобальній мережі Інтернет?» більшість студентів відповіли «багато». Поряд із тим, 12 % опитуваних відповіли «багато, але я намагаюсь економити час», а 5% респондентів відповіли «намагаюсь бути в мережі тільки за потребою». На друге запитання анкети «Скільки часу щоденно ви витрачаєте для того, щоб пограти в цікаві ігри в мобільному телефоні, чи комп'ютері?» студенти відповіли наступним чином: «я вже не в тому віці, щоб грати в такі ігри» - 4%; «не маю часу на ігри» - 25%; «вважаю таке заняття марним витрачанням часу» - 44 %; «весь свій вільний від навчання час» - 27 % опитуваних. Наступне запитання анкети «Скільки часу щоденно вам доводиться витрачати для здійснення самостійної навчальної діяльності з використанням комп'ютера?» студенти надали відповіді: «за потребою» - 67%; «не багато» - 10%; решта студентів відповіли «не рахував».

На запитання поданої анкети «Яким чином ви здійснюєте навчальну музично-творчу роботу в мережі Інтернет?» студенти надали такі відповіді: «просто входжу по гугл-пошукувача» - 85%; «я часто використовую комп'ютерні музичні програми» - 12%; «не маю такого досвіду» - 3 % опитуваних. Запитання анкети «Як часто ви використовуєте інтернет ресурси для виконання самостійної роботи над музичним твором?» 97 % студентів відповіли одностайно «майже щодня», а 3% опитуваних «за потребою». На наступне запитання анкети «З якою метою необхідно залучати учнів загальноосвітньої школи до використання можливостей комп'ютера в навчальних цілях?» відповіді студентів розподілились наступним чином: «для того, щоб підвищити їх загальну культуру» - 7 % опитуваних; «щоб організувати їх навчальну діяльність» - 69% студентів; «для того, щоб вони могли використовувати корисну інформацію з Інтернету» - 15%; «для зацікавлення навчанням» - 8 % студентів; «не знаю» - 1% студентів.

За результатами проведеного анкетування серед майбутніх учителів музичного мистецтва ми з'ясували, що більшість студентів розуміють значення самостійної роботи з використанням комп'ютера під час фахового навчання. При цьому деякі студенти не можуть організувати свою самостійну діяльність, здатні до використання можливостей сучасної інформаційної техніки в якості забави.

Для перевірки стану сформованості художньо-образного сприйняття у майбутніх учителів музики за орієнтаційно-мотиваційним критерієм, а саме розвиненості художньо-інтелектуальних можливостей мислення, було проведено наступний експеримент за методикою формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Для нашого дослідження постало необхідним з'ясування питання щодо того, якими інформаційними джерелами користуються студенти під час навчальної роботи над музичним твором. Після проведення опитування ми з'ясували, що музична література запропонована викладачем та інтернет-ресурси користуються у студентів найбільшим попитом. При цьому, конспектами студенти активно

користуються, та зазначають про те, що конспект містить таку інформацію, яку важко знайти в Інтернеті самостійно. Результати проведення діагностувальної роботи унаочнено на рисунку 3.2.

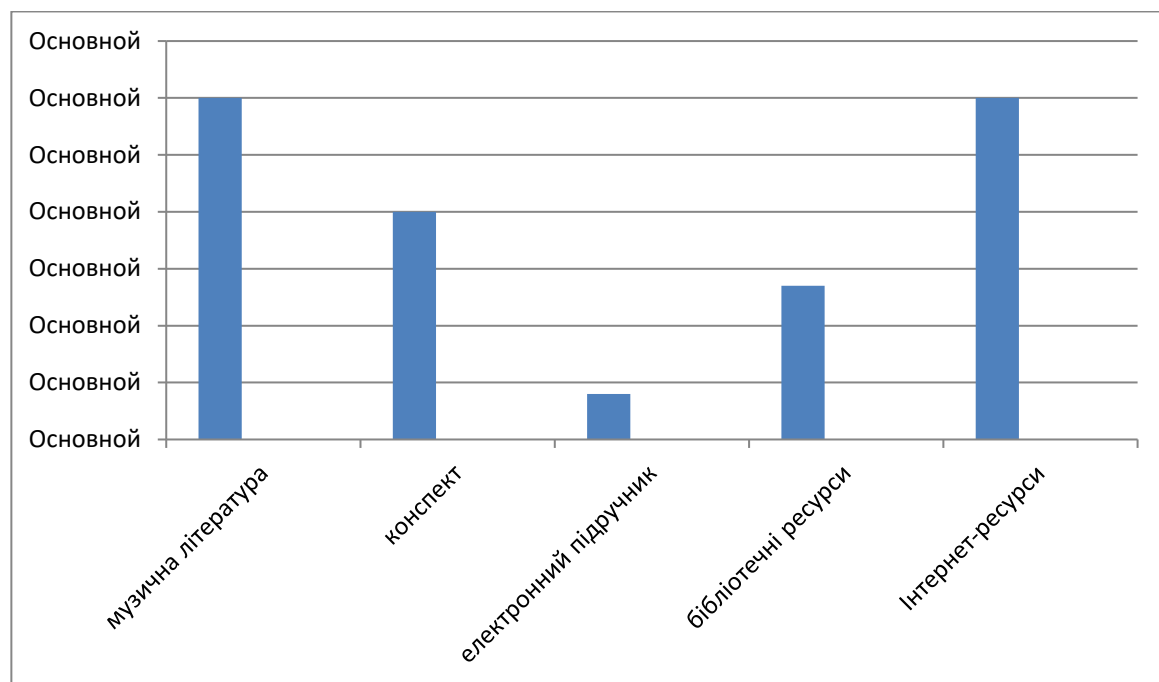


Рис. 3.2. Інформаційні джерела якими користуються студенти при підготовці до занять.

У результаті проведеного констатувального дослідження виявлено малий відсоток студентів, які користуються електронними підручниками, що свідчить про те, що в навчальний процес викладачами впроваджено мала кількість розроблених електронних підручників. На жаль, бібліотечні ресурси, певною мірою, втрачають свою актуальність, хоча студенти і зазначають про те, що отримують значну допомогу в бібліотеці під час самостійної роботи з даними.

Поряд із тим, для проведення нашого дослідження необхідним постало з'ясувати те, якими програмними додатками володіють майбутні вчителі музичного мистецтва, адже від цього залежить і якість музично-естетичного розвитку учнів, і саморозвиток вчителя музики, набуття ним професійної

майстерності. Отримані результати діагностувального дослідження представлено на рисунку 3.3.

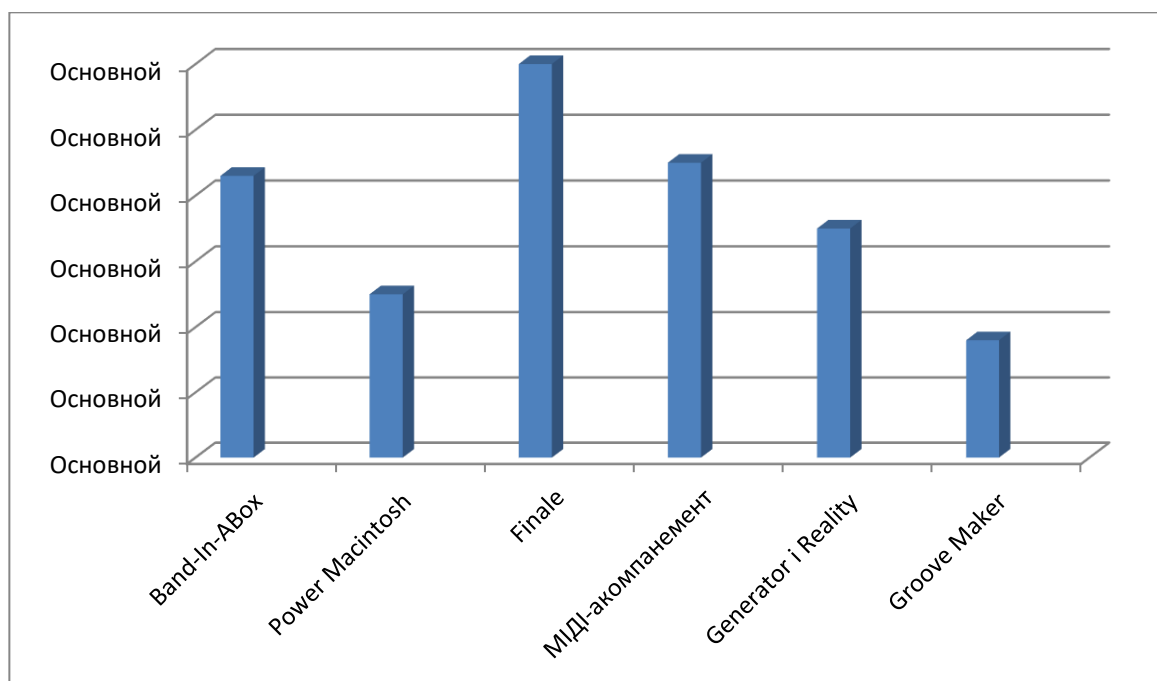


Рис. 3.3. Володіння програмними додатками майбутніми вчителями музичного мистецтва

Виходячи з отриманих даних визначаємо, якими саме програмами найбільше користуються майбутні вчителі музичного мистецтва.

Так, програмою Band-In-ABox володіє майже 70% студентів;

- програмою Power Macintosh - 35%;

- програмою Finale володіє майже 98% опитуваних;

- МІДІ-акомпанемент – 75% майбутніх учителів музичного мистецтва;

- програмами як Generator та Reality Groove Marker – 18% студентів, які активно використовують їх у навчальній роботі в процесі фахового навчання. Іншими програмними продуктами відсоток володіння майбутніми вчителями музичного мистецтва низький, але у поєднанні з вищезазначеними програмами – можна вважати, певним чином, достатнім для навчальної роботи над музичними творами.

За отриманими результатами прояву показників сформованості інформаційної культури у навчальній роботі студентів можемо сказати, що до

- високого рівня ми віднесли 5% опитуваних;
- до середнього рівня 31% студентів;
- до низького ми віднесли 64 % студентів.

На наступному етапі констатувального експерименту ми запропонували майбутнім учителям музичного мистецтва анкету **«Самоаналіз стимулів і перешкод»** (додаток В). За даною анкетою студенти мали проаналізувати подані фактори, як стимулюючі та перешкоджаючі, а потім оцінити їх, на власний розсуд, за п'ятибальною системою. Стимулюючими факторами нами визначено:

- робота з використанням засобів мультимедіа;
- використання електронних музичних інструментів;
- приклад і позитивний вплив викладачів;
- приклад і вплив музично обдарованих студентів старших курсів, методистів шкіл;
- концертно-виконавська діяльність;
- довіра;
- новизна у навчально-інформаційній діяльності;
- заняття самоосвітою;
- інтерес до фахово-інформаційного навчання;
- зростаюча відповідальність;
- можливість прийняти участь у конкурсі студентів, музичному фестивалі, тощо;
- проходження педагогічної практики.

Факторами, які всебічно перешкоджували роботі майбутніх учителів музичного мистецтва з набуття інформаційної культури у процесі фахового навчання нами визначено:

- власну інертність, слабкий інтерес до навчання;
- розчарування від невдач у фаховому навчанні;

- відсутність підтримки й допомоги з боку викладачів;
- відсутність фінансової підтримки для здійснення покупки нового музичного інструменту, пристрою для музичного інструменту, комп'ютеру тощо;
- незадовільний стан здоров'я;
- неадекватний зворотний зв'язок із студентами та викладачами (відсутність об'єктивної інформації про себе, адекватної самооцінки);
- нестача часу;
- обмежені ресурси, скрутні життєві обставини.

Після оброблення отриманих даних цього мікродослідження ми занесли їх у підсумкову таблицю, за якою оцінювалась здатність студента до набуття інформаційної культури у процесі фахового навчання. Під час аналізу анкет ми занесли прізвища студентів у відповідні графи таблиці. Ранжування стимулюючих і перешкоджаючих факторів нами здійснювалось за допомогою середньо-арифметичного бала. Так, до високого рівня було віднесено 5,1% студентів, до середнього – 29% опитуваних, до низького рівня було віднесено 65,9 % студентів.

Для того, щоб прослідкувати, наскільки ефективно використовуються студентами нові сучасні інформаційні засоби під час фахового навчання, а також прогнозувати набуття майбутніми вчителями музики фахових компетенцій ми використали модифіковану «**Діагностичну карту**» Т.Орлової (додаток Д). За цією діагностичною картою нам вдалося констатувати у майбутніх учителів музики:

- активне набуття інформаційної культури;
- пасивне набуття інформаційної культури;
- зупинку в набутті інформаційної культури.

Використання цієї діагностичної карти дозволило нам визначити динаміку набуття студентами професійних умінь, і виявити динаміку нарощування музично-творчого потенціалу майбутніх учителів музики на

основі порівняльної характеристики середньої оцінки показників за кілька навчальних занять.

Оцінювання показників ефективності використання студентами нових сучасних інформаційних засобів під час навчання здійснювалось за трибальною шкалою:

- 3 бали зараховувались, якщо визначена якість систематично проявляється яскраво;
- 2 бали зараховувались у тому разі, якщо визначена якість помітно виражена, однак проявляється постійно;
- 1 бал зараховувався, якщо певна якість проявляється не завжди і виражена не достатньо.

Діагностувальні практичні завдання були націлені на виявлення інформаційної активності та інформаційних умінь та навичок у майбутніх учителів музичного мистецтва. З цією метою нами було додатково розроблено таку систему оцінювання визначених показників інформаційної культури студентів у процесі фахового навчання: 0-1 бали – показник не проявляється, або проявляється слабо; 2 бали – показник проявляється в неповному обсязі; 3 бали – показник проявляється у повному обсязі.

Для того, щоб найбільш достовірно оцінити навчально-інформаційну роботу студентів нами було розроблено таку шкалу оцінювання визначених показників:

1. Високий рівень сформованості інформаційної культури – від 27 до 19 балів.
2. Середній рівень сформованості інформаційної культури – від 18 до 10 балів.
3. Низький рівень сформованості інформаційної культури – від 9 до 0 балів.

Застосування даної діагностичної карти уможливило оцінювання студентів, та віднесення їх до високого рівня (5%), середнього рівня (29 %), та низького рівня (66 %). Отримані результати дозволяють визначити, наскільки

ефективно використовуються студентами нові сучасні художньо-інформаційні засоби під час фахового навчання, і в чому саме полягає сутність розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у цьому процесі.

Узагальнені результати експериментальної роботи на цьому етапі відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Стан сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за результатами констатувального експерименту

Рівні	Високий		Середній		Низький	
Критерії	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Ступінь обізнаності щодо інформаційної культури	12	5,76%	63	30,24%	133	63,84%
Міра цілеспрямованого прагнення до підвищення інформаційної культури	13	6,24%	62	29,76%	133	63,84%
Ступінь спрямованості до музично-творчої навчальної діяльності з даними	11	5,28%	61	29,28%	136	65,28%
У середньому	12	5,76%	62	29,76%	134	64,32%

Отже, обрахунок результатів констатувального експерименту за всіма визначеними критеріями дав змогу визначити три групи, що відповідають рівням сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання, а саме:

- високому – 5,76%;
- середньому – 29,76%;
- низькому – 64,32 %.

До **високого рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені (5,76 %) інформаційно обізнані студенти стосовно: основних понять інформаційної культури; особливостей інформаційних джерел щодо музично-естетичного виховання учнів; методів, форм і прийомів застосування сучасної інформаційної техніки в навчальному процесі. Такі студенти виявили активну навчальну позицію, та спроможність до реалізації різних за ступенем розвиненості інформаційних потреб, інтересів на основі набутих фахових знань.

Інформаційна підготовленість таких у майбутніх учителів музичного мистецтва виявилась: у розповсюдженні інформації в навчальних цілях; отриманні інформації з різноманітних інформаційних джерел; у вмінні адаптувати та інтерпретувати дані відповідно встановленим навчальним завданням; у здійсненні адекватного і повного викладення необхідних навчальних даних. Студенти здатні до креативного та самостійного мислення. Виявлена у студентів сформованість педагогічної свідомості проявляється в пошуково-перетворювальному стилі мислення, а також здатність до здійснення самостійного пошуку нової інформації з метою саморозвитку. Це передбачає здатність студентів самостійно орієнтуватися у нових для них завданнях, ситуаціях, скласти програму дій і виконати її для досягнення мети, пропонувати нові, невідомі йому раніше розв'язки. Майбутні вчителі музичного мистецтва мають системні уявлення про можливості пошуку в глобальній мережі Інтернет, і тому постійно застосовують інформаційні технології для пошуку та опрацювання даних. Сформовані навички роботи з

комп'ютером виявляють у виконанні основних прийомів роботи з програмним забезпеченням загального призначення та спеціального призначення для розв'язання навчальних завдань.

До **середнього рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені студенти (29,76 %), що виявили недостатню інформаційну обізнаність щодо основних понять інформаційної культури, оскільки знання про засвоєння інновацій використовуються епізодично. Студенти тільки частково володіють знаннями щодо особливостей інформаційних джерел, а також щодо методів, форм і прийомів самостійної навчальної роботи над навчальним завданням із застосуванням можливостей сучасної інформаційної техніки. Такі студенти постають як активними суб'єктами навчального процесу, виявляють інформаційні потреби, а також зацікавленість процесом набуття фахових компетенцій. Однак недостатня інформаційна підготовленість постає перепорою у фаховому саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Такі студенти отримуючи інформацію з різних джерел не вміють адаптувати її до особливостей фахового навчання, не здатні до інтерпретації інформації відповідно навчальній темі. Студенти здатні до самостійного прояву креативного мислення, але не мають творчого досвіду творчої роботи з художньо-інформаційними даними. Майбутні вчителі музичного мистецтва здійснюють пошук нової художньої інформації при додатковому зовнішньому стимулюванні викладача.

До **низького рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені (64,32%), що виявили майже повну відсутність прагнення до нової інформації, інформаційну не обізнаність щодо основних понять інформаційної культури, особливостей використання художніх інформаційних джерел. Студенти, віднесені нами до цього рівня характеризується фрагментарними теоретичними знаннями та елементарними вміннями опрацьовувати інформацію, оскільки такі студенти не мають чіткого уявлення про можливості пошуку даних у глобальній мережі Інтернет. У них

виявлене епізодичне застосування сучасної інформаційної техніки для пошуку та опрацювання даних.

У процесі експериментальної роботи студенти використовують елементарні навички роботи з комп'ютером, основні прийоми роботи з програмним забезпеченням загального призначення з незначною сторонньою допомогою з боку викладача. Недостатня інформаційна активність студентів пояснюється не знанням методів, форм та прийомів застосування можливостей сучасної інформаційної техніки у навчальній діяльності над музичним твором. Виявлений даними студентами ступінь розвиненості навчальних потреб, їх невмотивованість до набуття інформаційних знань, інформаційна невідповідність суттєво вплинули на прояв самостійності та здатності до творчої діяльності з даними. Такі студенти вміють отримувати інформацію лише з мережі Internet, але майже не вміють її адаптувати відповідно навчальним завданням. Інформаційна невідповідність, а також недостатня розвиненість інтелектуальних умінь студентів виявляється у невмінні здійснювати навчальну роботу з даними, повідомляти художню інформацію.

Виявлення студентами цієї групи стереотипного мислення перешкоджає навчальній творчо-фаховій діяльності, що потребує вироблення творчого продукту як результату художньо-інформаційної діяльності. На цьому етапі спостерігався прояв несформованих професійно-значимих особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва, що гальмувало загальний процес отримання якісної художньої інформації. Тому у них виявлено майже повну неспроможність проявляти індивідуальний стиль художньо-інформаційної діяльності через низьку здатність до висування суб'єктивних ідей чи їх відсутність.

Статистична обробка якісних та кількісних показників дослідно-експериментальної роботи здійснювалось з використанням методу обчислення середнього арифметичного значення за кожним представленим рівнем.

Спираючись на це, нами було виявлено результати констатувального діагностування, що представлено на рисунку 3.4.



Рис. 3.4. Результати сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження.

На констатувальному етапі експерименту за отриманими результатами ми сформували дві групи: в групі А з високим рівнем сформованості інформаційної культури 6 студентів (5,8 %), з середнім рівнем сформованості інформаційної культури 30 студентів (29,1 %), з низьким рівнем сформованості інформаційної культури 67 студентів (64,99 %).

У групі Б з високим рівнем сформованості інформаційної культури 7 студентів (6,65 %), з середнім рівнем сформованості інформаційної культури 32 студентів (30,4 %), з низьким рівнем сформованості інформаційної культури 66 студентів (62,7 %). Ми бачимо, що результати в обох групах приблизно однакові, але гірші в першій групі А. Тому ми обираємо групу цих студентів як експериментальну групу (ЕГ), де високі показники менші й до

якої входить 103 студента. Друга група студентів постане контрольною групою (КГ), до якої увійдуть 105 студентів.

Отже, результати проведеного дослідження дають можливість зробити висновки про низький рівень результативності діяльності вищих навчальних педагогічних закладів із формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Процеси інформатизації освіти, що поєднують інформаційні технології навчання, самонавчання, використання електронної інформації у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва потребує корекції змісту фахового навчання. Подальша дослідно-експериментальна робота була спрямована на розробку та впровадження у процес фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва поетапної методики формування інформаційної культури.

3.2. Впровадження методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання та результати дослідно-експериментальної роботи

Теоретичне обґрунтування проблеми формування інформаційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки, доведення важливості інформаційної культури як складової процесу фахової підготовки у вищому навчальному педагогічному закладі, відсутність методичних напрацювань в галузі означеного феномена, проведення діагностичного дослідження зумовили необхідність розробки поетапної методики, впровадження якої сприятиме набуттю студентами інформаційної культури як невід'ємного складника культури в цілому, їх адаптації до інформаційної діяльності, активізації під час оволодіння інформаційними технологіями для здійснення навчальної діяльності, що включає самостійну музично-творчу роботу.

Спираючись на теоретико-методичні положення, викладені у попередніх підрозділах дисертації, де поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя музики» – це складова загальної культури особистості, вважаємо, що цей феномен є унікальним і специфічним. Формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва як важливої частини їх фахового розвитку можливе за умови цілеспрямованого педагогічного впливу.

Виходячи з цього, оптимальним для формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено комплекс педагогічних засобів, що включає:

- навчальну роботу з різноманітними художньо-інформаційними джерелами;
- створення на екрані різноманітних варіативних форм, окремих музичних фрагментів;
- використання можливостей наявної сучасної інформаційної техніки;
- вивчення методів діагностики рівня інформаційної культури школярів;
- здійснення синтезу мистецтв, зокрема музики, літератури, театру й образотворчого мистецтва;
- створення композицій за аналогією до діяльності режисера завдяки здатності використання системи виражальних засобів музики, ладу, тембру, ритму;
- використання, вивчення, прослуховування музичних творів, порівняння виконавських можливостей різних виконавців.

Методику формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва розроблено для впровадження в експериментальну роботу зі студентами II-IV курсів факультетів мистецтв, адже в цей період майбутні фахівці вже оволоділи початковими знаннями та фаховими вміннями.

Зазначимо, що цілеспрямоване формування інформаційної культури дає змогу оволодіти студентам комплексом умінь та навичок, які сприятимуть в

подальшому формуванню в них високого рівня розвитку інформаційної культури.

Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у синтезі різних його видів навчальної діяльності студентів, що сприяє набуттю ними фахових компетенцій необхідних для музично-педагогічної роботи з сучасними учнями у загальноосвітній школі, підвищуючи рівень їх духовного розвитку. Неможливо обмежити, наприклад, вивчення з учнями загальноосвітньої школи твору мистецтва лише коротким ознайомленням – адже вчитель музичного мистецтва звертає увагу і на зміст, і на історію створення твору, і на особистість автора та виконавця. У свою чергу, не можна ігнорувати необхідність залучення учнів до процесу пошуку необхідної інформації, адже від пошукової активності, залежить набуття учнями інтелектуальних умінь для свідомого сприймання й аналізу творів мистецтва. Поглиблюючи свої фахові знання, відстежуючи способи підвищення інформаційної культури, майбутній учитель музичного мистецтва вчиться оволодівати методами впливу на становлення інформаційної культури учнів загальноосвітньої школи поступово підвищуючи власний загальнокультурний рівень. Вищезазначені позиції визначили мету створення поетапної методики – сприяти ефективному формуванню інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Завданнями методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва ми вважаємо:

- надання знань щодо системи інформаційних понять;
- створення сприятливого інноваційно-творчого середовища для зміни з пасивної на активну професійно-особистісну позицію майбутніх учителів музичного мистецтва щодо засвоєння перспективних педагогічних технологій;
- формування інформаційного світогляду та інформаційного стилю мислення;

- розвиток критичного мислення та уміння знаходження шляхів подолання проблем;
- спонукання майбутніх учителів музичного мистецтва до оволодіння вміннями та навичками вільного володіння інформаційно-комунікаційною технікою;
- організацію процесу навчання для розвитку не лише практичних навичок щодо навчальної роботи над музичним твором, але і відповідного світобачення, творчого потенціалу, що дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва здійснити доступ до інформаційних ресурсів, самостійно адаптуватися під час фахового навчання;
- переведення навчальної роботи студентів із режиму отримання інформації в режим інноваційного її розроблення, спільного пошуку орієнтирів професійної діяльності.

З огляду й аналізу поставлених завдань можна зазначимо, що проблематика формування інформаційної культури майбутнього учителів музичного мистецтва передбачає педагогічний вплив на особистість, і тому методи вирішення цих завдань мають бути розроблені у рамках навчально-виховного процесу.

У ході експериментальної роботи на формувальному етапі у методиці навчання майбутніх учителів музичного мистецтва нами було використано такі організаційні форми, як групова та індивідуальна робота. Тому нами було визначено і розроблено сукупність форм і методів саме такої роботи, яку доцільно застосовувати на заняттях з майбутніми вчителями музичного мистецтва з метою формування їх інформаційної культури. Водночас, визначення форм фахового навчання тісно пов'язано з впровадженням та розробкою доцільних для даної роботи методів.

Необхідно зазначити, що форма виступає способом організації змісту фахової роботи, а метод – способом досягнення навчальної мети, розв'язання завдань, реалізації змісту навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. О.Биковська зазначає: «Методи навчання є шляхами діяльності педагога і

учня, за допомогою якої досягається формування компетентностей. Вони виконують такі функції: навчальну, виховну, розвивальну, мотиваційну і контрольню-корекційну» [5, 225].

Запропонована методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає дотримання таких етапів, як: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний.

Перший етап експерименту – *інформативно-орієнтаційний* – передбачає оволодіння студентами знаннями, поняттями, відомостями щодо інформаційних ресурсів, та їх використання в навчальній роботі. Враховуючи те, що інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і для її отримання, обробки і передачі використовувати комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні засоби і методи музичного навчання нами на даному етапі здійснювали формування уявлень у студентів про спектр, зміст і операційні форми основних інформаційних процесів та базових умінь і навичок їх здійснення, насамперед, через спілкування з іншими учасниками навчального процесу, використання засобів масової інформації, використання світової інформаційної мережі Інтернет, тощо.

Процес пізнання нового матеріалу передбачав введення майбутніх учителів музики у художньо-інформаційне середовище. На цьому етапі нами було застосовано такі організаційні форми і методи роботи, що спрямовані до залучення майбутніх учителів музичного мистецтва до аналізу якості отриманих даних, що спонукають їх до визначення доцільності використання інформаційних даних у навчальній роботі над завданнями (тематичні бесіди, перехресний аналіз, інформаційні повідомлення, підготовка есе, експрес-вправи, тощо).

Другий етап експерименту – *рефлексивно-усвідомлений* – позначено практичною підготовкою студентів до проведення самоаналізу щодо результату навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття

вмінь діагностувати рівень інформаційної культури учнів. У процесі практичної роботи з даними студенти засвоюють шляхи, способи та засоби застосування теоретичних знань на практиці, у них розвиваються вміння та навички використання інформації в навчальних цілях. Практичні заняття включають попередню підготовку студентів щодо використання комп'ютерних технологій у музично-педагогічній галузі, визначення загальної проблеми та її обговорення, практичне розв'язування завдань, їх перевірку. Зокрема, на практичних заняттях здійснюється детальний розгляд окремих теоретичних положень та формується перелік практичних завдань, які необхідно виконати. Це передбачає чітке визначення теми такого заняття, основних питань, місця та ролі даного заняття як структурної одиниці в загальній системі експериментальної методики.

Третій етап експерименту – *проективно-трансформаційний* – визначається самостійним здійсненням музично-творчої навчальної діяльності студентів, формуванням їх інформаційної компетентності. На даному етапі здійснюється моделювання навчальних ситуацій, а студенти виконують самостійні творчі завдання з використанням комп'ютерних технологій та різних інформаційних ресурсів. Також вони можуть презентувати результати своєї музично-творчої діяльності. Цей етап ефективно реалізується тоді, коли студент у сукупності наданих йому неупорядкованих даних не тільки усвідомлює можливу навчальну проблему, а й самостійно її розв'язує. Ми даний етап спрямовували до побудови індивідуальної траєкторії фахового розвитку студентів (з урахуванням специфіки фахової підготовки майбутніх учителів музики) протягом навчання на основі результатів навчальної роботи студентів із використанням сучасної інформаційної техніки та інформаційної мережі Інтернет.

Конструювання такої прогностичної моделі дозволяє спроектувати сформованість фахових компетенцій студента наділеного інформаційною культурою, визначити домінанту його фахових можливостей і творчих нахилів, актуалізувати саморозвиток за умов використання можливостей

засобів мультимедіа та інформаційної мережі Інтернет, сформувати суб'єктну позицію щодо закладення інформаційної культури школярам на уроках музичного мистецтва. До того ж, даний етап передбачає проектування прогностичних і ймовірних моделей закладення основ інформаційної культури школярів на уроках музичного мистецтва.

На **першому етапі**, інформативно-орієнтаційному, нами було визначено необхідність сформувати у студентів уміння працювати з різноманітною інформацією, вести пошук необхідної художньої інформації, користуватися довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки, інтернет-ресурсами та здійснювати пошук, збір, зберігання та систематизацію, вживання і перетворення. З цього приводу М.Нагіх, у поняття «інформаційна культура особистості» вкладає інформаційну діяльність спрямовану на задоволення інформаційної потреби студентів, та включає сукупність знань, умінь і навичок, пошук, зберігання та аналізу інформації. При цьому сама інформація розуміється як культурна цінність [25].

Важливим у цьому процесі постає забезпечення студентів знаннями щодо особливостей пошукових систем, мови запитів, та уміти їх використовувати для ефективного пошуку в мережі Інтернет. Знання особливостей інформаційних потоків у своїй галузі діяльності сприяє свідомому обираю потрїбної інформації для навчальної роботи. На даному етапі ми спрямовували учнів до раціонального використання отриманих даних, що передбачало набуття вміння робити короткі нотатки, складати план матеріалу, робити вирізки відеофрагментів, збирати навчальну наочність до певної теми.

Невід'ємною складовою при проведенні занять на даному етапі є проведення консультацій із серії «Інформаційна компетентність майбутнього вчителя музики» з урахуванням різнобічних навчальних потреб студентів:

- «Як працювати над виконавськими труднощами у музичному творі»;
- «Як працювати над інтерпретацією музичного твору»;
- «Рекомендації щодо написання анотацій на музичний твір»;

- «Основні вимоги до структури і оформлення курсових робіт»;
- «Якою має бути самостійна навчальна робота»;
- «Навчально-пізнавальна робота засобами мультимедіа. Етапи її здійснення»;
- «Як швидко і правильно написати конспект із використанням інформаційних технологій»;
- «Основні вимоги до скорочення слів»;
- «Як скласти портфоліо»;
- «Як розробити музично-творчий захід для школярів та розповсюдити інформацію»;
- «Як скористатись можливостями міжнародної мережі Інтернет у процесі фахового саморозвитку».

З метою розвитку у студентів здатності обирати потрібну інформацію ми впровадили **метод «Плюси і мінуси»**. За допомогою даного методу ми спонукали майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення аналізу даних із різних точок зору. Викладач забезпечував студентів однаковою навчальною темою і вказував об'єм необхідної інформації, яку необхідно було знайти та представити за певним планом. Під час демонстрації навчального результату студенти використовують можливості комп'ютера і комп'ютерні технології. Викладач залучає студентів до обговорення позитивних і негативних сторін під час якого студенти висловлюють власної думки, поради щодо доцільного використання певних інформаційних джерел, комп'ютерних технологій, способів пошуку інформації.

Наступний етап організації навчальної роботи студентів за даним методом передбачав знову залучення їх до самостійної поза аудиторної роботи. Для цього студенти отримують навчальне завдання вдосконалити отримані дані з певної теми. У цьому процесі студенти використовують поради інших учасників навчального процесу, та самостійно шукають шляхи такого вдосконалення. Важливим є використання студентом тих комп'ютерних технологій, яких вони не застосовували минулого разу, і тих

інформаційних джерел, які доцільно було б застосувати. Це сприяє набуттю студентом нових умінь, оволодіння деякими комп'ютерними технологіями, що постануть доцільними під час їх практичної роботи з музично-естетичного розвитку учнів.

Необхідність спонукання студентів до осмислення, переробки та систематизації даних передбачає забезпечення їх знаннями щодо структури джерела інформації. Вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва орієнтуватись у таких різних видах джерел інформації як енциклопедії, словники, довідники, науково-популярні видання, навчальні посібники, художня література, особисті веб-сторінки, веб-вузли різних компаній, новин, державних структур, електронних виданнях та бібліотеках, інтернет-конференціях сприяє розвитку їх вміння давати оцінку якості мистецької інформації.

Важливим під час фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва постає набуття вміння працювати з кількома інформаційними джерелами одночасно. У цьому процесі викладач спонукає до застосування засобів порівняння джерел, одночасного та синхронного перегляду інформації. Корисним постає і спрямування студента до оволодіння такими основними логічними прийомами роботи з текстом: аналіз та виділення головного, порівняння, узагальнення, доведення та спростування. Залучення майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з електронною поштою і впорядкування даних передбачає їх спрямування до використання електронних органайзерів, електронних нотаток для систематизації отриманої інформації. Слід враховувати той факт, що збереження основної інформації в одному місці уможливорює здійснення швидкого пошуку для використання у навчальній роботі.

Педагогічна робота на даному етапі передбачала спрямування студентів до використання й розвитку інтелектуальних умінь у процесі навчальної роботи з даними. При цьому навчальна активність посилюється за модифікованою методикою Н.Шишкіної [54, 55], завдяки застосуванню

методу інтелектуального розвитку, який передбачає застосування прийомів порівняння, аналізу, співставлення. Разом із включенням студента до активної самостійної діяльності з використанням комп'ютерних технологій відкривається і можливість використання сучасної інформаційної техніки. Посилення пізнавального інтересу студента завдяки використанню динамічних об'єктів з новими можливостями комп'ютера, сприяє віднайденню нового та креативного, що у подальшому вплине на якість його музично-педагогічної роботи зі школярами.

Для вироблення спроможності студентів до здійснення оцінки якості інформації нами було введено **метод колективного аналізу даних**. Цей метод передбачав залучення студентів до аналізу поданих даних, і на його основі використати набуті знання для обґрунтування доцільності використання цієї інформації для навчальної роботи над музичним твором, або під час музично-естетичного розвитку школярів. У цьому процесі студенти аналізують музичні твори, однак важливим є оцінювання якості отриманої інформації. Як показують наші спостереження, студенти аналізуючи дані майже не замислюються над тим, що виконання музичного твору відрізняється не тільки кількістю виконавців, їх розташуванням у просторі, використанням музичних засобів, але й звуковою будовою, інтерпретацією. Це потребує від студентів визначення критеріїв, за якими буде здійснена оцінка даних.

Навчальній роботі студентів передувало пояснення викладача, що на прикладах декількох відео фрагментів розкриває студентам доцільність здійснення такої оцінки даних. Безумовно, важливим є джерело такої інформації, оскільки часто від джерела інформації, кваліфікації її авторів, співавторів залежить і рівень якості даних. Багаторазові повторення перегляду фрагментів відеоматеріалу уможлиблюють усвідомлення студентами важливості врахування деталей, використання набутих фахових знань у цьому процесі. Як правило, такі повторення необхідно виконувати з використанням навчальних завдань для студентів, які спрямовані на виявлення особливостей

переглянутого відео фрагменту, вироблення нової ідеї, трансформації даних, комбінації даних.

Використання прийому акцентування сприяє загостренню уваги студентів на навчальній проблемі. Організація навчальної роботи студентів за цим методом здійснювалась наступним чином. Спочатку викладач пропонує студентам переглянути певний відеоматеріал, а потім розподіляє студентів на малі групи (3-5 осіб) та забезпечує кожен групу нотним матеріалом для навчальної роботи. Під час самостійного опрацювання даних студенти кожної групи разом опрацьовують «Таблицю аналізу даних» до якої студенти вносять отримані результати (додаток Е). До першої графі таблиці студенти записують назви музичних творів та відомості щодо авторів. Далі, необхідно визначити якість поданих даних, вказати недоліки чи відмінності даних. Заповнення наступної графі «Особливості відеоматеріалу» потребує запису думок студентів щодо виявлених особливостей під час перегляду відеоматеріалу. У наступній графі необхідно записати нові ідеї щодо використання отриманих даних у навчальній роботі над даними музичними творами. Після заповнення таблиці учасники висувають одного з представників групи для оголошення досягнутого навчального результату.

Продовжуючи далі сприяти набуттю студентами вмінь до оцінювання якості мистецької інформації ми спирались на те, що теорія музичного мистецтва володіє цілим арсеналом дослідно-аналітичних методів пізнання та осмислення музичних творів що розглянуто в роботах таких дослідників як М.Арановський, О.Єрьоміна, Л.Мазель, А.Малінковська, Л. Масол, М.Михайлов, В.Остроменський, Г.Падалка, О.Ростовський, І.Сердюк, Ю.Холопов, В.Цуккерман, С.Шип та ін. Вивчивши ідеї науковців, ми дійшли висновку, що для обробки, розуміння, оцінки майбутніми вчителями музичного мистецтва даних потрібна активна робота їх аналітичного мислення, як на абстрактно-логічному рівні, що передбачає аналіз, синтез, узагальнення, порівняння даних тощо, так і на основі психічних механізмів художнього сприйняття, що передбачає залучення уяви студентів, асоціації,

фантазія, музичної інтуїції. Результат такої діяльності уможливорює створення художнього образу музичного твору, його осмислення. Оскільки оцінювання інформації не може існувати без осмислення її сутності, що виражається в поняттях і судженнях, тому важливим постає цілеспрямований розвиток художнього мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у всіх його різновидах.

Для набуття майбутніми фахівцями вміння розрізняти, виокремлювати, визначати та порівнювати елементи музичного звучання як художньо-сміслового вираження музичного образу та здійснення оцінювання нами до методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було введено **метод свідомої оцінки**. За даним методом нами були проаналізовані та відібрані 10 пар музичних явищ у вигляді уривків із вокальних, хорових, інструментальних і симфонічних творів, народних пісень тощо. Відбір цих уривків музичних творів здійснювався з урахуванням принципів наочності, подібності та протилежності. Таким чином, до першої групи увійшли п'ять пар музичних творів одного автора, що представлені в різних варіантах. До іншої групи увійшли твори за принципом схожості за певними ознаками, а саме:

- музичною формою;
- художньо-образною сферою;
- засобами художньо-музичної виразності;
- жанрово-стильовими рисами.

Залучення студентів до групової роботи щодо зіставлення та порівняння різноманітних музичних творів допомогло студентам актуалізувати їх уявлення про закономірності музичного мистецтва, навчальну роботу з даними, закономірності становлення різних видів музичного мистецтва. Завдяки виявленню особливостей художньо-образного змісту музичних творів, визначенню та осмисленню різноманітних аспектів формування образності тими чи іншими засобами художньої виразності це дозволило студентам надати більш об'єктивну оцінку даних.

Під час проведення третьої частини завдань інформативного етапу ми акцентували увагу на розвитку у студентів прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище. Розглядаючи інформаційну культуру з позицій системного підходу Е.Медведева зазначає, що оволодіння особистістю певною системою знань, умінь і навичок дозволяє вільно орієнтуватися в інформаційному просторі [21, 59]. Ми виходили з того, що в понятті «інформаційна культура» головним є слово «культура», яке містить найбільше смислове навантаження. Один з основних елементів інформаційної культури – знання інформаційних ресурсів. Використання студентами в навчальній діяльності над музичними творами CD-дисків, електронних книг, комп'ютерних енциклопедій, довідників із музичного мистецтва сприяє розширенню їх інформаційного простору.

Невід'ємною частиною інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є знання нових інформаційних технологій, та вміння їх застосовувати як для автоматизації звичайних операцій із навчальними даними, так і в неординарних ситуаціях, що вимагають нетрадиційного творчого підходу. Інформаційні технології навчання дозволяють використовувати як основу для самостійної дослідницької роботи не лише друковану продукцію навчального чи дослідницького характеру, але й електронні видання, ресурси мережі Інтернет – електронні бази даних, каталоги і фонди бібліотек, архівів тощо [36, 101].

Враховуючи те, що процес формування інформаційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у вказаних напрямках доцільно здійснювати при вивченні музичних комп'ютерних технологій, ми розробили проблемні навчальні завдання, що передбачали використання комп'ютерних технологій у процесі музичної творчості. **Методом «Новий погляд на відоме»** ми залучали студентів до почергового використання комп'ютерних технологій у навчальній роботі над визначеним завданням. Спочатку ми залучили студентів до використання секвенсерів, як найбільш широкої галузі використання комп'ютерів у музиці. Для цього організація навчальної роботи

студентів передбачала їх розташування у аудиторії з комп'ютерами, що обладнані звуковою картою, МІДІ-інтерфейсом, програмою секвенсером. Завданням для студентів постало відтворити повну оркестровку певного музичного твору здійснюючи управління декількома синтезаторами та звуковими модулями водночас.

На наступному етапі дослідної роботи за даним методом майбутні вчителі музичного мистецтва отримували наступне завдання, що передбачало групову форму навчальної роботи. Студенти розташовувались біля засобів мультимедіа малими групами, та отримували від викладача пісню для створення аранжування. Для цього студенти спочатку обговорювали в групі творчий задум, розподіляли ролі та завдання для того, щоб при записуванні пісні в комп'ютері поступово створювати її аранжування. Здійснюючи процес редагування даних, що відображається на екрані монітора, студенти освоюють програму. Готові МІДІ-треки студенти переводять у формат аудіо, зберігають на інформаційному носії, та додають акустичні інструменти й вокальну партію. Поряд із тим, викладач спрямовує студентів до використання програми МІДІ-акомпанементу, що призначені для створення аранжування для інструментальної групи. Аранжування відтворюється на мультимедіальній аудіокарті, синтезаторі або звуковому модулі. Серед таких програм — Band-In-ABox фірми PGMusic, SuperJam фірми Blue Ribbon Soundworks і Jammer фірми Soundtrek.

Наступне завдання за даним методом поставало у редагуванні синтезаторних патчів. Викладач нагадує студентам, що комп'ютерні програми для редагування синтезаторних патчів називають «редактор/бібліотекар» (editor/librarian). До таких програм відносять Sound Diver фірми Emagic, Galaxy фірми Opcode які передбачають збереження на жорсткому диску комп'ютера банк патчів як звукових програм. Ці програми мають свою базу даних, що уможливорює здійснення студентами пошуку потрібного патча завдяки введенню ключового слова. У цьому процесі студенти знайомляться з МІДІ-інтерфейсом як пристроєм, що підключається до комп'ютера, завдяки

якому МІДІ-інформація сприймається і обробляється комп'ютером. Операційна система, що працює з МІДІ, дозволяє проводити обмін інформацією між програмним забезпеченням та інтерфейсом. Крім цього вони дозволяють проводити МІДІ-обробку в реальному часі включаючи розділення клавіатури, адаптацію інформації. За бажанням студенти використовували такі програми як SAW Pro, Cool Edit Pro, Samplitude, Cubase YST, Eucore Passport Designs, навчальну програму Music Lessons for Windows фірми MiBAC Music Software орієнтована на розвиток музичного слуху і закріплення знань студентів із теорії музики. Навчальна робота за даним методом сприяє формуванню інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, на першому етапі експериментальної роботи нами було застосовано такі організаційні форми і методи, що спрямовані на залучення студентів до аналізу якості отриманих даних, спонукають їх до визначення доцільності використання цих даних у навчальній роботі над завданнями (тематичні бесіди, перехресний аналіз, інформаційні повідомлення, підготовка есе, експрес-вправи), а також було введено такі навчальні методи як «Плюси і мінуси», метод колективного аналізу отриманих художньо-інформаційних даних, метод свідомої самооцінки, моделювання, метод «Новий погляд на відоме» та ін.

Другий, **рефлексивно-усвідомлений** етап формувального експерименту був спрямований на формування когнітивно-комунікативного структурного компонента інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на основі активізації їх пізнавальних процесів свідомості, й пов'язаний з отриманням навичок цілеспрямованого та ефективного використання інформаційних технологій, сучасної інформаційної техніки у навчальній діяльності. Цей етап забезпечує готовність до розв'язання проблем, що виникають, їх творчого перетворення на основі аналізу професійної діяльності. Експериментальна робота на даному етапі включала низку методів, спрямованих на формування інформаційної культури

студентів у процесі рефлексивної діяльності, а саме: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод змістовного зосередження, метод пізнавальних ігор тощо.

У процесі розвитку здатності студентів обирати інформацію для навчальної творчої роботи ми враховували те, що інформаційна компетентність — це готовність самостійно здійснювати різні операції з набуття, обробки та переробки інформації. Володіння інформаційними технологіями дозволяє здійснювати інформаційну діяльність творчо поєднуючи дані. Ми включили до розробленої нами методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва **метод «Світове кафе»**, що спрямований на обмін думками, ідеями й досвідом. За даним методом викладач залучає студентів до групової роботи. Кожну створену групу викладач забезпечує навчальною проблемою щодо музично-естетичного розвитку учнів загальноосвітньої школи.

Обов'язковим у цій роботі є використання різних інформаційних джерел, та розроблення навчальної наочності відповідно до вікових особливостей учнів. Далі учасники групи викладають отримані результати на форумі в Інтернеті, записують отримані зауваження та побажання. Такі обговорення дають можливість обміну думками між учасниками форуму, розширюють та поглиблюють фахові знання, сприяють набуттю творчих умінь.

Слід відзначити, що поряд із набуттям вчителем музичного мистецтва інформаційної культури виникає і необхідність виявлення вміння діагностувати рівень інформаційної культури школярів. Серед завдань вчителя музичного мистецтва постає викликати в учнів загальноосвітньої школи бажання та вміння здійснювати навчальну діяльність на уроках музичного мистецтва. Для цього вчитель вмотивовує учнів до здобуття інформації, оволодіння новими знаннями. Щоб прищепити учням інформаційну культуру, необхідно створити довкола них інформаційне середовище, яке вплине на активізацію навчально-пізнавальної діяльності

учнів. Доцільним у цьому процесі постане використання методу інтерактивного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва **«Асоціативний куш»**. Використання даного методу було спрямовано на розвиток уміння студентів діагностувати учнів щодо виявлення рівня їх інформаційної культури.

На початку навчально-музичної роботи викладач ВНЗ визначає одну з якостей, що повинні виявляти школярі у процесі навчання. Для цього обирається навчальна тема, що викладач оголошує тільки одним словом, яке і постане відправною точкою навчальної роботи студентів. Викладач розбиває студентів на малі групи. У кожній групі здійснюється не тільки відбір взаємопов'язаних за змістом слів, але і здійснюється пошук необхідних даних для розкриття сутності даної теми. Отже, студенти активно працювали в малих групах за даним методом, відшуковуючи дані, творчо переробляючи їх створюючи навчальну наочність [12].

Для розвитку вміння майбутніх учителів музичного мистецтва діагностувати рівень інформаційної культури школярів, необхідно залучати якомога більше додаткових мотивів для їх активізації студентів під час навчальної роботи. Викладач на рефлексивному етапі формувального експерименту спрямовував свої педагогічні дії на стимулювання у студентів позитивних мотивів, що мали безпосередній вплив на формування діагностичних умінь студентів. З цією метою було введено модифікований метод Т. Жигінас **мотиваційно-змістовного зосередження**. Адже, музичне «виконання і мовлення виконавця концертно-освітньої програми має бути підпорядкованим, у першу чергу, прагненню донести до слухачів зміст музики. Важливо змістити у майбутніх учителів музики мотиваційні акценти із завдання бездоганно виконати музичний твір на іншу мету – розкрити учням сутність художніх образів» [с.186 Жигінас].

Навчальна робота студентів за даним методом передбачала підготовку відеоматеріалу, зйомку якого студенти здійснювали під час проходження педагогічної практики з учнями загальноосвітньої школи. За допомогою

сучасних інформаційних засобів студенти здійснювали зйомку відеоматеріалу за визначеним планом, що був спрямований на діагностику інформаційної культури школярів.

Методом мотиваційно-змістовного зосередження викладач спрямовував студентів до детального аналізу відеофрагментів. Організація перегляду даного відеоматеріалу передбачала розподіл студентів на дві групи. Студенти першої групи під час такого перегляду фіксували на аркуші паперу виявлені позитивні сторони зазначеного процесу. Водночас, студенти другої групи фіксували недоліки, які їм вдалося помітити та окреслювали перспективу формування інформаційної культури школярів. Студенти навчалися аналізувати реальний стан означеної проблеми у шкільній практиці, порівнювати отримані результати з поставленими навчальними цілями. Спільний детальний аналіз відеоматеріалу сприяв активізації студентів у роботі в групах.

Під час обговорення отриманих результатів викладач пропонує студентам визначити засоби формування інформаційної культури учнів. У цьому процесі викладач закликав студентів до врахування психологічних особливостей учнів шкільного віку. Виявлення цих особливостей під час аналізу сприяло розумінню студентами наявного рівня інформаційної культури школярів, що і було зафіксовано на відео. Ці фрагменти і постали навчальними вправами, що потребували вироблення в кожній групі студентів свого способу діагностування рівня інформаційної культури учнів. Це передбачало самостійну роботу студентів над навчальним завданням. Слід сказати, що цей метод сприяв посиленню інтересу студентів до музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Враховуючи той факт, що сучасний вчитель музичного мистецтва здійснюючи музично-педагогічну діяльність у загальноосвітній школі поряд із набутими фаховими компетенціями має бути мобільним і комунікабельним, тому під час фахової підготовки студентів у вищому навчальному педагогічному закладі необхідно створювати умови для набуття ними

комунікативних умінь, які вони можуть застосовувати як під час безпосередньої взаємодії з іншими учасниками навчального процесу, так і дистанційно виконуючі різні соціальні ролі. Комунікабельність передбачає здатність студента адаптуватись у навчальній групі, встановлювати особистісні контакти та обмінюватися інформацією, формулювати й висловлювати свою думку, висувати ідеї, організовувати свою самостійну діяльність. Це взаємопов'язано також і з удосконаленням духовної та моральної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, вмінням використовувати інформаційно-дослідницькі методи для пошуку, аналізу інформації, формулювання висновків.

Постійна практична діяльність впродовж навчання, яка передбачає електронне листування, присутність на вебінарах та тренінгах з підвищення власної самооцінки, розвиває комунікативні здібності майбутніх учителів музичного мистецтва, виховує мережевий етикет. Саме тому до розробленої нами методики ми ввели метод **«Ділова гра»**, сприяє розкриттю комунікативних здібностей студентів під час здійснення навчальної роботи в мережі Інтернет. Під час такої спільної навчальної діяльності викладач залучає студентів рольової гри за обраною навчальною темою. При цьому студенти постають не тільки творцями професійних ситуацій, а також обмінюються досвідом творчої роботи над навчальним завданням з використанням різних інформаційних ресурсів, комп'ютерних технологій. Важливим є призначення двох експертів із студентів, які наприкінці рольової гри будуть здатні до підведення підсумків. Викладач використовує у цьому процесі web-quest технологію, що поєднує ознаки Інтернет технології та педагогічної ситуативної технології.

Після закінчення рольової гри за даною технологією викладач залучає студентів до аналізу щодо доцільності використання інформаційних джерел, використання отриманих даних, а також позитивний вплив проведеної ділової гри на інформаційну культуру студентів. Доцільно зазначити, що М.Вохришева інформаційну культуру розглядає як відносно самостійний

аспект культури з позицій культурологічного підходу, що проявляється у поведінці особистості під час інформаційного обміну з іншими учасниками навчального процесу [7, 56].

На думку В.Воронкової, процеси всебічної інформатизації «примушують людину дивитися на світ новими очима, що потребує формування комп'ютерної грамотності та культури людини. Тому поняття культури інформаційного суспільства побудоване на технократичній вірі в прогрес людства завдяки інформаційним технологіям, яка визначається вільною та відкритою технологічною творчістю, втілена у віртуальних мережах, націлених на створення нового мультикультурного суспільства, матеріалізованого у функціонуванні нової інформаційної економіки та нової глобальної культури» [6].

Цінним методом створення умов для набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва комунікативного досвіду постає **метод пізнавальних ігор**, що передбачає створення ігрових навчальних ситуацій. Спираючись на дослідження психологів Л.Виготського, Д.Ельконіна, О.Леонтьєва, Ж.Піаже та ін. вважаємо, що залучення студентів до пізнання музичних комп'ютерних ігор є важливим, оскільки залучаючи учнів до такої навчальної роботи вчитель сам має вміти організувати ігрову навчальну діяльність учнів. Навчальна гра передбачає залучення учнів до взаємодії у навчальній діяльності з використанням комп'ютерів. Певний рівень знань учнів дозволить їм вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь в його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії. Під час такої діяльності, викладач спонукає учнів до використання видів інформаційного спілкування, створення найбільш сприятливих умов для того, щоб цінності культури були засвоєні учнями. На думку Е.Семенюк, інформаційна культура передбачає досягнення певного рівня інформаційної взаємодії між учасниками навчального процесу, що передбачає оперування необхідною інформацією з використанням новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також електронних інформаційних ресурсів, як продукту цих технологій [45, 28].

Поряд із тим, для набуття студентами комунікативного досвіду під час навчальної діяльності доцільним постало використання методу **«Карусель»**. Викладач розподіляє студентів на дві групи. Студенти першої групи створюють внутрішнє коло, і записують якості, якими повинні володіти школярі. Інша група студентів утворюють зовнішнє коло. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти залучення студентів до навчальної роботи за даним методом. Спочатку викладач залучає студентів до дискусії щодо певної якості як показника інформаційної культури, а студенти вступають у такі «попарні суперечки». Далі, студенти зовнішнього кола починають пересуватись і по чергово працювати зі студентами внутрішнього кола для поповнення та обміну інформацією. У процесі залучення студентів ми враховували те, що однією з основних складових інформаційної культури людини є здатність підкоряти свої інтереси тим нормам поведінки, яких необхідно дотримуватися в інтересах певної спільноти [35, 90].

Отже, на другому етапі експериментальної роботи з формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва провідними були такі методи, як: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний кущ», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор» та ін., що спрямовувало студентів до проведення самоаналізу щодо результату навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень інформаційної культури учнів.

Третій етап – *проективно-трансформаційний* демонструє ефективність і продуктивність інформаційної діяльності студентів під час фахового навчання, вживання інформаційних технологій на практиці з використанням уміння вибирати інформацію з різних інформаційних ресурсів, адекватно формулювати цілі власної інформаційної діяльності.

Майбутній вчитель музичного мистецтва має знати методи інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної діяльності, уміти знаходити, диференціювати й творчо опрацьовувати дані, користуватися сучасними засобами комунікації, отримувати та обмінюватися інформацією

про розвиток своєї галузі завдяки особистісним контактам, приналежності до того чи іншого наукового співтовариства, роботі в Інтернеті, участі у реальних та веб-конференціях, міжкультурним зв'язкам тощо. Тому третій етап експериментальної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва визначається самостійним здійсненням музично-творчої навчальної діяльності, формуванням їх художньо-інформаційної компетентності.

Провідними методами роботи на проективно-трансформаційному етапі експериментальної роботи є творчі методи. Адже творчість багатьма вченими розглядається як розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей; є необхідною умовою існування. Основними властивостями творчої особистості науковці [14; 16; 27; 46; 51; 53; 55; 63] називають такі: сміливість думки, фантазія, уявлення та уява, вміння переносити знання й досвід у нові ситуації, незалежність, гнучкість мислення, самостійність, цілісність, сприйняття, схильність до гри. Тому основними властивостями творчої особистості доцільно назвати інтерес до певної галузі, зосередження на творчій роботі, спрямованість на обраний напрям діяльності, підпорядкованість творчій духовній мотивації, стійкість, захоплення роботою. В.Моляко основними якостями творчої особистості називає прагнення до оригінальності, нового, заперечення звичного, наявність умінь аналізувати явища, порівнювати їх, стійкий інтерес до конкретного виду діяльності, порівняно легке засвоєння теоретичних і практичних знань у цій галузі, систематичність, самостійність у роботі [23, 31].

У підготовці майбутніх учителів до інтегрованого викладання музичного мистецтва ми вважаємо за доцільне застосовувати наступні художньо-творчі методи: партнерські, художньо-інтегративні, інтерактивні. Приділяючи партнерству великого значення, І.Підласий відмічає, що за умови його активного використання однакову увагу слід приділяти як предмету вивчення, так і формуванню особистості, адже за партнерських взамовідносин існують рівноправні права педагога і його учнів, тобто відбувається діалогічна взаємодія [33, 317].

За умови використання художньо-інтегративних методів посилюється значення консультування, яке ґрунтується на партнерських стосунках, що є ефективною формою індивідуальної та групової роботи з учнями. На відміну від інформаційно-рецептивної спрямованості навчання, коли учень стає об'єктом сугестивного впливу, пропоновані методи забезпечують проблемно-рефлексивний підхід. З одного боку, через діалог він сприяє формуванню критичного відношення до власного досвіду, а з іншого – становить його в позицію дослідника, що дозволяє виробити власний погляд та приймати власні рішення.

Натомість, ефективне впровадження інтерактивних методів у процес підготовки майбутніх учителів музики до художньо-інформаційної діяльності вимагає їх певного художньо-мистецького перепрофілювання, що стане чинником оптимізації процесу навчання, допоможе доадаптуватись у змінних умовах сьогодення, увійде в програмне забезпечення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва – вчителів-новаторів.

Спонування майбутніх учителів музики до прояву самостійності та здатність до творчої діяльності під час впровадження експериментальної методики формування інформаційної культури студентів у процесі фахового навчання передбачало застосування методу організації їх самостійної роботи, що полягає в організації певних форм навчання здебільшого в співробітництві з викладачем. Модифікуючи загальнопоширений метод організації самостійної роботи за Б.Сусь, нами був впроваджений **метод спонування до пізнавально-самостійної діяльності з використанням сучасної інформаційної техніки**, що давало студентам можливість: більш емоційно сприймати матеріал; здійснювати самостійний пошук способів вирішення навчального завдання; здійснювати самостійне дослідження певного об'єкту; практично опрацьовувати дані. Застосування можливостей комп'ютеру потребувало здійснення покрокового планування інформаційної діяльності [49, 96].

У зв'язку з цим, дотримуючись основних дидактичних вимог щодо певної фахової підготовки, студенти експериментальної групи були залучені до виконання творчих завдань за модифікованою методикою В.Кан-Калика [15] **методом творчого пошуку даних**. Це сприяло процесу набуттю студентами навички планування власних навчальних дій, та активізації процесу здобуття й творчої переробки даних.

Для запобігання епізодичного характеру набуття студентами інформаційної культури нами було впроваджено **метод активного спостереження** за модифікованою методикою З.Софроній [48, 518]. Методична цінність цього методу, згідно вирішення проблеми нашого дослідження, полягала в розвитку інтелектуальних умінь майбутніх учителів музики під час пізнавально-самостійної діяльності з використанням сучасної інформаційної техніки, що супроводжувалось їх спрямуванням до практичної реалізації цих умінь у фаховому навчанні. У цьому процесі здійснювався педагогічний вплив на ходу навчальної роботи студентів у глобальній мережі з використанням інформаційних і комп'ютерних технологій, а також до використання різних прийомів навчальної роботи з інформаційними джерелами. Це слугує потужним механізмом вироблення у студентів потреби практичного застосування набутих умінь у подальшому, в музично-педагогічній діяльності зі школярами.

Для здійснення творчої роботи з необхідними даними майбутній вчитель музичного мистецтва повинен оволодіти методами такої навчальної роботи, та вміннями: раціонального використання цих методів у процесі пошуку і збереження інформаційних даних в інформаційних масивах; одержувати і передавати інформаційні дані у мережі Internet; використовувати інформаційні та телекомунікаційні технології; уміння переробляти більш масивну інформацію з використанням комп'ютерних технологій. Вихід у соціальні мережі передбачає виявлення студентом інформаційної культури. Рівень інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначається не лише засвоєними знаннями та вміннями, а також здатністю до

самореалізації в інформаційному суспільстві. «Інформаційна культура — це уміння людини існувати і працювати у світі інформаційних потоків та інформаційно-комунікаційних технологій, опрацьовувати інформацію та творчо її обробляти» [18, 59].

Оскільки на шкільну освіту покладається завдання загального естетичного виховання, тому вчителю музичного мистецтва необхідно систематично і ненав'язливо знайомити учнів з кращими взірцями інформаційної продукції, розвивати почуття прекрасного, прищеплювати музично-естетичний смак. З цього приводу А.Коломієць зазначає, що сучасний учитель музичного мистецтва працюючи в режимі творчості має вміти:

- інтегрувати різнопредметні знання;
- структурувати елементи навчального матеріалу;
- застосовувати образотворчу ілюстрацію;
- відеотехніку та комп'ютерну графіку, анімацію;
- методи проблемного навчання;
- діалогічні форми мистецького навчання, тощо [18, 159].

Для школярів доцільно використовувати змістовні, емоційно насичені взірці презентацій, відеороликів, що буде сприяти у них розвитку музично-естетичного смаку. Сформований музично-естетичний смак допоможе учням адекватно сприймати твори мистецтва, свідомо виконувати навчальні дії під час виконання різних видів навчальної діяльності на уроках музичного мистецтва.

Для вироблення вміння студентів прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів ми до розробленої методики впровадили **проблемно-пошуковий метод**, оскільки саме проблемне навчання закладає певні аспекти формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Ефективне використання проблемно-пошукового методу передбачає:

- залучення студентів до активного прослуховування сучасних музичних творів;
- інтенсивного пошуку художньо-інформаційних даних;
- залучення студентів до музично-творчої діяльності з використанням інформаційних технологій;
- активізація пізнавальної діяльності студентів;
- розвиток творчих здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва;
- формування дослідницьких навичок і елементів інформаційної компетентності майбутніх учителів музики.

Організація навчальної роботи студентів за даним методом передбачає використання прийомів навчання для створення проблемних ситуацій під час заняття. Проблемні ситуації, як правило, вирізняються своєю неоднозначністю, і тому потребують творчого вирішення. Дослідники такі ситуації розуміють як ігрові аспекти навчання, що спонукають студентів до використання у навчанні творчого мислення. Б.Ульянов підкреслює, що «систематично створюючи проблемні ситуації, організовуючи діяльність у розв'язанні навчальних проблем, викладач забезпечує оптимальне поєднання самостійності, пошукової та репродуктивної навчальної праці» [50, 52]. Ми прагнули у цьому процесі спонукати студентів до аналізу проблемної ситуації з використанням критичного мислення. Обов'язковим постає залучення майбутніх учителів музичного мистецтва до колективного обговорення можливих підходів до вирішення поставленої проблеми. Під час такого обговорення доцільно залучати студентів до участі в евристичній бесіді.

До методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було включено метод **«Музичний калейдоскоп»**. Даний метод передбачав використання групової форми навчальної діяльності студентів. Викладач розподіляє студентів на дві команди для самостійного опрацювання навчального завдання. Спочатку викладач забезпечує кожному створену команду студентів темою для здійснення пошуку даних, і зауважує про важливість використання різних інформаційних джерел, а також

використання засобів мультимедіа. На наступному етапі за даним методом команди обмінюються набутим матеріалом. Цей матеріал являє собою фрагменти даних за однією навчальною темою з різних інформаційних джерел, різної форми, формату, об'єму. Завданням кожної групи постає створити план, за яким необхідно буде здійснити поєднання, синтез чи комбінацію даних [12].

Для вироблення вміння студентів прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів ми впровадили до експериментальної методики **метод «Віртуальні учні»**. Цей метод спрямований як на інтеграцію набутих студентами знань, так і на їх практичне застосування під час вирішення навчального завдання. Даний метод уможливорює набуття студентами дослідницьких умінь, а також уміння врахування індивідуальних особливостей учня під час планування його особистісного розвитку. У цьому процесі ми залучили студентів до самостійної навчальної діяльності, оскільки для нас важливим поставало спрямування кожного студента, як майбутнього вчителя музичного мистецтва до творчого самовиявлення. Для цього ми забезпечили кожного студента психологічним портретом учня, з наданням інформації про розвиток вокального голосу, музичного слуху, метро ритму, інтересів. Отримані дані студент аналізував, і повинен був розробити й описати один або два способи розвитку інформаційної культури даного віртуального учня. Важливим для здійснення даного навчального завдання було також розроблення навчальної наочності скориставшись даними віднайденими з різних інформаційних джерел. Це сприяло активізації пізнавального інтересу студентів, їх умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати критичне мислення. Результатом розроблення запропонованих способів постає їх представлення.

На наступному етапі ми залучили студентів до колективної роботи над таким навчальним завданням як прогнозування стратегії розвитку інформаційної культури учнів одного класу. Завданням викладача під час

організації навчальної діяльності студенті поставало провести їх за усіма етапами виконання творчого навчального проекту з одночасним засвоєнням знань про організацію музично-естетичного розвитку учнів. Методичною допомогою викладача постає сприяти знайденню студентами спільного рішення. Необхідним також є здійснення викладачем організації навчальної роботи студентів з великим обсягом наочного матеріалу з використанням засобів мультимедіа, та різних інформаційних ресурсів. Активне залучення студентів до такої навчальної діяльності сприяє досягненню можливих способів музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва. «Проектування постає як цілеспрямована діяльність педагога по створенню проекту, який є інноваційною моделлю педагогічної системи, орієнтованою на масове використання» [57, 11].

Враховуючи завдання нашого дослідження щодо вироблення вміння студентів прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів ми впровадили до експериментальної методики **метод кейсів**, який передбачає організацію навчальної діяльності студентів із використанням конкретних ситуацій, а саме кейсів. Розробку та впровадження кейс-методу (з англійської мови – «case study» – метод ситуативного аналізу) відображено в працях І.Дичківської, В.Краєвського, Л.Кратасюка, І.Лернера, Р.Осадчука, Н.Подранецької, О.Пометун, Ю.Сурміна та інших дослідників, які зазначають, що метод кейсів є інтерактивним і сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих умінь студентів. Враховуючи те, що «кейс» - це спеціально підготовлений навчально-методичний матеріал, який повинен містити структурований опис навчальних ситуацій зі шкільної практики, тому викладач пропонує студентам розподілитись на малі групи. Кожну таку групу викладач має забезпечити кейсом. Працюючи над навчальним завданням студенти мають проаналізувати дані, оцінити та класифікувати їх, відокремити важливе від другорядного колективно приймати рішення.

Конструювання такої методичної моделі дозволяє спроектувати сформованість фахових компетенцій майбутнього вчителя музики, наділеного художньо-інформаційною культурою, визначити домінанту його фахових можливостей і творчих нахилів, актуалізувати саморозвиток за умов використання можливостей засобів мультимедіа та інформаційної мережі Інтернет, сформулювати суб'єктну позицію щодо закладення художньо-інформаційної культури школярам на уроках музичного мистецтва. Даний етап передбачає проектування прогностичних і ймовірних моделей закладення основ інформаційної культури школярів на уроках музичного мистецтва. На цьому етапі експерименту в процес фахової підготовки майбутніх учителів музики було впроваджено: метод «Музичний калейдоскоп», метод проблемного навчання, фахові тренінги, метод «Віртуальні учні» та ін., що дозволило спонукати студентів до самостійного виконання творчих завдань із використанням комп'ютерних технологій, різних інформаційних ресурсів, презентувати результати своєї музично-творчої діяльності, а також спрямовувати їх до побудови індивідуальної траєкторії фахового розвитку.

У результаті проведення формувального експерименту за трьома вказаними етапами нами були виокремлені наступні зміни:

- зростання рівня фахових знань студентів;
- діагностування наявності практичних навичок застосування сучасної інформаційної техніки під час навчальної роботи з даними;
- відзначено широку орієнтацію студентів щодо використання можливостей Інтернету під час вирішення проблемних навчальних завдань, використання комп'ютерних технологій;
- зафіксовано прагнення студентів до саморозвитку з використанням інформаційних технологій;
- виявлено стійку настанову досягнення найвищого результату в навчальній діяльності;

- визначено сформованість умінь майбутніх учителів музичного мистецтва творчо вирішувати навчальні проблеми виявляючи інформаційну культуру.

Організовуючи експеримент, ми виходили з того, що під час фахового навчання майбутні вчителі на індивідуальних і практичних заняттях опрацьовують різножанрові та різнохарактерні музичні твори. Ці твори, як правило, підбираються викладачем з урахуванням педагогічних і методичних завдань щодо фахового розвитку студентів. Процес навчальної роботи студентів над музичними творами передбачає роботу з різними інформаційними джерелами, естетичного оцінювання даних та ранжування музичних творів.

Аналіз результатів експериментальної роботи дозволив зробити висновки, що переважна кількість респондентів на перших сходинках шкали індивідуально-орієнтованого естетичного оцінювання розташували дані з яскраво-вираженою динамічною основою, художньо-контрастною образною сферою. Здійснюючи пошук необхідних даних в навчальних цілях і обираючи дані, студенти орієнтувались на вікові особливості школярів, набуті ними знання на уроках музичного мистецтва, а також і на доцільність використання комп'ютерних технологій у цьому процесі. Окремі студенти надзвичайно цінними вважали дані вилучені з електронних бібліотек, аргументуючи свій вибір високим рівнем професіоналізму авторів як створювачів даних, культурно-естетичним смислом даних, багатством засобів розвитку думки, надзвичайною актуальністю змісту та його художнього потенціалу.

Визначена нами необхідність перевірки ефективності формувальної методики передбачала проведення контрольного зрізу за програмою констатувального дослідження. На кожному з етапів контрольної частини дослідження здійснювалась проміжна оцінка результатів, а також загальний контроль за процесом формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. При цьому визначені показники експериментальних результатів відображали високий, середній та низький

рівні сформованості інформаційної культури. У цьому процесі статистики ми здійснювали математичну обробку отриманих результатів, і визначеним рівням призначали відповідні кількісні характеристики у балах.

Оскільки фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає підвищення індивідуального рівня розвитку, тому для отримання співставлення результатів експериментального дослідження ми розробили та використовували «Бланк індивідуального розвитку». За отриманими даними ми виявляли рівні вияву показників сформованості інформаційної культури студента. Для визначення кількісних даних за кожним визначеним показником нами використано такі коефіцієнти: В – кількість показників, що мають високий рівень вияву; С – кількість показників, що мають середній рівень вияву; Н – кількість показників, що мають низький рівень вияву; S – загальна кількість показників $S = B + C + H$.

Спираючись на це, ми вивели коефіцієнт (K_g) рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва з урахуванням усіх рівнів виявлення зазначених показників. Ми встановили те, якщо K_g знаходиться між 0 та 0,33, то рівень сформованості вважається низьким, якщо між 0,33 та 0,66 – середнім, між 0,66 та 1 – високим. Це уможливило визначення суттєво-якісних змін за кожним із показників сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Обчислення результатів навчальної роботи студентів проводилось за формулою $K_g = \frac{(B + 1/2C)}{S}$

За цією формулою ми здійснювали обчислення індивідуальних рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Наведемо результати обчислень щодо навчальної роботи студентки А., що входила до експериментальної групи:

$$1) K_g = \frac{2 + 1/2 \cdot 12}{17} = \frac{8}{17} = 0,47$$

$$2) K_g = \frac{9 + 1/28}{17} = \frac{13}{17} = 0,76$$

Результати унаочнено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

«Бланк індивідуального розвитку»

Показники рівнів сформованості інформаційної культури	Рівні					
	Високий рівень		Середній Рівень		Низький Рівень	
	До	після	До	піс- ля	до	піс- ля
1.Здатність обирати потрібну інформацію		*	*			
2.Спроможність до оцінення якості інформації			*	*		
3.Прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище		*	*			
4.Здатність обирати інформацію для навчальної творчої роботи	*	*				
5.Наявність уміння діагностувати рівень інформаційної культури школярів.				*	*	
6.Наявність комунікативного досвіду.				*	*	
7.Прояв самостійності та здатність до творчої діяльності		*	*			
8.Наявність досвіду творчої роботи з даними.				*	*	
9.Вміння прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури.				*	*	
	Коефіцієнт 0,47			Коефіцієнт 0,76		

Приведені в якості прикладу результати навчальної роботи студентки А., які відображено у «Бланку індивідуального розвитку» та унаочнено в таблиці 3.3. доводять, що майже за всіма показниками відмічена динаміка означеного процесу (різниця коефіцієнту 0,47 – 0,76).

Для виявлення динаміки змін за кожним із зазначених показників сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва після впровадження експериментальної методики ми використали математичну формулу визначення лінійного коефіцієнту кореляції К.Пірсона, за якою кореляція відображає зміни у досліджуваних явищах, якщо її показники доходять до одиниці:

$$R = \frac{\sum XY - N \overline{X} \overline{Y}}{\sqrt{(\sum x^2 - nx^2)(\sum y^2 - ny^2)}}, \text{ де}$$

x – отримані значення до експерименту;

y – отримані значення після експерименту;

$\overline{X} \overline{Y}$ - середньоарифметичні зважені значень;

n – кількість кореляційних пар.

Після цього ми скориставшись методом випадкового відбору обрахунку лінійного коефіцієнту кореляції, обрали подібні результати навчальної художньо-інформаційної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва і встановили ступінь залежності між сформованістю інформаційної культури студентів ЕГ до та після проведення формувального етапу експерименту та перевірки ефективності випробуваної методики формування інформаційної культури студентів.

Для проведення статистичного дослідження результати формувального етапу експериментальної роботи були переведені у п'ятибальну систему, і позначені «А» та «Б». Результати проведеної роботи відображено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Таблиця числових даних для визначення лінійного коефіцієнту кореляції

№ Студента ЕГ	А	Б	А ²	Б ²	АБ
1	2,1	2,9	4,41	8,41	6,09
2	2,3	3,3	5,29	10,89	7,59
3	2,5	3	6,25	9	7,5
4	2,9	4,1	8,41	16,81	11,89
5	3,1	4,1	9,61	16,81	12,71
6	3,3	4,2	10,89	17,64	13,86
7	3,6	4,7	12,96	22,09	16,92
8	3,9	4,3	15,21	18,49	16,77
9	4	4,9	16	24,01	19,6
10	4,1	4,8	16,81	23,04	19,68
Всього			105,84	167,19	132,61
$\bar{x}, \bar{y}$	3,18	3,97			

У процесі підрахування отриманих результатів нами використано формулу:

$$R = \frac{132,61 - 10 \cdot 3,18 \cdot 3,97}{\sqrt{(105,84 - 10 \cdot 10,11) \cdot (167,19 - 10 \cdot 15,76)}} = \frac{6,36}{\sqrt{4,74 \cdot 9,59}} = \frac{6,36}{\sqrt{45,46}} = \frac{6,36}{6,74} = 0,94$$

Отримане за підрахунками значення лінійного коефіцієнту кореляції (0,94) свідчить про високий рівень залежності між педагогічними явищами і підтверджує ефективність запропонованої методики формування

інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зміни в кількісних показниках свідчать про те, що студенти навчались свідомо і глибоко сприймати інформацію, розуміти та інтерпретувати отримані дані з різних інформаційних ресурсів, розвинули вміння щодо використання сучасної інформаційної техніки під час навчальної роботи над музичним твором, стали здатними до створення оригінального творчого продукту, підготувались до різних видів художньо-педагогічної, інструментально-виконавської діяльності з учнями загальноосвітньої школи.

Спираючись на це, ми здійснили зіставлення отриманих даних за рівнями сформованості інформаційної культури студентів контрольної та експериментальної груп на початку констатувальної частини, та після формувального етапу дослідження, що унаочнено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

**Динаміка сформованості інформаційної культури у майбутніх
учителів музичного мистецтва**

Рівні сформованості	Констатувальний зріз		Контрольний зріз			
	Студ. (208)		КГ (105)		ЕГ (103)	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий рівень	12	5,76%	9	8,55%	14	13,58%
Середній рівень	62	29,76%	39	37,05%	55	53,35%
Низький рівень	134	64,32%	57	54,15%	34	32,98%

За отриманими результатами контрольного експерименту ми з'ясували, що отримання позитивних показників у динаміці сформованості

інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбулось завдяки ефективному плануванню і проведенню формувального етапу експерименту. Цьому сприяло використання комплексу навчальних методів, які передбачали різні форми навчальної роботи студентів, а також використання різних інформаційних ресурсів, сучасної інформаційної техніки.

Визначене зростання кількісних та якісних показників рівнів сформованості інформаційної культури у студентів експериментальної групи після проведення формувального експерименту свідчать про ефективність та дієвість розробленої нами методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання. Отримані дані постають підґрунтям для впровадження авторської методики формування інформаційної культури у практику фахової підготовки майбутніх учителів музики.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Проведена дослідно-експериментальна робота з формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволила дійти таких висновків:

- на основі визначеної компонентної структури інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, розроблених критеріїв та показників сформованості означеної якості був розроблений план проведення дослідно-експериментальної роботи;

- для встановлення вихідного рівня сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва нам було проведене констатувальне дослідження за розробленою діагностувальною методикою у відповідності до визначених критеріїв та їх показників. На цьому етапі дослідження використовувались методи спостереження, опитування, бесіди,

контент-аналізу, перевірки музично-теоретичних знань, вивчення результатів різних форм контролю навчальної успішності студентів тощо;

- аналіз результатів констатувального експерименту дозволив виявити рівневі характеристики сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва. За їх підсумками високий рівень було зафіксовано у 5,76% респондентів, середній рівень у 29,76%, низький рівень у 64,32 % респондентів, що зумовило необхідність створення організаційно-методичної моделі та розробки експериментальної поетапної методики формування інформаційної культури в майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки підготовки у вищому навчальному педагогічному закладі;

- виходячи з поставленої мети і завдань щодо проведення кожного з етапів формувального експерименту відповідно до визначеної моделі формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, нами були розроблені спеціальні методи роботи зі студентами для забезпечення системності та послідовності у формуванні усіх компонентів структури інформаційної культури майбутніх фахівців;

- на першому, інформативно-орієнтаційному етапі передбачалось оволодіння студентами знаннями, поняттями, відомостями щодо інформаційних ресурсів, та їх використання в навчальній роботі. На цьому етапі нами було застосовано такі організаційні форми і методи, що спрямовані до залучення студентів до аналізу якості отриманих даних, спонукають їх до визначення доцільності використання цих даних у навчальній роботі над завданням. На цьому етапі було введено такі навчальні методи як «Плюси і мінуси», метод колективного аналізу даних, метод свідомої оцінки, метод «Новий погляд на відоме»;

- внаслідок упровадження на другому, рефлексивно-усвідомленому етапі експериментальної роботи таких методів, як: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор» та ін., студентів було спрямовано до проведення

самоаналізу щодо результату навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень інформаційної культури учнів;

- впровадження на третьому, проєктивно-трансформаційному етапі експерименту в процес фахової підготовки майбутніх учителів музики методів «Музичний калейдоскоп», методів проблемного навчання, методу «Віртуальні учні» тощо, дозволило спонукати студентів до самостійного виконання творчих завдань із використанням комп'ютерних технологій, різних інформаційних ресурсів, презентувати результати своєї музично-творчої діяльності, а також спрямовувати їх до побудови індивідуальної траєкторії фахового розвитку студентів (з урахуванням специфіки фахової підготовки майбутніх учителів музики) протягом фахового навчання на основі результатів навчальної роботи із використанням сучасної інформаційної техніки та інформаційної мережі Інтернет;

- з метою встановлення кількісних та якісних змін у рівнях сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва було проведено контрольний експеримент. Отримані результати навчальної діяльності студентів, використання статистичних і математичних засобів та їх інтерпретація засвідчили, що у студентів експериментальних груп, які навчались за розробленою нами методикою, зростання високого рівня сформованості визначеного феномена відбулося у значно більшій мірі, ніж у студентів контрольних груп (високий рівень – 13,58% проти 8,55 %; середній рівень – 53,35% проти 37,05%; низький рівень – 32,98% проти 57,15% студентів експериментальних та контрольних груп відповідно), що свідчить про ефективність і дієвість використання розробленої методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахового навчання.

Основні матеріали другого розділу висвітлені у працях [58; 59; 60; 61; 62].

Список використаних джерел до третього розділу

1. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе вузовского образования /Едуард Борисович Абдуллин. – М.: Прометей (МГПУ), 1990. – 188 с.
2. Айзенк Г.Ю. Проверьте свои способности: тесты [пер. с англ. А.Лука, И.Хорола]. /Г.Ю. Айзенк. – СПб.: Лань, 1995. – 158 с.
3. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. /Анатолій Миколайович Алексюк. — К.: Либідь, 1998. — 558, [1] с.
4. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя /Л.Г.Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111с.
5. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: монографія / О. В. Биковська. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2006. – 356 с.
6. Воронкова В. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційно- му суспільстві [Електронний ресурс] / В. Воронкова. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/formuvannja-informacii-noji-kulturiosobistosti-jak-umo/>.
7. Вохрышева М. Г. Формирование науки об информационной культуре /М.Г.Вохрышева //Проблемы информационной культуры: Методология и организация информационно- культурологических исследований / Науч. ред.: Ю. С. Зубов : Сб. ст. — Вып. 6. - М.; Магнитогорск, 2007. — С. 55-61.
8. Выготский Л.С. Психология искусства /Л.Выготский [Под ред. М.Ярошевского – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 480 с.
9. Гаврілова Л.Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія. /Л.Гаврілова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 404 с.
10. Гласс Дж. Статические методы в педагогике и психологии /Дж. Гласс, Дж. Стенли [общ. ред. Ю.П. Адлера]. – М.: Прогрес, 1976. – 495 с.

11. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
12. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології./І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 218 с.
13. Жигінас Т. В. Підготовка майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва / Т. В. Жигінас // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки. Колективна монографія / під наук. кер. А. В. Козир. – Вид. друге, доповн. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011 – 402 с.].
14. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. /Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302, [1] с.
15. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество. /Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. - М.: Педагогика, 1990.-144 с.
16. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] /А.В.Козир. – К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.
17. Коломієць А.М. Формування інформаційної культури студентів у процесі ступеневої підготовки / А.М. Коломієць // Матеріали між- нар. наук.-пр. конф. Ч. 2. — Біла Церква. — 2012. — С. 57-61.
18. Коломієць А.М. Інформаційна діяльність студентів та як чинник і показник розвитку інформаційної культури майбутнього вчителя /А.М.Коломієць // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2007. – № 19. – С. 155-161.
19. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: учеб. пос. /Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318с.
20. Маслоу А. Мотивация и личность /Абрахам Гарольд Маслоу — СПб.: Питер, 2003. — 351 с. – (Мастера психологии).

21. Медведева Е. А. Основы информационной культуры / Е. А. Медведева //Социс. — 2004. — № 11. — С.59-63.
22. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. /Н.Є.Мойсеюк. — 3-є вид., допов. — К.: ВАТ «КДНК», 2001. — 608 с.
23. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці /Валентин Олексійович Моляко. — К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. — 48 с.
24. Музыкальный энциклопедический словарь /Гл. ред. Г.В. Келдыш.— М.: Сов. энциклопедия, 1990. — 672 с.
25. Нагих М. В. Электронная музыка как компонент подготовки педагога-музыканта : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Михаил Валериевич Нагих. — М., 2006. — 223 с.
26. Немиров О. И. Формирование экономических знаний студентов педагогических специальностей на основе информационных технологий: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / О. И. Немиров. — Ставрополь, 2004. — 21 с.
27. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] /Валерій Федорович Орлов [за заг. ред. І.А.Зязюна]. — К.: Наукова думка, 2003. — 262, [1] с.
28. Основы викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. /за ред. О.П.Рудницької. — К.: АТЗТ “Експрес-об’ява”, 1998. — 183 с.
29. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Галина Микитівна Падалка. — К.: Освіта Україна, 2008. — 274 с.
30. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг /Л.А. Петровская. — М.: Изд.-во Моск. ун-та, 1989. — 216с.
31. Петрушин В.И. Психология и педагогика художественного творчества: учеб. пособие /В.И. Петрушин. - М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2008. — 490 с.

32. Пехота О.М. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учащихся: монографія /О.М. Пехота [под общ. ред. И.А.Зязюна]. – К.: Вища школа, 1991. – С. 5-119.
33. Підласий І.П. «Практична педагогіка або три технології». Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти /І. Підласий. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. - 616 с.
34. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. /О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. [За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.: іл.
35. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2007. – 144 с.
36. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів: монографія /Т.Б. Поясок ; за ред. С. О. Сисоєвої // МОН України. АПН України. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2009. – 348 с.
37. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. /Редактор-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: Издат. дом «БАХРАХ-М», 2008. – 672 с.
38. Психологические тесты для профессионалов /авт. и сост. Н.Ф.Гребень. – Минск: Современ. школа, 2007. – 496 с.
39. Психологические тесты в 2-х т. /под ред. А.А. Карелина. – М.: ВЛАДОС, 2003. – Т. 1. – 312 с.
40. Психологические тесты /под ред. А.А. Карелина: в 2-х т. – М.: ВЛАДОС, 2003. – Т. 2. – 248 с.
41. Психологічний словник /за ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216с.
42. Рейзенкінд Т.Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті: монографія /Т.Й. Рейзенкінд. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.
43. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. /Оксана Петрівна Рудницька. – К., 2002. – 270 с.

44. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2-х т. /Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т 1. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
45. Семенюк Э.Л. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. Л. Семенюк // НТИ. Сер. 1. – М., 2006. - № 7. – 58 с.
46. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. /С.О. Сисоєва– К.: Міленіум, 2006. – 346с.
47. Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І.Кузьмінського]. – Черкаси: ЧДУ ім. Б.Хмельницького, 2002. – 48 с.
48. Софроній З.В. Формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін /З.В. Софроній //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблема: зб.наук. пр./ Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер» 2009. - Вип. 21. - С. 515-520.
49. Сусь Б. А. Дидактичні та методичні основи активізації самостійної діяльності студентів (курсантів) при різних формах занять з фізики: навчально-методичний посібник / Б. А. Сусь. – К. : КВІУЗ, 1996. – 196 с.
50. Ульянов Б.В. Эффективность информационных систем обучения /Б.В.Ульянов. – М., 1995. – 246 с.
51. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ. /Майкл Фуллан [перек. з англ. Г.Шиян, Р.Шиян]. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
52. Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие. 2-е изд., переработ. /Андрей Викторович Хуторской. – М.: Высш. шк., 2007. – 638 с.
53. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пособ. /Ю.А. Цагарелли. – СПб.: Изд-во «Композитор* Санкт-Петербург», 2008. – 368, [1] с.
54. Шишкіна Н.О. Ситуативні вправи і ділові ігри – як засоби формування творчої активності та самостійності студентів /Н.О.Шишкіна// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. праць Уманського

державного педагогічного університету імені Павла Тичини – К.: Наук.світ, 2002. – Випуск 4. - С. 53-62.

55. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка /Валерія Дмитрівна Шульгіна. – К.: ДАКККиМ, 2008. – 240 с.

56. Щолокова О.П. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти /О.П.Щолокова //Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал. – №4. – Львів, 2004. – С.151-158.

57. Яковлева Н. Педагогическое проектирование : учеб.-практ. пособ. /Н.Яковлева. – Челябинск : Изд-во ЧДПУ, 2001. – 124 с.

58. Ян Цзюнь. Особливості формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва /Ян Цзюнь. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 23 (28). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 91-95.

59. Ян Цзюнь. Критеріальна визначеність сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики /Ян Цзюнь. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць /за ред. проф. Тетяни Степанової. - №3 (62). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – том 2. – С. 332-336.

60. Ян Цзюнь. Діагностичне дослідження сформованості інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Ян Цзюнь. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 24 (29). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 110-114.

61. Ян Цзюнь. Рівневий аналіз сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання /Ян Цзюнь //Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць [за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. - № 1 (87). – Харків: ТОВ «Видавництво НТМТ», 2018. – С. 67-73.

62. Ян Цзюнь. Методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у навчальній діяльності /Ян Цзюнь

//Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. 25 (2-2018). – Ч. II. – К-П, 2018. – С. 131-137.

63. Osborn A. F. Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving. – 3 rd. ed. / A. F. Osborn – New York: Charles scribnesr`s Sons, 1963. – 417 p.

64. Ruszkowski J., Gornics E., Zurek M. Leksykon integracji europejskiej – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. – 636 s.

65. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. - 1990. – P. 95-146.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці означеного процесу та відповідно розробленої поетапної авторської методики. У результаті дослідження отримано наступні висновки.

1. У результаті аналізу науково-методичної літератури та практики з'ясовано, що однією з актуальних проблем сьогодення є формування інформаційної культури майбутніх педагогів. Проте, попри значну кількість науково-методичних робіт з удосконалення музичного навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, поза увагою науковців лишилась проблема формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики, вирішення якої сприяє модернізації навчального процесу в контексті трансформаційних змін в соціокультурній сфері та оптимізує процес навчальної взаємодії з учнями, досягнення з ними взаєморозуміння.

2. У результаті проведеного дослідження визначено, що інформаційна культура є важливою складовою професійної культури вчителя музики, оскільки передача сукупного соціального досвіду від одного покоління до наступного, зокрема у знаковій формі, певним чином регулює й музично-педагогічну діяльність. Під інформаційною культурою учителя музичного мистецтва розуміємо особистісне утворення, що передбачає обізнаність в музичному мистецтві та методиці його викладання, сформовану потребу і здатність до її розширення, відбору й оцінювання мистецьких явищ, втілення у професійній діяльності, а також готовність до рефлексивного самовизначення. Враховуючи, що специфіка художньої інформації передбачає емоційну виповненість впливу, який не передається стандартними нормалізованими мовами, підкреслюємо значення досягнення художньої образності як основи усвідомлення мистецької інформації.

Формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки ми розглядаємо в річищі системно-цілісного, особистісного, конструктивного, культурологічного, евристичного, рефлексивного, творчо-діяльнісного підходів.

Основними функціями фахової підготовки майбутніх учителів музики визначено: світоглядну, гуманістичну, інтерактивну, адаптивну, гедоністичну, ціннісну, творчо-комунікативну.

3. Структура інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва охоплює орієнтаційно-мотиваційний, когнітивно-комунікативний, креативно-діяльнісний компоненти. Орієнтаційно-мотиваційний компонент передбачає здатність студентів обирати необхідні інформаційні джерела, зацікавленість у мистецькій інформації та її оцінюванні. Когнітивно-комунікативний компонент зорієнтовано на засвоєння знань, умінь і навичок майбутніх учителів музики з обраного фаху, розв'язання інформаційних навчальних і самостійних завдань як засобу активного впливу на учнів. Креативно-діяльнісний компонент зумовлений необхідністю прогнозувати інформаційно-мистецький розвиток учнів, здатність до творчої діяльності.

Критеріями сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва визначено: *ступінь обізнаності у художньо-інформаційному просторі*, що передбачає широту і глибину мистецької ерудиції та наявність інтересу до її збагачення (показники: здатність обирати потрібну інформацію; спроможність до оцінювання якості мистецької інформації; прагнення до пізнання та входження в інформаційне середовище); *міра цілеспрямованого прагнення до підвищення власної інформаційної культури* (показники: наявність інтересу до обрання нової інформації для навчальної творчої роботи; вияв схильності до діагностування рівня інформаційної культури школярів; наявність комунікативного досвіду); *ступінь спрямованості до музично-творчої навчальної діяльності з учнями на основі отримання необхідних інформаційних даних* (показники: прояв самостійності та здатність до активізації пошуково-творчої діяльності учнів;

наявність досвіду творчої роботи з даними; вміння прогнозувати й аналізувати стратегії розвитку інформаційної культури школярів).

4. Провідними принципами формування інформаційної культури майбутніх учителів музики визначено: принцип культуровідповідності, що орієнтує навчально-виховний процес на прогресивні підходи з врахуванням новітніх інформаційних технологій; принцип інтегративного взаємозв'язку мистецьких дисциплін, який на інформаційному рівні забезпечує цілісність фахового навчання; принцип спонукання до творчого самовираження у художньо-музичній діяльності, що націлює студентів до безперервного процесу творчості відповідно науково-технічного та культурологічного розвитку.

Розроблено педагогічні умови ефективного формування інформаційної культури студентів, а саме: систематичне розширення художньо-інформаційного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва; ефективна організація художньо-інформаційного навчального середовища; збагачення художньо-інформаційної бази майбутніх учителів музики за рахунок широкого використання діалогу культур. Методична модель інформаційної культури майбутніх учителів музики, що від постановки мети й основних завдань охоплює: наукові підходи, функції, принципи, педагогічні умови, поетапну методику, ефективні методи формування інформаційної культури студентів, що становить повний технологічний цикл.

5. На констатувальному етапі експерименту визначено рівні сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики (високий, середній, низький), що відрізняються здатністю студентів до продуктивного пошуку і втілення художньої інформації в процесі пізнавальної, оцінювальної, виконавсько-творчої та музично-педагогічної діяльності, а також навичками застосування інформаційних технологій для пошуку та опрацювання необхідних даних. Результати проведеного констатувального дослідження дають можливість зробити висновки щодо загалом недостатньої сформованості інформаційної культури студентів.

6. Запропонована методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає дотримання таких етапів, як: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проективно-трансформаційний.

На *інформативно-орієнтаційному етапі* рекомендується спонукання студентів до оволодіння знаннями щодо інформаційних ресурсів, а також до активного використання комп'ютерних інформаційних технологій, розширення уявлень про спектр, зміст і операційні форми основних художньо-інформаційних процесів та базових навичок їх здійснення. З цією метою рекомендується застосування таких методів і організаційних форм навчання, як колективний аналіз отриманих художньо-інформаційних даних, метод свідомої самооцінки, метод моделювання, методи «Новий погляд на відоме», «Плюси і мінуси», проведення тематичних бесід, підготовка інформаційних повідомлень, написання есе, виконання експрес-вправ тощо.

Другий етап формування інформаційної культури студентів – *рефлексивно-усвідомлений* – позначено більшим вмістом практичної підготовки студентів, у процесі якої вони залучаються до самоаналізу результатів навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень художньо-інформаційної культури учнів, засвоюють шляхи, способи та засоби застосування теоретичних знань на практиці. На цьому етапі надається перевага застосуванню таких методів, як: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний куш», метод «Змістовного зосередження», метод «Пізнавальних ігор» та ін.

Третій етап – *проективно-трансформаційний* – визначається спрямованістю до формування художньо-інформаційної компетентності студентів на основі залучення їх до самостійної музично-творчої навчальної діяльності. На даному етапі застосовується моделювання навчальних ситуацій, презентація студентами результатів своєї музично-творчої діяльності, виконання творчих завдань з використанням комп'ютерних технологій та інших інформаційних ресурсів. Проективно-трансформаційний етап

характеризується особливою увагою до індивідуалізації навчання на основі проектування індивідуальної траєкторії художнього розвитку студентів з урахуванням специфіки їх фахової підготовки та здатності до використання сучасної інформаційної техніки.

У результаті проведення формувального експерименту зафіксовано значне зростання у кількісних та якісних показниках рівнів сформованості інформаційної культури студентів експериментальної групи, що свідчить про ефективність та дієвість розробленої нами методики формування інформаційної культури майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання. Отримані дані можуть стати підґрунтям для рекомендації щодо доцільності впровадження авторської методики у практику фахової підготовки майбутніх учителів музики.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

1. Скільки годин ви проводите у глобальній мережі Інтернет?

2. Скільки часу щоденно ви витрачаєте для того, щоб пограти в цікаві ігри в мобільному телефоні, чи комп'ютері?

3. Скільки часу щоденно вам доводиться витратити для здійснення самостійної навчальної діяльності з використанням комп'ютера?

4. Яким чином ви здійснюєте навчальну музично-творчу роботу в мережі Інтернет?

5. Як часто ви використовуєте інтернет ресурси для виконання самостійної роботи над музичним твором?

6. З якою метою необхідно залучати учнів загальноосвітньої школи до використання можливостей комп'ютера в навчальних цілях?

Дякуємо за участь!

Тест

на визначення інформаційної грамотності майбутніх
учителів музики

I. Інформаційна культура це –

1. Стереотипи пов'язані з поведінкою особистості.
2. Сукупність правил та інформаційних норм у суспільстві.

II. Співставте поняття з визначенням, яке його розкриває:

1. Інформаційна культура вчителя музичного мистецтва як споживача.
2. Інформаційна культура суспільства.
 - а) Здатність вчителя музичного мистецтва ефективно використовувати інформаційні ресурси та засоби інформаційних комунікацій, а також використовувати досягнення в області розвитку засобів інформаційних комунікацій, застосовувати досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації та інформаційних технологій.
 - б) Вміння вчителя музичного мистецтва цілеспрямовано працювати з інформацією та використовувати для її отримання, переробки та передачі інформаційних комп'ютерних технологій.

III. Що з вказаного переліку не постає основою формування інформаційної культури?

1. Знання про інформаційне середовище.
2. Принцип вузької спеціалізації.
3. Знання про закони функціонування інформаційного середовища.
4. Вміння орієнтуватись в інформаційних потоках.

IV. Що із вказаних визначень щодо інформаційної культури розкриває сутність даного поняття?

1. Це сукупність принципів та реальних механізмів, що забезпечують взаємодію етнічних і національних культур, їх з'єднання в загальний досвід людства.
2. Оптимальні способи звернення зі знаками, даними, інформацією та подання їх зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних середовищ виробництва, зберігання і передачі інформації; развітієсистеми навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації.

V. Вкажіть обов'язковий набір навичок фахівця інформаційного суспільства

1. Диференціація інформації;
2. Виділення значущої інформації;
3. Вироблення критеріїв оцінки інформації;
4. Виробництво інформації та використання її;
5. Здатність забезпечити безпеку конфіденційних даних.

VI. Що послугувало точкою відліку історії інформаційної культури:

1. Зародження писемності;
2. Зміна формального ставлення до сигналу на змістовне;
3. Поява першої школи журналістики;
4. Поява мережі інтернет.

VII. Що прийнято розуміти під інформаційною грамотністю?

1. Наявність знань і вмінь для ефективного пошуку інформації;
2. Наявність знань і вмінь для поводження з будь-якої відомої інформаційною системою;
3. Здатність самостійно забезпечити комфортні умови обробки інформації;

4. Наявність знань і вмінь для організації і реорганізації інформації.

VIII. Які з наступних понять є спорідненими по відношенню до поняття «інформаційна грамотність»?

1. Інформаційна етика;
2. Комп'ютерна грамотність;
3. Медіаграмотність;
4. Інформаційна компетентність.

IX. Чи є комп'ютерна грамотність обов'язковою частиною інформаційної грамотності?

3. ☐ Так;
4. ☐ Ні.

X. Яка з концепцій ширше?

1. Інформаційної культури;
2. Інформаційної грамотності.

Відповіді на тест:

1. 4, 7, 5, 1, 3, 2, 6, 9, 8;
2. 1Б, 2А;
3. 2;
4. 1;
5. 1, 2, 3, 4;
6. 2;
7. 1, 4;
8. 2, 3, 4;
9. немає;
11. 1.

Анкета

«Самоаналіз стимулів і перешкод»

Шановні студенти! Оцініть подані фактори за п'ятибальною системою; фактори, які стимулюють або перешкоджають Вашому навчанню і розвитку:

5 - так (перешкоджають або стимулюють);

4 - скоріше так, ніж ні;

3 - і так, і ні;

2 - скоріше ні;

1 - ні.

№ з.п.	Запитання	Кількість балів
<i>Стимулюючі фактори</i>		
1.	Робота з використанням засобів мультимедіа	1 2 3 4 5
2.	Використання електронних музичних інструментів	1 2 3 4 5
3.	Приклад і вплив викладачів	1 2 3 4 5
4.	Приклад і вплив музично обдарованих студентів старших курсів	1 2 3 4 5
5.	Концертно-виконавська діяльність	1 2 3 4 5
6.	Довіра	1 2 3 4 5
7.	Новизна у навчальній діяльності	1 2 3 4 5

8.	Заняття самоосвітою	1 2 3 4 5
9.	Інтерес до навчання	1 2 3 4 5
10.	Зростаюча відповідальність	1 2 3 4 5
11.	Можливість прийняти участь у конкурсі, музичному фестивалі	1 2 3 4 5
12.	Проходження педагогічної практики	1 2 3 4 5
<i>Перешкоджаючі фактори</i>		
13.	Власна інерція	1 2 3 4 5
14.	Розчарування від невдач у навчанні	1 2 3 4 5
15.	Відсутність підтримки й допомоги з боку викладачів.	1 2 3 4 5
16.	Відсутність коштів для здійснення покупки нового музичного інструменту, пристрою для музичного інструменту, комп'ютеру тощо.	1 2 3 4 5
17.	Неадекватний зворотний зв'язок із студентами та викладачами (відсутність об'єктивної інформації про себе).	1 2 3 4 5
18.	Стан здоров'я	1 2 3 4 5
19.	Нестача часу	1 2 3 4 5
20.	Обмежені ресурси, скрутні життєві обставини	1 2 3 4 5

Здатність студента до набуття інформаційної культури

Здатність студента до набуття інформаційної культури	Прізвища, ініціали студентів	Стимулюючі фактори	Перешкоджаючі фактори	Система заходів
Активне набуття інформаційної культури				
Пасивне набуття інформаційної культури				
Зупинка у набутті інформаційної культури				

**Діагностична карта ефективності використання студентами нових
сучасних інформаційних засобів під час навчання**

№ з/п	Показники	Оцінка	
		експертна	Самооцінка
1.	Планування та організація самостійної роботи з використанням сучасних інформаційних засобів		
1.1.	Вміння визначити завдання під час роботи з даними.		
1.2.	Відповідність вибраних способів використання інформаційних ресурсів.		
1.3.	Використання різних інформаційних джерел.		
1.4.	Здійснення оцінки даних.		
1.5.	Варіативність використовуваних способів, прийомів, засобів.		
1.6.	Вміння здійснювати пошук даних.		
1.7.	Використання інтелектуальних умінь.		
1.8.	Володіння вмінням вирішувати проблемні завдання.		
1.9.	Володіння дослідницькими вміннями.		
1. 10.	Здатність до здійснення музично-творчої діяльності з використанням можливостей сучасної інформаційної техніки.		
	Середня оцінка:		
2.	Виявлення вмінь творчого мислення.		

2.1.	Застосування в роботі базових понять.		
2.2.	Вміння використовувати електронні музичні інструменти.		
2.3.	Глибина доведення наукових ідей.		
2.4.	Ефективність вирішення проблемних завдань (формування висновків, вибір з декількох розв'язків оптимального)		
2.5.	Виявлення вміння щодо систематизації, класифікації, відбору інформації.		
2.6.	Проникнення в сутність процесу творення нового. Результативність мислення.		
2.7.	Формулювання гіпотези.		
2.8.	Вміння робити висновки (із систематизованої інформації, логічного аналізу судження).		
2.9.	Навчання технології умовиводів (порівняння → співставлення → визначення рис подібності і відмінності → судження → ранжування суджень → висновок → загальні висновки).		
2. 10.	Взаємодія знань, одержаних на заняттях, із знаннями, одержаними самостійно у глобальній мережі.		
2.1 1.	Використання додаткової інформації (підручники, енциклопедичні матеріали, словники, науково-популярна література).		
2.1 2.	Навчання способів формулювання умовиводів (спонтанне, прогноз, гіпотези, вибір правильного рішення).		
2.1 3.	Використання історико-біографічних матеріалів на уроці (з		

	історії розвитку науки, знання життєвого шляху вчених, першодослідників, характеристика епохи, в якій відбувалися відкриття і т.п.)		
	Середня оцінка:		
	3. Підготовка студента до реалізації набутих умінь щодо інформаційної культури.		
3.1.	Обґрунтованість розподілу даних з урахуванням їх особливостей.		
3.2.	Підготовка наочного матеріалу до уроку музичного мистецтва.		
3.3.	Підготовленість до проведення бесіди з учнями.		
3.4.	Створення умов для розвитку музичного слуху учнів		
3.5.	Підготовка наочного матеріалу для розвитку почуття ритму в учнів.		
3.6.	Використання відомостей щодо творів зображувального мистецтва		
3.7.	Використання музичних творів сучасних композиторів.		
3.8.	Використання комп'ютерних технологій.		
3.9.	Вироблення способів стимулювання учнів під час навчальної роботи на уроці.		
3. 10.	Комунікація під час навчальної діяльності.		
	Середня оцінка:		
	Підсумкова середня оцінка:		

«Таблиця аналізу даних»

(до методу колективного аналізу)

1. Запишіть назви музичних творів отриманих для навчальної роботи, та їх авторів.

2. Проаналізуйте подані відео-фрагменти і визначте якість цих даних. Вкажіть недоліки та відмінності цих даних.

3. Визначте особливості переглянутого відеоматеріалу і запишіть нові ідеї вироблені учасниками вашої групи.

Термінологічний словник до курсу „Основи інформаційної культури”

Джерело: Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України імені В.О.Сухомлинського; Упоряд. А.І. Рубан.— К., 2005. — 117 с.

Абетковий каталог	— каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за абеткою імен осіб, назв організацій та (або) назв документів. У деяких країнах АК функціонує у вигляді двох самостійних каталогів — авторського (імен осіб та назв організацій) і назв документів.
Адміністративна інформація (дані)	— офіційні документовані дані, які кількісно характеризують явища і процеси, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній, інших сферах життя і збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування, юридичними особами відповідно до законодавства з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, що належать до їх компетенції.
Адресний бібліографічний пошук	— пошук даних про наявність та (або) місцезнаходження документа в певному фонді.
Аналіз	— логічний прийом, метод дослідження, розкладання виучуваного предмета на складові частини, кожна з яких потім окремо досліджується для того, щоб виділені елементи поєднати за допомогою синтезу в ціле, збагачене новими знаннями.
Аналітико-синтетичне опрацювання інформації	— процеси перетворення інформації, що міститься в документі(ах) з метою добування

потрібних споживачеві відомостей, їх порівняння з інформаційними потребами чи запитам споживачів та узагальнення. Основні види аналітико-синтетичного опрацювання інформації (документів): складання бібліографічного опису, анотування, реферування, індексування, науковий переклад, підготовка оглядів, витяг і узагальнення фактичних даних тощо.

Анотація

– коротка характеристика документа з погляду його змісту, призначення, форми та інших особливостей; стислий коментар або пояснення щодо документа, його призначення чи форми, а іноді навіть короткий нарис, що додається, як правило, у вигляді примітки після бібліографічного опису документа.

Анотування

– складання анотації.

Аркушеве видання

– видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення.

Архівний документ

– документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця й часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна.

Аудіовізуальний твір

– твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприймати який можна тільки за допомогою того чи іншого

виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайд-фільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

База даних

- іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній області;
- доступний масив інформації, що зберігається в пам'яті комп'ютера і класифікований у ній в організовану послідовність фактів, яку можна швидко опрацьовувати і відновлювати. У більш загальному значенні – будь-яке об'єднання даних, як, наприклад, довідник, може розглядатися як база даних, але в цьому випадку – не автоматизована;
- сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, у тому числі - електронній, добір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

База знань

- масив інформації у формі, придатній для логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами.

Банк даних

- автоматизована ІПС, що складається з однієї або кількох баз даних і системи зберігання, опрацювання та пошуку інформації в них.

Бібліографічне видання

- інформаційне видання упорядкованої сукупності бібліографічних записів.

Бібліографічний пошук

– 1. Пошук відомостей про документ (тобто бібліографічної інформації); 2. Пошук документів за джерелами бібліографічної інформації.

Бібліотека

– інформаційний, культурний, освітній заклад, що має упорядкований фонд документів і надає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам.

За значенням бібліотеки поділяються на всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні); республіканські (Автономної Республіки Крим); обласні; міські; районні; селищні; сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є універсальні; галузеві; міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на публічні (загальнодоступні); спеціальні (академій наук, науково-дослідних інститутів, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій); спеціалізовані (для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами);

– інтегративний соціальний інститут, який збирає, зберігає та розповсюджує в просторово-часовому континуумі соціально значущі документи для задоволення та формування інформаційних потреб користувачів.

Бібліотекар

– працівник бібліотеки, який виконує операцію або комплекс операцій з формування бібліотечного фонду, обслуговування користувачів, створення та використання матеріально-технічної бази, управління персоналом та бібліотекою в цілому.

**Бібліотечна система
України**

– розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів.

Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

Бібліотечний персонал

– сукупність співробітників бібліотеки (незалежно від їхньої кваліфікації, виду виконуваних робіт та інших параметрів), які забезпечують функціонування окремих її підсистем та установи в цілому. Системоутворюючим елементом підсистеми БП є бібліотекар.

Бібліотечний фонд

– упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці.

Бібліотечні фонди формуються відповідно до значення, складу користувачів бібліотеки та її виду як упорядковане зібрання документів.

**Бібліотечно-
бібліографічні ресурси**

– інформаційний, матеріально-технічний і кадровий потенціал, який мають у своєму розпорядженні бібліотеки для виконання своїх функцій.

Брошура

– книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок.

Буклет

– видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів.

Веб-сайт (веб-вузол)

– інформаційний ресурс у вигляді набору тематично зв'язаних між собою веб-сторінок, створених конкретною особою або

- організацією. Є сторінка, яку визначили як початкову (головну) і з якої починається сайт.
- Веб-сервер** – комп’ютерна система, підключена до мережі, має відповідну мережеву адресу і є технічним носієм одного чи кількох веб-сайтів.
- Веб-сторінка (веб-документ)** – документ в електронному вигляді, що складається за правилами мови розмітки гіпертексту HTML і містить текст, зображення (зокрема графіку, мультимедіа), програми та зв’язки (лінки). Веб-сторінка візуалізується за допомогою спеціальної програми – веб-браузера.
- Видання** – 1. Окремий документ, опублікований тиражуванням у багатьох примірниках, що призначаються для широкого (масового, не обмеженого наперед) розповсюдження; документ, що містить записану інформацію, призначену для необмеженого поширення, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання і відповідає вимогам державних стандартів та інших нормативних документів щодо видавничого оформлення та поліграфічного виконання видань. 2. Процес (сукупність процесів), які забезпечують підготовку та вихід у світ видання. 3. Множина всіх примірників копій документа, одержаних з одного набору чи з однієї копії, яка використовувалася як зразок у процесі видання.
- Використання інформації** – дії для задоволення інформаційних потреб, зокрема задоволення потреб за допомогою каналів передачі даних.
- Вірогідність** – властивість інформації, що визначає ступінь відповідності істині. Викривлення може бути природним і навмисним (дезинформація).
- Вторинний документ** – документ, що є результатом аналітико-синтетичного опрацювання одного або кількох первинних документів.

Галузі інформації

– сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності суспільства та держави.

Основними галузями інформації є політична, економічна, духовна, науково-технічна, соціальна, екологічна, міжнародна.

Гібридна бібліотека

– бібліотека, що має у своєму фонді документи на різних носіях (друковані документи, мікрофіши, електронні документи та ін.), розміщена в різних місцях (у місці свого розташування, на віддалених серверах, на національних і групових серверах). Г. б. пропонує своїм користувачам інтегрований доступ до всіх зібрань одразу, а не частинами.

Глобальна

інформаційна цивілізація

– рівень розвитку глобального суспільства (світового співтовариства), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюють рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати і раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності.

Глосарій

– звичайно прикнижковий словничок, що розкриває зміст використаних термінів (дескрипторів).

Дайджест

– 1. Документ, що становить добірку витягів із конкретного тексту, дібраних і згрупованих таким чином, щоб дати про нього загальне уявлення, чи добірку найцікавіших матеріалів, передрукованих з інших видань. 2. Вторинний документ, результат аналітико - синтетичного опрацювання первинних документів, що містить новий текст "під завдання": під рішення, яке приймає керівник; під навчальне завдання, запропоноване студентам; під

	потреби педагога, бізнесмена, котрі мають використати новий матеріал, тощо.
Дані	– відомості про факти, події, поняття, ідеї чи команди, подані у формалізованому вигляді, зручному для зберігання, обробки, пересилання та інтерпретації користувачами інформаційної системи.
Державна бібліотека	– бібліотека загальнодержавного значення, яка здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. Державна бібліотека може бути універсальною, спеціальною, спеціалізованою. Державна бібліотека має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.
Дескриптор	– елемент цифрової мови в літературному тексті, значуще слово або словосполучення, що несе змістове навантаження.
Дидактичні принципи	– теоретичні положення, що визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи школи відповідно до загальних цілей виховання й закономірностей навчання. Залежно від сфер впливу (мета, зміст, форма, методи, аналіз результатів) розрізняють п'ять основних груп Д. П.: 1. Спрямованість навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості. 2. Науковість, систематичність. 3. Оптимальне поєднання класних, групових та індивідуальних форм навчання. 4. Оптимальне поєднання словесних, наочних, практичних, а також

репродуктивних і пошукових методів навчання.

5. Міцність, усвідомленість, дієвість знань, єдність освітніх і виховних результатів навчання.

Довідкове видання

– видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання.

Довідково-бібліографічний апарат (ДБА)

– сукупність довідкових і бібліографічних видань, каталогів і картотек, призначена для розкриття складу та змісту документів, сприяння їх доведенню до споживачів, виконання завдань бібліографічного обслуговування (див. також „Довідково-пошуковий апарат”).

Довідково-інформаційний Фонд

– сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб.

Довідково-пошуковий апарат (ДПА)

– сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел (див. також „Довідково-бібліографічний апарат”).

Довідник

– довідкове видання прикладного характеру, побудоване за абеткою назв статей або в систематичному порядку.

Примітка. 1. За цільовим призначенням розрізняють науковий, громадсько-політичний, виробничо-практичний, навчальний, популярний, побутовий та інші довідники.

2. За характером інформації можна виділити такі довідники: статистичний, біографічний, бібліографічний тощо.

Документ

– 1.[Найбільш узагальнене визначення]. Єдність інформації та речовинного носія, що використовується в соціальному

комунікаційно-інформаційному процесі як канал передачі інформації (канал комунікації). Це визначення стосується не тільки рукописних, друкованих або інших форм запису інформації, а й тривимірних об'єктів або реалій. У системі „документ-споживач” документ виконує функцію джерела інформації, яка передається споживачеві через канали сприймання документа людиною (зором, слухом, дотиком). Деякі документи створюють з метою передачі інформації у машиночитній формі безпосередньо для використання електронно-обчислювальною машиною (наприклад, програма на машинному носії). 2.[Найбільш поширене значення]. – Матеріальний носій, що містить записану інформацію, призначену для передачі в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі; записана інформація, що може розглядатися як одиниця в ході здійснення інформаційної діяльності. Це визначення стосується будь-яких форм запису інформації: рукописних або друкованих матеріалів на папері чи у вигляді мікроформ, а також матеріалів недрукованого походження (машиночитних записів, фільмів, звукових записів). 3. Передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання та поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві.

Документальний пошук

– пошук документа, який відповідає інформаційному запиту (має ознаки, що задаються).

Евристична бесіда

– форма навчання, за якої педагог не повідомляє учням готових знань, а вміло поставленими запитаннями, часом навідними, але такими, що не містять прямої відповіді,

змушує їх на підставі наявних знань, запасу уявлень, спостережень, особистого життєвого досвіду дійти нових понять, висновків і правил. Е. б. розглядають як один з методів (частково – пошуковий) проблемного навчання.

Електронна бібліотека

–1. Тематично орієнтована (або структурована іншим чином) система доступу до віддалених чи локальних електронних ресурсів, спроможна обслуговувати електронними ресурсами локальних або віддалених користувачів. 2. Локальні або розподілені електронні ресурси, об'єднані спільною ідеологією структуризації та доступу.

Електронна пошта (E-Mail або Mail)

– процес обміну повідомленнями, які пересилаються користувачами програмно-технічних засобів, що дає змогу відправляти інформаційною мережею чи кореспондентами.

Електронний документ

– документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.

Е. Д. може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму.

Візуальною формою подання Е. Д. є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Обов'язковим реквізитом Е. Д. є електронний підпис, накладанням якого закінчується створення електронного документа.

Електронний документообіг (обіг електронних

– сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконують із

документів)

застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів.

Електронний каталог

— бібліотечний каталог у машинозчитувальній формі, який працює в реальному режимі часу і наданий у розпорядження користувачів. Термін повністю відповідає загальноновживаному в зарубіжній практиці терміну On-line public access catalog, відомому за аббревіатурою ОРАС. ЕК – читацький машинозчитувальний каталог, що поєднує функції різноманітних видів каталогів. Працюють з ЕК за допомогою терміналу. Користувач (читач, бібліограф), який володіє відповідними програмами та алгоритмами, в режимі діалогу може увійти до бази даних або використовувати підключені до ЕК банки даних, у тому числі – віддалені, доступні через Інтернет.

Електронний підпис

— дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних.

Використання електронних підписів в електронному документообігу здійснюється суб'єктами електронного документообігу на договірних засадах.

Електронний цифровий підпис

— вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

Електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, що здійснюється з використанням електронних документів.

Електронний цифровий підпис використовується фізичними та юридичними особами-суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі.

Відносини, пов'язані з використанням електронних цифрових підписів, регулюються законом.

**Енциклопедичний
словник**

– енциклопедія, статті якої викладено у стислій формі та розташовано за абеткою їхніх назв [14].

Енциклопедія

– довідкове видання зведення основних відомостей з однієї чи усіх галузей знання та практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розташованих за абеткою їхніх назв або у систематичному порядку.

Примітка. Розрізняють універсальну (загальну), спеціалізовану (галузеву), регіональну (універсальну або спеціалізовану) енциклопедії.

Запит

– напівформалізований вираз інформаційної потреби. Подальша формалізація переводить З. у пошуковий образ З.

Засоби інформатизації

– електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі й мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.

**Засоби навчання
(дидактичні засоби)**

– предмети, що спричиняють сенсомоторні стимули (впливають на зір, слух, дотик тощо) і полегшують учням безпосереднє та

опосередковане пізнання дійсності. Це можуть бути як предмети реальної дійсності, так і їх модельні, образні, словесні чи символічні замітники.

Захист інформації

– сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації чи АС та осіб, які користуються інформацією.

Збірник

– видання, що містить низку творів.

Залежно від періодичності розрізняють неперіодичний, періодичний та продовжуваний збірник.

Згортання інформації

– обмеження, зменшення, виділення й концентрація основних відомостей про документи. Суть процесу полягає у визначенні рівня потрібної та достатньої інформативності повідомлення (тобто кількості інформації, що характеризує документ) залежно від завдань згортання. Наслідком згортання завжди є зменшення фізичного обсягу повідомлення. З. і. може бути семантичним і лексичним; макроаналітичним та мікроаналітичним.

Індексування

– операція подання результатів аналізу документа в пошуковому образі документа елементами інформаційно-пошукової мови чи в термінах природної мови .

Примітка. Пошуковий образ документа може бути виражений індексом класифікації, предметною рубрикою або ключовим словом (дескриптором).

Інтернет

– мережа передачі даних, що має глобальну децентралізовану архітектуру, розвинені засоби адресації і передачі інформації за допомогою протоколів TCP/IP між іншими одно- та різнотипними мережами передачі

даних, комп'ютерними системами і різноманітним термінальним (кінцевим) обладнанням та забезпечує доступ до величезної кількості розподілених інформаційних ресурсів і різноманітних послуг;

– всесвітня мережа обміну інформацією за допомогою комп'ютерів і ліній зв'язку.

Інформатизація

– організований соціально-економічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян та організацій на використання інформаційних ресурсів цивілізації з використанням нових інформаційних технологій;

– сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства на основі створення, розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація освіти

– процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах сучасного інформаційного світового співтовариства, до продуктивного використання інформації та знань на основі широкого застосування обчислювальної техніки та засобів телекомунікації.

Інформатика

– група дисциплін, які вивчають різні аспекти збирання, оброблення, зберігання та використання інформації за допомогою комп'ютерів.

Інформаційна безпека	— стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері, що виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, несвоєчасність і невірогідність інформації, а також негативні наслідки використання інформаційних технологій або законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації.
Інформаційна діяльність	— сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави; — постійне та систематичне збирання та оброблення записаної інформації з метою її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що виконуються будь - якою особою чи організацією.
Інформаційна етика	— правила поведження з інформацією для запобігання моральної шкоди людям.
Інформаційна інфраструктура	— сукупність взаємодіючих систем виробництва, накопичення, зберігання та доставляння інформаційних продуктів, виробництва і розвитку інформаційних технологій, сервісного обслуговування елементів інфраструктури і системи підготовки кадрів, що забезпечують формування та використання інформаційних ресурсів.
Інформаційна культура	— систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб.
Інформаційна поведінка	— певний образ дій для отримання потрібної інформації в оптимально короткий строк.
Інформаційна потреба	— усвідомлена потреба у відомостях, даних, поняттях, потрібних для задоволення матеріальних і духовних запитів індивіда;

- тезаурус інтересів споживача інформації – реципієнта.

I. П. виявляється в запиті.

Інформаційна система

- система, що створюється суспільством для забезпечення процесів соціальної комунікації (тобто створення, збирання, пошуку, опрацювання та пересилання інформації). Система – це множина елементів та відношень між ними, що становлять єдине ціле. Поняття "інформаційна система" є методологічним засобом пізнання відповідних реальних об'єктів з погляду теорії інформації (чи теорії комунікації).

Інформаційна сфера

- сукупність інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, суб'єктів інформаційних відносин, які забезпечують збирання, зберігання, використання та поширення інформації, а також система правового регулювання суспільних відносин у цій сфері.

Інформаційна технологія

- цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування;
- система методів і способів використання комп'ютерної техніки і систем зв'язку для створення, пошуку, одержання, відображення, реєстрації, накопичення, збереження, захисту і поширення інформаційних продуктів.

Інформаційне видання

- видання систематизованих чи узагальнених відомостей відносно опублікованих чи неопублікованих даних з першоджерел, випущене друком організаціями, що

здійснюють науково-інформаційну діяльність.

Примітка. Інформаційні видання можуть бути неперіодичними, періодичними і продовжуваними.

Інформаційне забезпечення

– сукупність процесів забезпечення інформаційних потреб споживачів інформації (індивідів або підприємств, установ і організацій, суспільства в цілому), яка складається з підготовки інформації та її доведення до споживачів.

Інформаційне право

– суспільні відносини щодо інформації, які набувають втілення у нормах, урегульованих на публічно-правовому та приватно-правовому рівнях.

Інформаційне суспільство

– суспільство, рівень якого багато в чому визначається кількістю та якістю накопиченої і використовуваної інформації, її свободою та доступністю. На відміну від індустріального суспільства, де все спрямовано на виробництво та споживання товарів, в І. с. виробляються та споживаються інтелект, знання, що збільшує частку розумової праці;

– суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку.

Інформаційний пошук

– пошук інформації, яка відповідає інформаційному запиту.

Інформаційний світогляд

– система узагальнених поглядів на інформацію, інформаційні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології, інформатизацію, інформаційне суспільство та місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишнього інформаційного середовища, а також

зумовлені цими поглядами їх переконання, ідеали, принципи пізнання та діяльності.

Інформаційний світогляд є свого роду стрижнем, що об'єднує в ціле всі компоненти інформаційної культури.

Інформаційний суверенітет держави

— здатність держави контролювати й регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави.

Інформаційні відносини

— відносини, що виникають в усіх сферах життя і діяльності особи, суспільства та держави у процесі збирання, зберігання, використання та поширення інформації.

Основними принципами інформаційних відносин є:

гарантованість права на інформацію;
відкритість, доступність інформації та свобода її обміну;
об'єктивність, вірогідність інформації;
повнота й точність інформації;
законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Інформаційні процеси

— пошук, одержання, оброблення, накопичення, використання, зберігання та поширення інформації, а також створення, виробництво, зберігання, захист, поширення та споживання інформаційної продукції.

Інформаційні ресурси

— продукт інтелектуальної діяльності суспільства; наявні запаси інформації, зафіксованої на будь-якому носії і придатної для збереження та використання;
— сукупність довідково-інформаційних фондів із необхідним довідково-пошуковим апаратом

і відповідними технічними засобами зберігання, обробки і передачі інформації;

– сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

Інформаційні ресурси науково-технічної інформації

– систематизоване зібрання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксованої на паперових чи інших носіях.

Інформаційно-пошукова система (ІПС)

– 1. Сукупність інформаційно-пошукового масиву, інформаційно - пошукової мови, правил її використання, критерію видачі та технічних засобів, призначених для інформаційного пошуку; 2. Сукупність методів і засобів пошуку, відображення, накопичення і збереження інформації, що їх використовують покажчики, класифікатори, картотеки і засоби каталогізації.

Інформаційно-правова культура особистості

– відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, які виявляються в інформації, правочинній діяльності чи поведінці.

Інформація

– відомості, призначені для передачі в процесі комунікації; зміст повідомлення; абстрактне поняття, що свідчить про застосування інформаційного підходу (теорії інформації або теорії комунікації) для аналізу того чи іншого явища дійсності;

- актуалізована фаза функціонування індивідуальної свідомості особі, що виникає внаслідок декодування вхідного сигналу, дає змогу усвідомити себе як суб'єкта і забезпечує життєдіяльність усіх систем особі та орієнтацію її в соціальному середовищі;
- відображення різноманіття в будь-яких об'єктах і процесах живої та неживої природи;
- документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Основними видами інформації є:

статистична інформація;

адміністративна інформація (дані);

масова інформація;

інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого й регіонального самоврядування;

правова інформація;

інформація про особу;

інформація довідково-енциклопедичного характеру;

соціологічна інформація.

Інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування

- офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого й регіонального самоврядування.

Інформація про особу

- сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан

здоров'я, а також адреса, дата й місце народження.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого й регіонального самоврядування в межах їх повноважень.

Каталог бібліотечний

- сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкривають склад і зміст фонду бібліотеки або інформаційного центру;
- множина каталогових записів документів фонду(-ів), впорядкованих відповідно до певних правил з метою подальшого пошуку.

Класифікація

- багатоступінчастий поділ логічного обсягу поняття (у логіці) або будь-якої сукупності одиниць (в емпіричному соціальному знанні) на систему підпорядкованих понять або класів об'єктів (рід – вид – підвид).

Ключове слово

- суттєве, інформативне слово, пов'язане з документом у комп'ютерній інформаційно-пошуковій системі, яке використовують для пошуку за предметом з метою отримання релевантного (відповідного) матеріалу, що зберігається в системі.

Дві найширше уживані пошукові системи: KWIC (ключове слово із контексту, тобто із назви чи тексту) і KWOC (ключове слово, вибране поза контекстом, окреме).

Книга

- Книжкове видання обсягом понад 48 сторінок.

Книжкове видання

- видання у вигляді блоку скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі.

	<i>Примітка.</i> Під аркушем друкованого матеріалу розуміють аркуш паперу чи синтетичного замітника, картону, тканини, поверхня якого містить відбиток.
Комп'ютерна грамотність	— знання, уміння, навички в галузі інформатики, потрібні кожному для ефективного використання в своїй діяльності комп'ютерних технологій.
Комп'ютерна програма	— набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).
Конспектування	— стислий письмовий виклад змісту книжки, статті, лекції тощо. Складається з плану, коротко викладених головних положень, фактів і прикладів. К. є одним із способів активізації пізнавальної діяльності, сприяє розвитку логічного мислення і підвищує культуру мовлення.
Корисність	— властивість інформації, що показує ступінь відповідності поставленій меті.
Користувач (абонент)	— особа чи організація, що має право на отримання послуг, які надаються бібліотекою, інформаційним центром, будь-якою інформаційною системою.
Критичне мислення	— аналітичний процес, що ґрунтується на розвиненому „аудіовізуальному сприйманні” та „аудіовізуальному мисленні”. Цей процес спричиняє інтерпретацію й оцінку змісту (у тому числі й „зашифрованого”) медіатексту.
Культура	— сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством упродовж

його історії. Рівень розвитку суспільства в певну епоху; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини.

– Освіченість, вихованість.

– Рівень, ступінь досконалості будь-якої галузі господарської або розумової діяльності.

– Розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини; культивування. Рослина, котру розводять, вирощують.

– Мікроорганізми, вирощені в лабораторних умовах у живильному середовищі.

Культура читання

– складова частина загальної культури особистості, що становить комплекс навичок роботи з книгою, який включає усвідомлений вибір тематики, систематичність та послідовність читання, а також уміння знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом, застосовувати раціональні прийоми, максимально засвоювати і глибоко сприймати прочитане (тезування, конспектування, анотування, рецензування тощо), дбайливо ставитися до творів друку.

Курс лекцій

– навчальне видання повного викладу тем навчальної дисципліни, визначених програмою.

Листівка

– аркушеве видання обсягом від однієї до чотирьох сторінок.

Лінки

– електронні посилання на веб-ресурси.

Літературний текст

– письмовий текст, тобто текст, що складається із знаків (переважно літер), слів, фраз.

Літературно-художнє видання

– видання твору художньої літератури.

Локальна (регіональна) інформаційна цивілізація	– рівень розвитку суспільства в окремих регіонах (на континентах, в окремих країнах), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюється рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати і раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності.
Масова інформація	– публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація.
Медіа	– «засоби масової комунікації» – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприймання інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіатексту) й об'єктом (масовою аудиторією).
Медіатека	– сучасна бібліотека, що комплектується різними за формою документами і надає їх користувачам на вищому сервісному рівні. У роботі М., для створення інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів, активно використовуються сучасні технічні засоби, у тому числі аудіо- та відеотехніка, комп'ютери. М. не виконує жодного виду діяльності, не характерного для бібліотеки, і не має принципових відмінностей від неї.
Методи навчання	– способи роботи вчителя та учнів, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями та навичками, формується світогляд учнів, розвиваються їх здібності. Є кілька класифікацій М. н.: 1. За джерелами знань (словесні, наочні, практичні). 2. Залежно від переважання в них діяльності вчителя чи учня (методи викладу знань вчителем, методи самостійної роботи учнів).

3. Залежно від характеру дидактичних завдань (методи засвоєння учнями нових знань, методи закріплення знань, методи формування умінь та навичок, методи перевірки й оцінки знань). Є і комбіноване групування за кількома ознаками.

Методика

навчального предмета

– часткова дидактика, теорія навчання певного навчального предмета; розглядає різні форми взаємодії викладання й учіння в оволодінні змістом конкретного предмета.

Міжбібліотечний абонемент

– форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек.

Міжнародна

інформаційна діяльність

– діяльність, яка полягає в забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційною документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами й об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну.

Монографія

– наукове книжкове видання повного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи декільком авторам.

Мультимедіа

– 1.Поняття, що означає поєднання звукових, текстових і цифрових сигналів, а також нерухомих і рухомих образів. Наприклад, мультимедійна база даних міститиме текстову та образну інформацію, відеокліпи, таблиці, і все це однаково легко доступне. Мультимедійна телекомунікаційна послуга дає змогу користувачеві надсилати або

отримувати будь-яку форму інформації, взаємозамінну за бажанням.

2. Комбінація різних медіа з використанням звука, образів і тексту.

Навчальне видання

— видання систематизованих відомостей наукового або прикладного характеру, викладених у зручній для вивчення і викладання формі.

Навчальний посібник

— навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник та офіційно затверджене як таке.

Наукове видання

— видання результатів теоретичних і (чи) експериментальних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів.

Науково-інформаційна діяльність

— сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні.

Науково-популярне видання

— видання відомостей теоретичних та (чи) експериментальних досліджень в галузі науки, культури і техніки, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям.

Науково-технічна інформація

— документовані або публічно оголошувані відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності.

Національна бібліотека України

— провідний державний культурний, освітній, науково-інформаційний заклад, що виконує функцію методичного та координаційного центру з питань

бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та реалізує її. Національна бібліотека України володіє потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів. Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід'ємною складовою культурної спадщини та перебуває під охороною держави. Національна бібліотека України має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом. Статус національної надається державній бібліотеці згідно із законодавством.

**Національна система
науково-технічної
інформації**

— організаційно-правова структура, за допомогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт щодо створення, користування, зберігання та поширення національних ресурсів науково-технічної інформації з урахуванням інтересів національної безпеки.

**Національний
бібліотечний фонд**

— сукупний розподілений фонд усіх бібліотек країни незалежно від їхньої відомчої приналежності, форми власності чи іншої ознаки.

**Національний
інформаційний простір**

— сукупність суб'єктів, відносин та продуктів інформаційної діяльності, які функціонують у рамках єдиного правового поля для

України

задоволення інформаційних потреб особи, суспільства і держави засобами преси, телебачення, радіомовлення, книговидавання та аудіовізуальної продукції на магнітних носіях, а також документних фондів бібліотек, архівів, музеїв.

Н. І. П. є багаторівневою системою, що включає різноманітні сфери, складається з організаційної, адміністративної, творчої, матеріально-технічної структур, відображає рівень соціокультурного розвитку суспільства.

Національні інформаційні ресурси

— уся належна Україні інформація, включаючи окремі документи і масиви документів, незалежно від змісту, форми, часу і місця їх створення, форми власності, а також кінцеві результати інтелектуальної, творчої діяльності, зафіксовані на будь-яких носіях інформації, доступні для використання особою, суспільством і державою через засоби масової інформації та телекомунікації, архіви, бібліотеки, музеї, фонди, банки даних, публічні виступи, художньо-виконавську діяльність тощо.

Неперервна освіта

— система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації.

Неперіодичне видання

— видання, що виходить одноразово і продовження якого не передбачене.

Новизна

— властивість інформації, що визначає відносну кількість придатної для використання — незастарілої інформації. Критерієм Н. є період напівстаріння.

Нooінформація	– концептуально пов'язані відомості, дані, поняття, що відображені у свідомості людини і змінюють її уявлення про дійсність.
Обов'язковий примірник документів	– примірник різних видів тиражованих документів, який передає його виробник на безоплатній або платній основі юридичним особам згідно із законодавством.
Образ пошукового запиту	– формалізований запит, що виражає інформаційну потребу, та являє собою список значимих дескрипторів.
Обробка інформації	– уся сукупність операцій (збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація), що здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів, включаючи обмін каналами передачі даних.
Огляд	– узагальнена характеристика декількох документів.
Ознака	– елемент цифрової мови у формалізованому тексті. Сукупність О. становить словник, за допомогою якого описуються тезаурус та об'єкти пошуку в пошуковій системі.
Офіційне видання	– видання матеріалів інформаційного, нормативного чи директивного характеру, що публікується від імені державних органів, відомств, установ чи громадських організацій.
Парадигма	– 1. Чітка наукова теорія, втілена в системі понять, які виражають істотні особливості дійсності.
(від грец. <i>paradeigma</i> – приклад, зразок)	2. Висхідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх розв'язання, а також методів дослідження, що домінують упродовж певного історичного періоду в науковому співтоваристві.

Педагогічна бібліотека

— спеціальний інформаційний або науково-інформаційний заклад, головним завданням якого є формування, зберігання інтегрованого освітянського документально-інформаційного ресурсу і відповідне забезпечення фахових інформаційних потреб педагогічних, науково-педагогічних кадрів стосовно розвитку педагогічної науки, освіти і практики та інших верств населення, які займаються організованою чи самоосвітньою діяльністю.

Первинний документ

— документ, що містить вихідну інформацію.

Періодичне видання

— видання, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість і назву нумерованих чи датованих, однотипово оформлених випусків, які не повторюються за змістом.

Примітка. За місцем випуску і сферою поширення розрізняють місцеві (у межах однієї області, міста, одного чи декількох районів).

Підручник

— навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке.

Повнота

— властивість інформації, що показує співвідношення інформації, яка є в наявності, до всієї корисної інформації. Критерієм П. є період напівдоступності.

Посібник

— видання, призначене на допомогу в практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною.

Правова е-культура особистості

— відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, що виявляються в інформації, правочинній діяльності або поведінці суб'єкта

	суспільних відносин, об'єктом яких є комп'ютерні техніка, технології, засоби електронної телекомунікації.
Предметний каталог	– каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за абеткою предметних рубрик.
Проблемне навчання	– тип організації навчальної діяльності учнів, загальною тенденцією якого є зближення навчального і наукового пізнання, розвиток активності, самостійності, творчого мислення школярів. Під час П. н. нові знання не даються учневі в готовому вигляді, а здобуваються ним у процесі активного розв'язання певної проблеми.
Продовжуване видання	– видання, що виходить через заздалегідь невизначені проміжки часу, з накопиченням матеріалу, нумерованими та (чи) датованими випусками, які не повторюються за змістом, однотипно оформлені, із спільною назвою.
Пропаганда бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань	– навчання читачів основних правил пошуку та збирання інформації в межах своєї галузі та в суміжних галузях, реферування літератури, способів організації особистих картотек і досьє, методів аналізу складу та структури документного потоку з проблем дослідження або розробки. Як синонім цього терміна часто використовують вислови „бібліотечно-бібліографічна орієнтація читачів (користувачів, споживачів інформації)”, «навчання користувачів (споживачів інформації)».
Режим доступу до інформації	– передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення й зберігання інформації. За режимом доступу інформацію поділяють на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.
Рекламне видання	– видання відомостей про вироби, послуги, заходи, культурно-історичні об'єкти, творчі колективи тощо у формі, яка привертає увагу,

	сприяє реалізації товарів і послуг, запрошує до ознайомлення чи відвідування.
Реферат	– стислий виклад змісту документа (основних ідей, методів дослідження, результатів та ін.) з основними фактичними відомостями та висновками.
Реферативне видання	– інформаційне видання сукупності бібліографічних записів, включно з рефератами.
Реферативний огляд	– зведена характеристика питань, що розглядаються в первинних документах, без їхнього критичного оцінювання. Його завдання – адекватне відображення змісту документів, хоча це не виключає виділення найбільш важливих та актуальних документів.
Реферування	– складання реферату.
Рецензія	– критико-бібліографічна характеристика документа, яка містить його аргументований аналіз, показує його позитивні властивості та недоліки, дає критичне переосмислення поданої в документі інформації.
Рецензування	– складання рецензії.
Ринок інформаційних продуктів	– система економічних, організаційних і правових відносин із продажу-купівлі інформаційних ресурсів, технологій, об'єктів інтелектуальної власності та інформаційних послуг.
Семантична інформація	– інформація як продукт інтелектуальної діяльності, що обертається в соціальних системах.
Сервер	– комп'ютер, який у мережі надає послуги іншим комп'ютерам, які називають клієнтами.
Серіальне видання	– видання, що виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, як правило, нумерованими чи датованими

виpusками (томами) з постійною спільною назвою.

Синтез

- мислене або практичне з'єднання розчленованих у ході аналізу частин предмета, встановлення їх взаємодії і зв'язків для пізнання чи виготовлення цього предмета як цілого. С. як прийом пізнання може здійснюватися на різних рівнях у діяльності людини, починаючи від простого механічного з'єднання частин цілого до створення наукової теорії на базі узагальнення окремих фактів.

Систематичний каталог

- каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за галузями знання згідно з визначеною класифікаційною системою.

Складання

бібліографічного опису

- виявлення та формування за певними правилами сукупності бібліографічних відомостей про документ (його частину чи групу документів), призначених для його ідентифікації та загальної характеристики.

Словник

- довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними.

Тезаурус

- зміст всієї інформації в інформаційній системі. Під час опису Т. перетворюється – скорочується і формалізується.

Текст

- форма подання інформації. Розрізняють усний (вербальний) і зафіксований (документальний) Т., а у складі останнього – літературний, цифровий, нотний, креслення, малюнки.

Тематичний

бібліографічний пошук

- пошук бібліографічної інформації за визначеною темою.

Фактографічний пошук

- пошук фактографічної інформації, що відповідає інформаційному запиту.

Хрестоматія

— навчальне видання літературно-художніх, історичних та інших творів чи уривків із них, які є об'єктом вивчення.

Центральні бібліотеки

— головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій. Центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних стандартів обробки документів та обміну даних.

Цифрова мова

— продукт діяльності лівої півкулі мозку, що є засобом спілкування людини з машиною; елементами Ц.М. є ознака, дескриптор, варіант відповіді.

Цінність інформації

— важливість, що оцінюється на основі співвідношення таких параметрів, як корисність, повнота, вірогідність, новизна.

WWW

— «Всесвітня павутина» — територіально розподілена гіпертекстова система Інтернет. Залежно від контексту, змісту інформація може подаватися у вигляді тексту, графіки, звуку, відео.